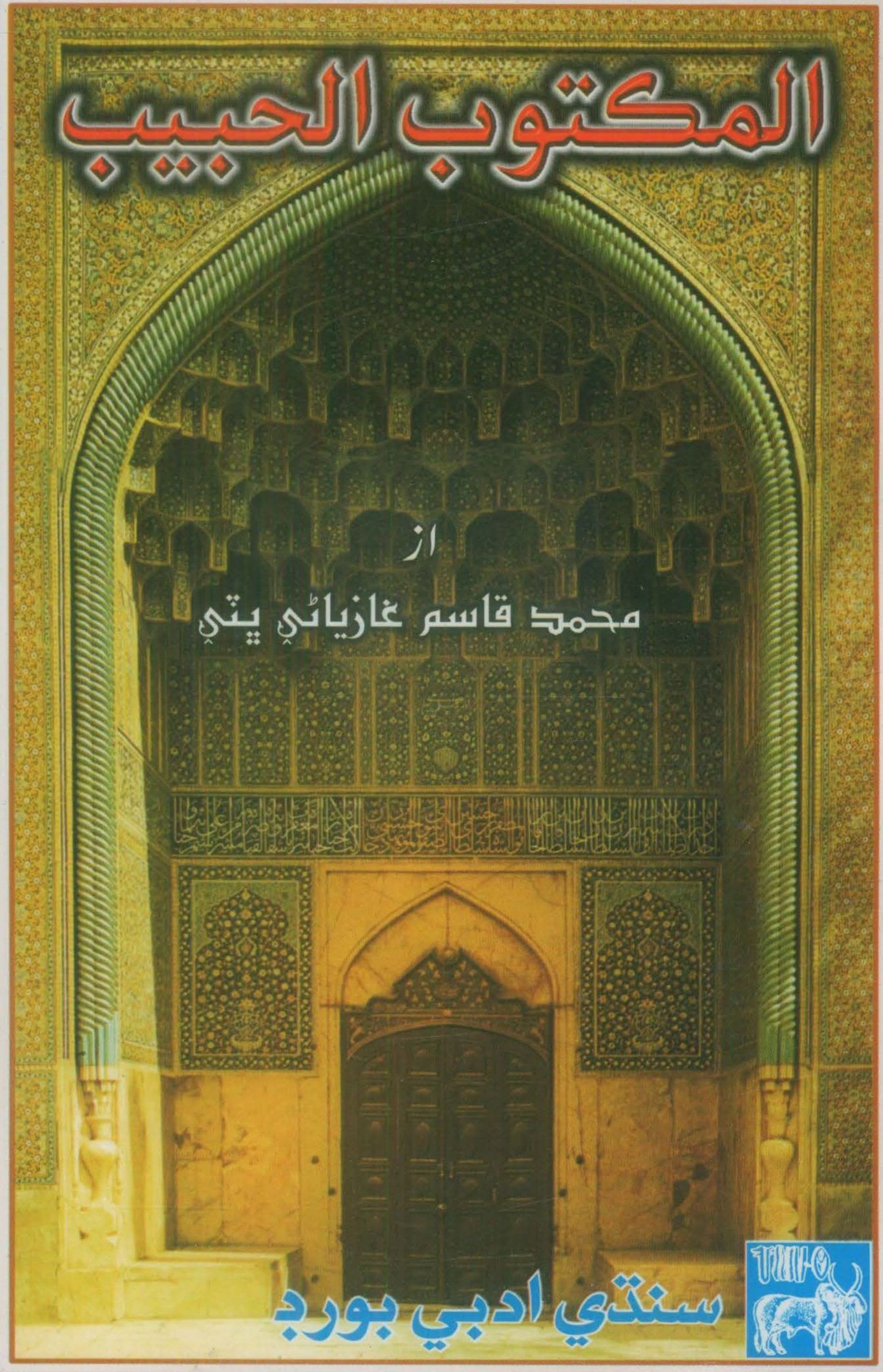

المڪتوب الحبيب

از

محمد قاسم غازياٽيِ پٽيِ

سنڌي ادبي بورڊ

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

المڪتوب الحبيب

(١٣٣٢ھ)

از

محمد قاسم غازياڻي پٽي

مقدمو ۽ حاشيا

مخدوم سليم الله صديقي

سنڌي ادبي بورڊ

ڄامشورو سنڌ

2006ع

[هن ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا سنڌي ادبي بورڊ وٽ محفوظ آهن]

ڇاپو پهريون سال 2006ع تعداد هڪ هزار

[هيءُ ڪتاب بورڊ طرفان تيار ڪيل اشاعتي رٿا موجب سنڌ حڪومت جي ساليانې ترقياتي پروگرام تحت خصوصي طور شايع ڪيو پيو وڃي. ڪتاب جي اشاعت لاءِ مالي وسيلا سنڌ حڪومت طرفان مالي سال 06-2005ع جي بجيٽ مان فراهم ڪيا ويا.]

قيمت: نوي رپيا
[Price Rs. 90-00]

خريداريءَ لاءِ رابطو:

سنڌي ادبي بورڊ ڪتاب گهر
تلڪ چاڙهي، حيدرآباد سنڌ
(Ph: 022-2633679, Fax: 022-2771602)
Email Address: sindhiab@yahoo.com
Website: www.sindhiab.com

هيءُ ڪتاب يادگار پرنٽنگ پريس حيدرآباد ۾ مئنيجر سيد سڪندر علي شاهه جي نگرانيءَ ۾ ڇپيو ۽ انعام الله شيخ سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ، ان کي پڌرو ڪيو.

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ڇپائيندڙ پاران

سنڌي ادبي بورڊ جي هميشہ کان اها ڪوشش رهي آهي تہ نہ صرف سنڌ جي موجوده ادب کي محفوظ ڪجي، بلڪ انهيءَ علمي سرمايي کي پڻ سهيڙجي جيڪو اڄا تائين قلمي صورت ۾ سرڪاري، نيم سرڪاري ۽ ذاتي ڪتبخانن جي زينت بڻيل آهي.

انهيءَ بي بها علمي خزاني کي نہ رڳو موجوده نسل آڏو پيش ڪرڻ اسان جو فرض آهي، بلڪ ايندڙ نسلن لاءِ محفوظ ڪرڻ جي ذميداري پڻ اسان جي مٿان عائد ٿئي ٿي. سنڌ ۾ "تذڪرا" لکڻ جي تاريخ ايتري پراڻي آهي، جيتري هندستان جي ڪنهن بہ شهر ۾ تحرير ڪرڻ جي. پر افسوس جو انهن تذڪرن تي اڄا تائين باقاعده ڪا تحقيق سامهون نہ آئي آهي، ستين ۽ اٺين هجريءَ ڌاري جو تحرير ڪيل "تذڪره سيد محمد مڪي" يا ان کان پوءِ نائين ۽ ڏهين صدي هجريءَ جا تذڪره هر لحاظ کان معياري سمجهيا وڃن ٿا.

هن کان اڳ اسين "تذڪرة المراد" شايع ڪري چڪا آهيون. جنهن جو تعلق ٺٽي جي بزرگ سان هو. جڏهن تہ هيءُ شهپارو پاٽ ۽ سيوهڻ جي علمي ۽ روحاني خانواده مسيح الاولياءُ شيخ عيسيٰ جندالله ۽ سندس موجوده اولاد سان آهي.

پير حسام الدين راشدي مرحوم "حديقة الاولياءُ" جي مقدمي ۾ اهڙن ڪيترن ئي تذڪرن جو ذڪر ڪيو آهي، جيڪي اڄا تائين گمناميءَ جي ڪنڊ ۾ ڪنهن اهل نظر ۽ اهل ذوق جو انتظار ڪري رهيا آهن. پاڻ انهيءَ فهرست ۾ "**رسالہ حبيبيہ**" يا "**المڪتوب الحبيب**" جو پڻ تعارف ڏنو اٿن. 1332هجري جو تحرير ڪيل هيءُ رسالو ڪيترن ئي اهڙين حقيقتن کي واضح ڪري ٿو، جن کان تاريخ جا پيا ڪتاب خالي آهن، جيئن:

1. هن تذڪره ۾ مسيح الاولياءُ شيخ عيسيٰ سنڌي برهانپوري ۽ مخدوم نوح هالائيءَ جي نسب تي بحث ڪيو ويو آهي.

2. هن تذڪري مان معلوم ٿئي ٿو تہ مخدوم عباس پاٽائي ٺٽم هڱورجائي حضرت مسيح الاوليا شيخ عيسيٰ سنڌيءَ جو چاچو هو.

3. سرهندي بزرگن مان شاهہ صفي الله ڪابليءَ جي سوانح ۽ سندس تعليمات ۽ سنڌ اندر سندس سلسلي تي پڻ مواد موجود آهي.

4. مخدوم عبدالواحد ڪبير ۽ صغير ڪان سواءِ مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي (مڏئي واري) جا پڻ هن تذڪري ۾ حوالا موجود آهن.

5. پاٽ ۽ سيوهڻ جي مخدومن جو سنڌي پوره برهانپور وارن سان تعلق خط و ڪتابت مٿين مائٽين ۽ رابطن جا پڻ حوالا ملن ٿا ۽ پڻ حضرت مسيح الاوليا جي اولاد جو پاٽ سيوهڻ ۽ برهانپور ۾ ڦهلجڻ جو سربستو احوال هن تذڪري ۾ موجود آهي.

مخدوم سليم الله صديقي جي ذاتي ڪتبخاني ۾ موجود "**المڪتوب الحبيب**" جي قلمي نسخي کي جيئن جو تيئن شايع ڪرڻ ڪان سواءِ، سندس حاشيا ۽ تعارفي مقدمو پڻ شامل ڪيو ويو آهي، جيئن ڪٿي ڪٿي مختصر ۽ اشارن ۾ بيان ڪيل ڳالهين کي پڙهندڙن لاءِ وڌيڪ وضاحت سان پيش ڪري سگهجي. اُميد آهي تہ تحقيق ۽ کوجنا وارو ذهني لاڙو رکندڙ مڙئي صاحبان هن شاندار علمي خزاني مان تمام گهڻو مستفيض ٿيندا.

ڄام شورو، سنڌ
خميس ٣- جمادي الاول ١٤٢٧هہ
بمطابق 31- مئي 2006ع

انعام الله شيخ
سيڪريٽري
سنڌي ادبي بورڊ

فهرست

❖ مقدمو 7
❖ جناب مولوي صاحب الحاج ميان هدايت الله دام علمه و عمله 13
❖ نقل تمسڪ.. 30
❖ نقل از ڪتاب مراح الارواح مورخہ 972 هجري 34
❖ نقل نشان خاتم عسيٰ ان يبعثڪ ربڪ مقاماً محموداً..... 35
❖ اُهڃاڻ 36
❖ للمڪذبين فبأي حديث بعده يومنون 39
❖ نقل اجازة نامہ 41
❖ نقل مڪتوب انشا واحدي مخدوم صاحب البياض سيوستاني قدس سره 42
❖ شهود ثاني عاقبيت آشڪار بہ نقل مشهور 43
❖ نقل ابيات مير صاحب رحمہ ربہ 43
❖ نقل مڪتوب پير شهاب الدين نوشهرائي قدس سره 45
❖ مڪتوب بدستگيري يار غار رضہ 45
❖ شهود ثالث سيد امام الدين ۽ سيد محسن شاهہ ڪان 46
❖ شهادت رابع 47
❖ خواب حقير 48
❖ وه! ياد آيل خواب 49
❖ ضروري اعلان 50
❖ مختصر نشان پڪو اهڃاڻ............................ 54
❖ نقل مڪتوب مير حسن علي خان صاحب 1281هہ 57
❖ ضميمہ 60
❖ قلمي نسخي جي آخري صفحي تي لکيل 63
❖ تصديقي نوٽ (1) ۽ (2) 64
❖ المڪتوب الحبيب جي قلمي نسخي جو عڪس 65

—*—

إِذَا أَتَاكُمْ قَوْمٌ كَرِيمٌ فَأَكْرِمُوهُ

الْمَكْتُوبُ الْحَبِيبُ
فِي السِّلْسِلَةِ النَّجِيبُ
بِطَلَبِ الْهُدَايت
مِنَ اللهِ الْمُجِيبُ

محض باموَدّة ولُطفِ مولوی
ہدایت اللہ صاحب نظام رشد

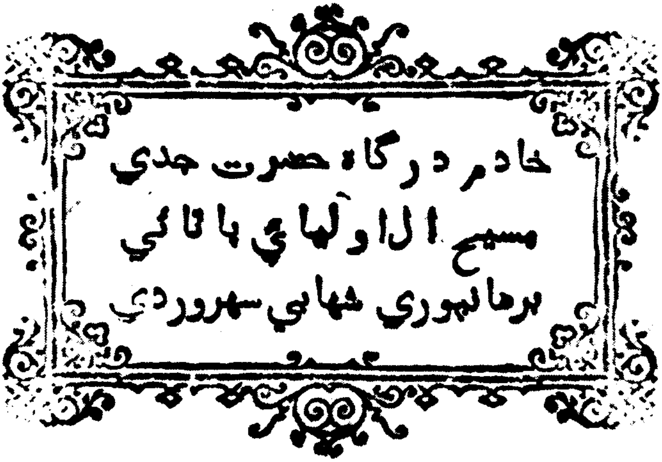

”المڪتوب الحبيب“ قلمي جي نسخ جي صفحي اول تي لڳل مهر

مقدمو

المڪتوب الحبيب يا حبيب جو ڪتاب، حبيب الله سيوهاڻي جي فرمائش تي تحرير ڪيو ويو.

قديم علمي گهراڻن جي ذاتي ۽ سرڪاري ڪتب خانن ۾ ڪيترائي اهڙا قلمي نسخا ڏسڻ لاءِ ملن ٿا. جيڪي تحرير ته ڪنهن هڪ جا ٿيل هوندا آهن، پر انهن کي لکڻ جي فرمائش ڪندڙ يا اهتمام ڪندڙ ڪو ٻيو هوندو آهي.

هي ڪتاب حيدرآباد جي رهواسي ٿنڌي قيصر خان نظاماڻيءَ ۾هيڊ ماستر طور سرڪاري نوڪري ڪندڙ محمد قاسم ولد حاجي پريل غازياڻي پٽي جو 1332هه ۾ تحرير ڪيل آهي، جنهنجو روحاني تعلق سيوهڻ جي مخدوم صاحبن سان هو ۽ مخدوم حبيب الله سيوهاڻيءَ جو مريد هو. تنهن مرشد جي رهنمائي ۽ فرمائش تحت هي ننڍڙو ڪتاب تحرير ڪيو ۽ سندس نالو به مرشد جي نالي پٺيان "المڪتوب الحبيب" رکيائين.

سيد پير حسام الدين راشدي حديقة الاوليا جي مقدمي ۾ هن ڪتاب جو نالو "رسالہ حبيبيہ" لکندي سندس تعارف هنن لفظن ۾ ڪيو آهي:

"رسالہ حبيبيہ: مخدوم حبيب الله پاٽائي، تاليف 1300هہ کان بعد. هي تذڪرو پاٽ ۽ سيوهڻ جي صديقي مخدومن جي احوال ۾ آهي. اهي بزرگ شيخ شهاب الدين سهروردي جي اولاد مان آهن. ابتدا ۾ شيخ جي نسب جو بيان آهي. شيخ عيسيٰ سنڌي برهانپوري ۽ مخدوم نوح هالائي جو نسب پڻ ڏنل آهي. تذڪري مان معلوم ٿئي ٿو ته مخدوم عباس هنگورجائي پاٽائي حضرت مسيح الاوليا (عيسيٰ برهانپوري) جو چاچو هو. مخدوم نوح جي نسب تي ڪافي بحث ٿيل آهي. سرهندي بزرگن مان شاهه صفي الله ڪابلي جي سوانح ۽ سندس تعليمات ۽ سنڌ اندر سندس سلسلي تي چڱو مواد ملي ٿو. مخدوم محمد ابراهيم ٺٽوي (مڏئي واري) ۽ مخدوم عبدالواحد ڪبير ۽ صغير جي احوال تي پڻ روشني پيل آهي."

مخدوم حبيب الله سيوهاڻي عالم فاضل شخصيت هئي. ڪيس خانداني شجرن، قلمي مسودات، شاهي فرمانن ۽ اسلاف جي تحريرن سان گهڻي

دلچسپي هئي. انهيءَ ڏس ۾ هن نہ صرف هـتان هُتان ڪتاب ۽ حوالا گڏ ڪيا هئا پر سنڌي پوره برهانپور ۽ حيدرآباد دکن ۾ موجود پنهنجي خاندان جي مختلف شاخن سان پڻ خطو ڪتابت ۽ معلومات جي متاسنا ڪندو تي رهيو. اهوئي سبب آهي جو "المڪتوب الحبيب" راشد برهانپوري جي ڪتاب "برهانپور ڪي سندهي اوليا" کان ڪيترو اڳ سنڌي پوره برهانپور جي بزرگن متعلق اهم معلومات ڏنل آهي. جيڪا ٻين تحريرن ۾ گهٽ ئي ملي ٿي. سنڌ جي تاريخ جا طالب علم يقينن ان مان لاڀ پرائيندا. هن ڪتاب ۾ شيخ طاهر پٽني ۽ پاٽائيءَ ۾ فرق - شيخ عيسيٰ سنڌي برهانپوري جي خاندان جون مختلف شاخون - سنڌ هنڌ ۾ ڦهليل سندس اولاد جي وضاحت - ۽ ان سان تعلق رکندڙ ٻيا اهم نقطا بيان ڪيا ويا آهن.

هن ڪتاب کان علاوه، مخدوم حبيب الله سيوهاڻيءَ جا گڏ ڪيل مسودات، ڪرسي نامو، ۽ گلزار ابرار ۾ موجود سنڌي بزرگن جي فهرست پڻ وڏي اهميت رکن ٿا. مولوي دين محمد وفائي، "تذڪره مشاهير سنڌ" ۾ مخدوم حبيب الله سيوهاڻيءَ جي مسودات تان استفادو حاصل ڪندي سندس حوالا ڏنا آهن. ساڳئي ڪتاب ۾پير حسام الدين راشدي مرحوم حواشيہ لکندي جيڪي مواد تحرير ڪيو سو پڻ هن بزرگ جي مسودات کي نظر ۾ رکندي ڪيائين.

مخدوم حبيب الله سيوهاڻيءَ جي نجي زندگيءَ جو احوال مختصراً مختلف تحريرن ۾ ملي ٿو. ڊاڪٽر حبيب الله صديقي "تاريخ باب الاسلام" ۾ ڪرسي نامي جي هينين عبارت نقل ڪئي آهي. جنهن مان سندس جنم، پيءُ ڏاڏي ۽ زمانہ حيات جو اندازو ٿئي ٿو. ڊاڪٽر صاحب جن نقل ڪندي لکن ٿا:

"المذنب و العاصي فقير زاده فقير باب الله حبيب الله عفي عنہ تولد در 1264 هجري مقدس، ابن الحاج الراکع و الخاشع مرحوم و مغفور مريد الله - تولد در 1230 هـ وفا تش در 1307هـ قبره در بين قبلتين مکہ معظمہ و مدينہ منوره زاد الله شرفا و تعظيمہ ابن مخدوم محمد مراد علي قادري هربز القابي - تولد در 1190 وفا تش در 1272 بوقوع آمد. ابن مخدوم محمد حسن حيدري القادري - تولد 1160 وفات 1220، و حضرت نعمان ثاني صاحب البياض سيوستاني عبدالواحد صغير تولد در 1150 وصال بحق 1224 ...."

پاڻ مخدوم محمد مجذوب سيوهاڻيءَ جو عزيز ۽ ناني هو جيڪو پنهنجي دور جو وڏو عالم ۽ فقيہ هو. ڪجهہ عرصو سيوهڻ جي قضا جو منصب پڻ سندس حوالي هو. پر بعد ۾ تصوف جي غلبي سبب اهي مشغلا ڇڏائجي ويس. هر وقت الله جل جلالہ جي ياد ۾ ئي گذاريائين ۽ اڪثر جذب جي ڪيفيت متس طاري رهندي هئي. مخدوم حبيب الله تي هن بزرگ جو وڏو اثر هو ۽ هي پاڻ بہ وڏي مريدي خادمي وارو هو. انهيءَ سلسلي ۾ سندس اڪثر حيدرآباد اچي رهڻ ٿيندو. هن ڪتاب جو لکندڙ محمد قاسم غازياڻي پڻ بہ شايد حيدرآباد ۾ ئي سندس مريد ٿيو.

"برهانپور کي سندهي اوليا" ۾ سندس هڪ خط جو حوالو موجود آهي جنهن ۾ مخدوم حبيب الله برهانپور ۾ موجود عزيزن کي منع ڪندي نظر ٿو اچي تہ هو ڪيس حيدرآباد نہ بلڪ سيوهڻ ضلع ڪراچي (تنهن دور ۾ سيوهڻ ڪراچي ضلعي ۾ هو) جي ايڊريس تي خط لکن جو هت سندس اچڻ صرف مريدي خادمي سبب ٿئي ٿو.

المڪتوب الحبيب جي لکجڻ جو سبب پڻ مختلف ڪتابن ۾ ڄاڻايل آهي. گذريل عيسوي صديءَ جي اوائل ۾ قاضي هدايت الله مٽياروي جا پاٽ ۽ سيوهڻ جي بزرگن سان علمي بحث ۽ ردڪد هلندڙ هئا. تذڪره مشاهير سنڌ ۾ مخدوم حسن الله پاٽائي جي سوانح لکندي مولانا دين محمد وفائي رقم طراز آهي:

"ان ڪان پوءِ سنت ئي قاضي هدايت الله متعلويءَ جي ڪتاب "ڪواڪب السعادت" تي جهڳڙو پيدا ٿيو. جنهن ۾ ان صاحب حضرت امير معاويہ جي شان ۾ ڪي گستاخيءَ جهڙا گفتا ڪيا هئا. حضرت مخدوم صاحب امير معاويہ جي بچاءَ ۾ هڪ رسالو "تحفہ اولي الالباب في رد علي طاعن الاصحاب" لکيو ۽ اهو رسالو مولوي حاجي احمد بن فضل محمد ملوي ابڙو (متوفي 1338هہ) جي نالي ڪراچي مان شائع ٿيو ۽ اهو رسالو بہ سوني جتوئي جي ڳوٺ ۾ اسان جي سامهون لکيو ويو ۽ ڪتابن جي حوالن ڪدي ڏيڻ جو ڪم هن حقير راقم اوراق (دين محمد وفائي) جي حوالي هو."

ڊاڪٽر حبيب الله صديقي، تاريخ باب الاسلام جي باب پنجين ۾ وڌيڪ معلومات فراهم ڪندي ڄاڻائين ٿا ته:

”مٽياروي مولوي صاحب انهيءَ جي جواب الجواب طور ”رد الهفوات“ نالي هڪ ٻيو رسالو لکي پڌرو ڪيو، مولانا حاجي حسن الله صديقي پاٽائي پنهنجي تحرير ۾ مولوي هدايت الله مٽياروي کي ”ڪواڪب السعادت“ لکڻ تي تعزير جي لائق قرار ڏنو ته مولوي صاحب ماڳهين پرچار ڪرڻ لڳو ته پاٽائي صديقي خاندان سيدنا ابوبڪر صديق رضي الله عنه جي اولاد مان نه آهي.“

واضح رهي ته جيئن ته هي خاندان مريدي خادمي وارو هو. تنهن ڪري مخدوم حبيب الله سيوهاڻيءَ جي فرمائش تي هن خاندان جي نجيب النسل هجڻ جي تصديق ۾ هڪ ٻيو رسالو تحرير ڪيو ويو ۽ ان جو نالو رکيو ويو ”المڪتوب الحبيب في السلسة النجيب بمطلب الهدايت من الله المجيب محض بامودة و لطف مولوي هدايت الله صاحب نظام شد“.

هن رسالي مان سنڌ جي ان برگزيده خانواده جي حسب نسب تي ڪافي معلومات ميسر ٿئي ٿي. ان رسالي مان ئي ان جي تحرير ڪندڙ محمد قاسم پٽي ان جي لکجڻ جو سبب مولوي هدايت الله کي مخاطب ٿيندي هنن لفظن ۾ ڄاڻايو آهي.

”جناب مولوي صاحب! اسانجي مرشد جو خادم معتبر (جيڪو) اوهانجي غيبت ڪرڻ جو سامع هو. تنهن اسان وٽ مريدن جي جماعت ۾ ذڪر پرچي ٿي ڳالهه ڪئي تڏهن اڇي بيشڪار بيڪار پيو. جنهن تمهيد غيبيءَ جي هڪ علام الغيوب کي سڌ آهي ته هٽ ڪير ۽ هٽ ڪير پر جن تفسيرن معتبرن اسانکي صحيح الانساب بابت پڪ ڏني آهي تڏهن ٿا لکون ور نه

”منم پُستلہ از قطر آب
ندانم کیسم این سرایم رباب“

هيءُ ڪتاب محمد قاسم غازياڻي پٽي پنهنجي مرشد گهراڻي جي حسب نسب تي مولوي هدايت الله صاحب جي تنقيدي لفظن ٻڌڻ ڪانپوءِ جذبات کي نه سنڀاليندي تحرير ڪيو. پر ڪتاب جي آخري صفحن تي لکيل نوٽ کي پڻ ڪنهن طرح نظر انداز نه ڪرڻ گهرجي. اهي نوٽ پير

غلام شاھ حيدرآبادي ۽ نور الحق ميمبر لوڪل بورڊ سيوھڻ جا آھن. اھي نيڪ نفس پڻ تنھن دور سان تعلق رکن ٿا. سندن نوٽ ۾ واضح ڪيو ويو آھي تہ ميان ھدايت الله صاحب اھڙو ماڻھو ئي ڪونہ آھي جو اھڙا گفتا ڪدي بلڪہ اھو مولوي سڏائيندڙ ميان عبدالستار آھي. جنھن جو ڪم ئي آھي، تہ ڳالھہ ۾ وڌاءُ سڌاءُ ڪري ھتان جون ھت ويھي ڪري. اھو ھيءُ ئي آھي جنھن مولوي ھدايت الله مٽياروي تي ويھي اختراع ٻڌو آھي، ور نہ ھو اھڙو ماڻھو ئي نہ آھي جو اھڙيون ڳالھيون ڪري.

انھيءَ ڳالھہ جو دليل ونڻ لاءِ اسان ان حقيقت کي نہ ٿا وساري سگھون ۽ مٽيارين جا سرھندي بزرگ پاٽائي ۽ سيوھاڻي بزرگن جي درس ۾ شامل ھئا. حضرت پير غلام مجدد سرھندي تہ حضرت مفتي اعظم مخدوم حسن الله پاٽائي جا شاگرد رشيد ھئو. حضرت مخدوم صاحب پنھنجي پياري شاگرد کي علمي پڳ مٽائڻ وقت مختلف علمن ۾ جيڪا سند لکي ڏني اھا "لذة الارواح" ۾ ڇاڻايل آھي جيڪو پير غلام رسول سرھندي مٽياروي صاحب 1975ع ۾ حيدرآباد مان شايع ڪرايو.

مولوي ميان ھدايت الله صاحب وري سرھندي بزرگن جو معتقد ھو جيڪا حقيقت سندس تحرير "مناقب حضرت آغا صاحب" مان ثابت ٿئي ٿي. ھيءُ ڪتاب روشن الدين ولد محمد صديق قاضي مٽياروي 1974ع ڌاري شايع ڪيو پوءِ ھو بزرگ پنھنجي مرشدن جي مرشد يا استادن جي استاد سان علمي بحث ۾ رد ڪد تہ ڪري ٿي سگھيو پر انھن لاءِ ناھنجار گفتا ڪيئن ٿي ڳالھائي سگھيو. جڏھن تہ ھو پاڻ بہ اھل علم انسان ھو.

البت ھڪ علمي بحث جو پتو ڳذريل عيسوي صديءَ جي اوائل ۾ ملي ٿو. جڏھن ڏھين صدي ھجري جي ھمعصر جڳ مشھور عالم شيخ محمد طاھر پٽني ۽ سيوھاڻي پاٽائي بزرگن جي وڏي شيخ طاھر پاٽائي ثم برھانپوري کي ھڪ ئي شخصيت سمجھيو ٿي ويو. اھا غلط فھمي نہ صرف ھندستان جي عالمن ۾ رھي بلڪہ سنڌ جا عالم بہ شيخ طاھر پاٽائي کي بوھرن جو مرشد سمجھندا رھيا. اھڙي قسم جي روايت سامھون آئي آھي تہ مولوي ھدايت الله بہ ان غلط فھمي جو شڪار ٿيو ۽ زباني بحث ۾ حصو ورتائين. جنھن کي وچ وارن وڌاءُ سڌاءُ ڪري

بيان ڪيو. جنهن جي جواب ۾ محمد قاسم ٺٽي ”المڪتوب الحبيب“ لکي اهڙي قسم جي خدشن جو ڪافي ۽ شافي جواب ڏنو.

المڪتوب الحبيب جا قلمي نسخا: هن جي هڪ نسخي جو ذڪر پير حسام الدين راشدي ”مقدمہ“ حديقتہ الاوليا ۾ ڪيو آهي. جيڪو سندس زير مطالعہ رهيو. جڏهن تہ هڪ ٻيو نسخو حڪيم مخدوم محمد مراد صديقي سيوهاڻيءَ جي ڪتب خاني ۾ آهي. جنهن کان سواءِ ان جو هڪ مڪمل ۽ صحيح سالم نسخو بنده جي ذاتي ڪتب خاني ۾ آهي. جنهن تان موجود ڪتاب کي ڪمپوز ڪيو ويو آهي.

سليم الله

پاٿ هائوس حيدرآباد

جناب مولوي صاحب الحاج ميان هدايت الله دام علمه و عمله

بعد سلام سنت اسلام جي اطلاعي ڳالهہ هي تہ انقلاب جي دور جي صورت اوهان کان مخفي نہ آهي آءٌ ڇا لکي ظاهر ڪريان اڄ نقل پيو اصل کي مات ڪري. سچ! ملمعون پيو خالص ٿيون کي شهہ ڏئي.

افسوس تہ پير پيغمبر پدر مادر جي باب ۾ الاجي ڇا جو ڇا پيو ٻڌجي. بيشڪ گهڻن شقين جي عادت عقرب سا ٿيندي آهي جو تہ ان جي نہ ڪا محبت ڪنهن سان ۽ نہ ڪا عداوت خواه مخواه پتر نڪر ۾ وتي ڏنگ هڻندو. اوهان کي شال ايزد پاڪ جلشانہ رکي وٺي ڇو تہ جي اوهين عالم رباني تہ اوهان جي شان علم جيم هرگز لائق نہ آهي تہ ڪنهن بہ ناهنجار گفتار يا تمثيل ۾ شانائتا ٿيو.

جو پر پُٺ پاڻ مٿانهون ڄاڻي ٻين جي صحيح نسب ۾ اعتراض ناهنجار وٺي مستهزءَ ٿئي انا ڪفيناڪ المستهزئين چٽرجي لائق وارن لاءِ اُهو ڏٽي بس آهي. اڄ نسب مان ليي ڇا ٿو. اوتعاليٰ - ابن فلان ابن فلان يا مال دولت يا سونهن مان ڪنهن جي بہ راضي نہ آهي. اُتي عمل موچاري ۽ قلب سليم واري جي جاءِ آهي. پوءِ پلي تہ نسب ۾ ابوجهلي ڪو هجي تہ ڇا؟ شال دولت ايمان جي ۽ عمل موچارا شامل حال هجن انَ الله مع المتقين پوءِ ڪير بہ هجي تہ هجي.

پر افسوس تہ اڄ منقلب صورت ڪان خاص و عام ۾ ارڪان اسلام جيم گلا ڪرڻ بہ هڪ رڪن وڏيڪ درست ۽ مباح ٿي پيو آهي. الغيبت اشد من زنا ڏي ڪو خيال نہ آهي. گردش گردون ۾ اڄ اصلوڪن ويچارن جو طبقو واژگون ٿي رهيو آهي، جي ويچارا پنهنجي جبين مسڪين تي نيلگون داغ سهيو پيا شڪرمند رهن.

صبر کن ضعيفا براين انقلاب - کہ بر اهل ايمانست رنج و عذاب
چہ گويم درينوقت گلہ انقلاب - کہ گردون نو شتہ خطا برصواب

پوءِ اهڙيءَ تقدير جي کهڙي تدبير. چوڏهين صدي ڪرنيڪي تہ ٿي پوي بدي. زماني سيم و زر جي ۾ اشراف آنست کہ اشرفي دارد و کمينہ آنست کہ

ڪمي دارد - سڀ ڪو پڙهي اها ڪلي تہ جنهن جي دَرَ تي اَنَ جي پلي، ذات بہ اُن جي پلي. آدم جي ڪن لاٽ ڪان هڪ دانہ ۾ گرفتاري پلا جنهن جي دَرَ تي دانہ انباري تہ ان جي ڪيئن نہ ڦري ڪياڙي.

نفس شيطان ڪمتر از فرعون نيست
ليڪ اور اعوان اين راعون نيست

غيبت ڪان ماٺهن جي جڏهن ايزد پاڪ يا سندس رسول مقبول ﷺ يا اصحاب يا عبادالله الصالحين يا ڪي بہ عزيز شريف نہ ڇُٽا ۽ اجا نہ ڇٽندا اچن تہ تڏهن ٻيو ٽيون ڇا؟

ڪنهن ڏينهن منهنجي مُرشد جي پير واري معتبر ڳالهہ پيش ڪئي تہ مولوي صاحب ميان هدايت الله صاحب مٽارڪي عند ملاقات منهنجي فنا در فنا جا هوڪا نہ ٻُڌي ڪنن جا دروازا دماغي پنهنجي مَرَڪَ ڪان مسدود ڪري اسان جي مرشدن جي گهراڻي پاتاين ۽ سيوهاڻين جي صحيح النسب ڪي ناهنجار گفتار سان ڪوڙو ڇاڻي پنهنجي ڪذب لاف ڪان **ويل يومئذ اللمڪذبين** جي تنبيہ ڪان نہ ڊڄي پئي اعتراض ورتا. ميان سائين! سچن ساٽي ڪوڙن گهاٽي اهڙن آفتاب سا روشن اسان جي صاحبن رهنمائن جي حسب نسب تي اوهان جهڙن عالمن جا اعتراض ان جو ڇا سبب هوندو. والله اعلم ڪو ويل لڪل همزة لمزة جي ويل ڪان ترس نہ ڪائي پاڻ ڪي پلو بزرگ ۽ ٻين جي صحيح النسب ڪي ڊلو ڇاندو هوندو ۽ پہ شمرد ڪلمات ڪفر جي ڪنهن جي سچي نسب حسب تبديلي جا ڪفر بڪندو هوندو تہ ڇا سچ جي روشني ڪي حسد حقد جي ترٻءَ ڪوڙ جي سان ڇا ڪو ڍڪي سگهندو. اوهان جي تہ جاءِ نہ آهي ٻيو بہ هر ڪنهن جي نيت.

الناس ڪالمعاون ذهب والفضہ پتل پترازي جي کهڙي سرافرازي ڪل اناءِ يترشح بما فيہ پلي جنهن جي دل ۾ گلا جو گند هجي تہ چڪيس. اصلي اهڙا اشقياءَ اَزَلي جي اجا قُران ڪتاب الله سچي ڪي ڪلام الله عزوجل ڪريو پيا نہ وسهن، ڪي اجا پليت دل جا حضرت پير دستگير ڪي سادات صحيح نسب ڪي نہ تا ڄاڻن ڪي اهڙا العين بيدين حضرت سردار عالم ﷺ جي روشن تر رسالت جا منڪر اگرچہ اڪين سان اڳين پوين جا صحيفا پيا ڏسن تڏهن بہ انڌ ڪان ڏسي نٿا سگهن. اهڙن مشددن (تشدد ڪرڻ وارا) جا اقوال بطال ڇا قابل الاعتبار

چئبا هوندا. نامراد پليد يزيد بہ انسان بابنيان (عمارت بنيادي) هو پر ماڻهوءَ جي قلب تي اعتبار نہ آهي. نامراد کي ڪانہ انڌ ڪان خبر تي تہ ڪيئن تو ريحان رسول اللهﷺ جا ڪُهان.

وفا مجوي نرڪس دگر سخن بشنو - بهرزه طالب سيمرغ و ڪيميا بباش

سا وفا جي ايمان بشارت يزداني اڻ لپو نہ تہ سچو سخن جو صابري وفادار ڪجا بہ قرار ياد حسين رضہ نہ ڪا وفا نہ ڪا ڪيميا سڌ ۾ سڪي مُئا. ميان صاحبا علم جا عَلا هن ڪان وڏيڪ دور ڦير زماني جا گهٽ گهيڙ اوهان جي ضمير منير تي روشن. آءُ طوالت با خجالت (شرمندگي) ڪهڙي ڪريان مون ناقص نادان خام نويس جي تجنيس جي اِها ڏکهائي ڪرڻ بہ ڪجھ ڪمائي آهي. تون ڪير آءُ ڪين. لٽو ڏنڌو چُٽو چيڙو. ڪهڙو ڪنهن سان جهڳڙو جهيڙو. اصل ويڙو نقل پيڙو. نہ آهي ڪنهن جو سنڌو سيڙهو. آهي ڪنهن جي ڪونہ پيڙو. هيءُ هيءُ زماني حال اهڙو انالله وَ انا اليہ راجعون.

جناب مولوي مٺارڪا. پر تڏهن بہ ايترو چئجي تو تہ جڏهن آفتاب سا روشن نسب حسب تي اعتراض تڏهن چئبو تہ صحيح نسب ڪنهن ڪڙم پليري جو مُور ڪونهي اصلي آهي ڪونہ رڳو دل خوش ڪيو وينا لاف زن ٿين.

جي آهي تہ صرف تيلي ٽڪن ۽ ڪيمخاب جي ڪڙ تي ۽ زردار چيري ۽ ڪلنگي ۽ ڪُتن پلن ۽ بازن شڪرن ۽ پيلين ٻانهن جي هُل هوڪي تي. اهڙي موجودات تي حُجب صحت نسب جي چئجي تي. خيرٰ يا تسبي فريبي يا گلا جي بغچي يا معلمي پگ بلايءُ شهر بود قاضي ڪلان دستار

يا بلبل جي ڦاسائڻ لاءِ مُلهَ مست رند باز بلبل دل ڪنهن خادم جي دلالت مُلهَ جي چڙ چنڊ اُتي چندين بلبل دليون ڦاسائڻ تي ترقي خادمي مريدي ۽ عصايءُ مڪر جي اُتي پوءِ بہ ٿانڌي ٽوپيءَ آستان ٽڪاڻي يا ڪٽ جي قسم ڪٽائڻ تي خادم فيضور ٿيو تہ يا بسم الله. ورنہ ٿانڌي ٽوپي لاءِ تہ پيو ڪم ايندو. اهڙن ڪرشمن اڍنگن اُتي پلاٽي صحت نسب حسبٰ جي آهي يا چئبي هوندي پر فقيري نحيفي (ڪمزور) الفقر فخري جي هلت چلت تي نہ جا نسوري نفخ صوري جي ڏلاٽيءَ ۾ سچي بہ ڪوڙي حجت ۽ صحت آهي افسوس صدا افسوس.

شريف گر متضعف شود خيال بلند
کہ پائگاه رفيعش نحيف خواهد شد

بر آستانہ سيمين اگر بہ ميخ زر بزنند
گمان مبر ڪہ يهودي شريف خواهد شد

قول دانشمندن جا اڄ بيوزن ٿي چڪا آهن. مولوي صاحب جنهن رستي ۽ جنهن راستبازيءَ ساڻ هت اشارات نسب حسب جي گفتار برقرار ٿي آهي بيو ڪو جڏهن بہ تطبيق انيق (گهري مطابقت) ان جي پنهنجي قدمائي يا بزرگي ثقاقت (اعتماد جوڳا) جي اُهڃاڻن سان ڏيڪاري تہ اسين بہ مجون نت حضرتا علماءَ صاحب ليڪو آهي ڪونہ. مير جي باغ جا قاروان، پوءِ جهڙا ناٽيءَ ڪيڄيءَ جي باغ جا قاروان تهڙا مير جي باغ جا. صرف هوڪي هلت ۽ ناٽڪي چلت ڪٺي گهٽ وڌ ڪيو آهي. مير صاحب مري تہ لباس سندس نيت پير صاحب ڊڪي. وري جي ڪو غريب مري تہ ملو ڊڪي اگهہ مڙيو ئي هڪ، ملو ويچارو مسجد شريف جي خدمتگاري ۾ گهر گهر جا وندُ ڪائي. پير سونهارو ڏاڏا پير جي ڪٿ جا قسم ڪٺايو ڏاڏا جي قبر جي خدمتگاريءَ ۾ گهر گهر جا وندُ ڪائي. اِها سپ آڏوڏائيءَ سان لاڳو ٿي. فقط هوڪي هل ڪٺي سرڪشي وجهي صحت نسب جي شهرت ۾ آندي آهي. بيو سائين مولوي صاحب اوهين جي اسان جا مرشد خدا عزوجل رساڻ سجاڻو تا تہ پلا اهڃاڻ ڏيو تہ ڪتان تا آٽيو ۽ اوهين ڪتان تا اڇو ڪنهن بہ هڪڙي صغير ڪبير جي پيشانيءَ تي مهر داغ نسب جي ڪانہ تيل آهي. حقيقت ۾ پُٺ ورائي پنهنجي ڪنهن ڪانہ ڏني آهي. ڪير هوند قسم ڪٺي چوي تہ آءٌ برابر قطره ماءِ دافق جو صحيح بہ صحيح فلاڻي جو آهيان. هي تہ ويچارڙو شب زفان (شادي رات) ۾ عدم موجود پوءِ ڄاڻي اهو سدا موجود. باقي شرح تفسير جي بيان هن هن ڪي ڪٺي سچو پچو ڪيو آهي. هڪڙو تفسير بي جا مٽان لٺ ٿيو واڌو ڪونہ تہ پوءِ ادا جهوليائي تُنهنجي سچا ڪوڙا گڏجو پون اسان پچر ڇڏي. هائو هڪڙي ڳالهہ تہ مولوي صاحبا اوهان ڪي پنهنجي نسب موجود عدم موجود جي پڪ ٿي آهي ۽ انهي پندار ۾ بئي ڪنهن جي صحيح غير صحيح صورت جي وقوفيت نہ اٿو تڏهن ڇا وچ ۾ ڇئجي. اڄ ماڻهو تور پڙهيا پنهنجي اسلافي نسب ڪمتر ڪي ڏسي ڪين تا وتن سچن ڪي بہ پنهنجي ڪوڙ ۾ آلودو ڪندا يا جنابا من بدل نسبہ فقد بدل دينہ ثانيا من ادعيٰ اليٰ غير ابي فعليہ لعنت الله و الملائڪة و

الناس اجمعين.[1] العياذ بالله العظيم اهڙي تنبيه لعنت جيڪي به نه ڏسي ٿورو علم پڙهيو وتن ذات مٿائيندا ۽ ٻئي پيءُ جي دعويٰ ڪندا. سچ ڪوڙ جي اچ امتياز نه آهي سپ ڪو پاڻ کي پلو پيو ڇاڻي

ڪس نگويد ڪه دوغ من ترش اشت - ليڪ ياران چشيده هي گيرند

افسوس ويچارا اصيل ڪتي مني جا سجاٽندڙ تــهي خمخانه ڪري اُسهيا تڏهن هر ڪو پيو چوي ۽ حجت ڪري ته آءٌ پلو ڏڌ به منهنجو پلو. شرعي تسليم، رضا، شهادت ۽ شهودت صحت پري ڪا تي ڪانه رهي آهي. حجت ڪسب ڪوڙ جي ٿي سچ کي به شرمائي ڇڏي پيئي. هن دور ۾ نسب ته ڇڏ پر ڪنهن پير مرد يا عزيز وڏي جو ادب بجاءِ نه آهي.

بدور دورنگي چه جوئي نسب	ڪه در و بعيدست فضل و ادب
ز قومي قريشي و سيد هزار	بيا بي و پرسي اگر زان شمار
اگر نوڪري انگريزي شده	عجب قاضي امر خيزي شده
شد ارزان لقب قاضي بي نسدَ	باصل ارجه جولاه رشته تند
به پيراستن ڪوت پر ڪيسه زر	زبرداشتن چوب معڪوس سر
چو جاه فرنگي بيابد ڪسي	فضائل بر انباءِ دار بسي

هن زماني ۾ اڌ پڙهيا خودار مولوي مفيرمايند يا به نماز ڪو وقت نونگن ٽڪرن سان ڪو پڙهي ته پاڻ کي بزرگ ڪامل پيو ڇاڻائي غرض ميان علامه نسب حسب وارا جيڪڏهن ڪنهن کي پاڻ ڏيڪارڻو هجي ته ڪتاب دماج الغنم تصنيف مخدوم محمد ابراهيم صاحب مڏئيءَ واري عليه الرحمه جيڪي مطالعه ڪري ڪفر اسلام جو چرچو اڳين پوين جو اُتان صحت ڪجو. من خود را خوب خوانم ولي بحديث دگران اگر گنجم. پنهنجي وات جي زبان آڏو اصلي ڪڏ ڪانهي. جهڙي طرح ڪو هلائي ته خودمختيار آهي پر جنابا جيڪڏهن ڪنهن غير نسب جي پوري آگهي نه هجي ته تڏهن اوهان جي شڪوه گوئي ڪان پوءِ ضرور تو ٿئي ته صرف اشارات ۽ اُهجاڻن تي صحت انساب اسان جي رهنمائن قدس اسرار هم جي اطلاع طور لکي نه ڏيڪارجي سو ڇو؟ ۽ نڪي ڪنهن جي اڻ وقوفيت جي سبب ڪري صفائي ڪرڻ ۾ عيب يا خلل آهي پاڻ از ديار

[1] مَن ادعيٰ الِيٰ غير ابيه فعليه لعنة الله و ملائڪته و الناسِ اجمعين.

محبت ۽ دوستي جو ڏيکارو چون تا دل جي خلل کان متحمل (مطمئن) تيڻ افضل ترين آهي. تنهن کري اوهان جي علمائيت ۾ بغاوت جي اڏاوت ڍاهي ۽ اوهان جي اڻ وقوفيت جي ظلمت ۾ وري تازو مختصر اشارات جو چراغ پنهنجن مرشدن جي صحيح نسب جي اثبات لاءِ روشن کيو وڃي، تہ کيئن نہ ڀلو. اُميد آهي تہ ڀلي مرد موچارا عباداللہ الصالحين قدماءُ بزرگ اشرف اوهان جي نينڍپڻ جمار اسلامي جي کوتاه نظر ۾ هن ٽاٽي قابليت جي ۾ سمائجي اوهان کي شڪ شبہ غيبت کان بچائي ونن ۽ هيکاندي تشفي القلب کرائين، ۽ انهن جي ذريعي گهڻو ساڻ اوهان جي خود نمائي کامي وڃي ۽ هن زماني جي دورنگي جا اوهان جي علم ۾ سهٽي نہ تي لڳي. تنهن کان هٺائي اوهان کي يڪدل يڪرنگ کري يار يڳاني واحد لاشريڪ عزوجل ساڻ ملائين آمين، ثم آمين. دعاگو آهيون جنابا علامہ! اوهان کي کنهن بہ سعيد صحت کي شقاوت ۾ ڦٽائڻ ۽ غلط کرڻ نہ گهرجي ڇو تہ اوهين متدينين صاحب علم متين تي کوڙ سچ جي کسوٽي رکو تا. اوهان جي تصنيفات جا کتاب جن حجتن ۽ ثقن سان مخترع آهن سي ڏسي آءُ نادان گهڻو خوش ٿيندو آهيان. انهيءَ پروسي تي ۽ اوهان جي صدق جوئيءَ تي جا ڳالھہ صحت ڀري اوهان جي پيش پوي سا ڇو نہ ثابت ۽ درست ٿيندي ۽ ڇو نہ قابل الاعتبار ۽ برقرار چئي ويندا. بيشڪ سچي سون موزن کي (توريل) بيوزن نہ کندا. بشرطيڪ پاڻ بڌائڻ کونيءَ ۾ هرو ڀرو وارو تعصب نہ هوندو تہ سڀ کا آسان ۽ آسانيءَ ساڻ سمجهي سگهجي ٿو ور نہ

هنر بچشم عداوت بزرگتر عيب است
گل است سعدي و درچشم دشمان خار است

اوتعاليٰ عزاسمہ شال کا هدايت عالمن ۽ جاهلن کي بہ عطا کري.

جناب مولوي صاحب اسان جي مرشد جو خادم معتبر اوهان جي غيبت کرڻ جو سامع هو. تنهن اسان وٽ مريدن جي جماعت ۾ ڏک ڀرجي تي ڳالھہ کئي تڏهن اچي بيشکار بيکار پيو جنهن تمهيد غيبيءَ جي هک علام الغيوب کي سڌ آهي تہ هت کير ۽ هت کير ڀر جن تفسيرن معتبرن اسان کي صحيح الانساب بابت پڪ ڏني آهي تڏهن تا لکون ور نہ

منم پتلۂ خاک از قطرآب - ندانم کيم اين سرايم رباب

اسان جي صاحبن سيوهاڻين ۽ پاٺاين جي حسب نسب جي بساط بسيط اٿو. هڪ ٻه گهر يا هڪ ٻه قبيلو نه اٿو. جن هيئنين پارن جي شمار ساڻ تا اشارا ۽ نشان ڏجن سي خط بـ خط اسان سان صحيح بـ صحيح پيوند دلبند آهن باقي انتشار ٻُڌ سُڌ جو هت بيان ڪونه ٿو آڇجي. هيٺ لکيل پارا قريب بعيد هر يڪ ٻه ڪفو واحد منتشر ۽ مشتهر العصر ٿيندا ۽ سڃاڻبا پيا اچن.

قبة الاسلام پاتر يعني پاٺ اڳوٺي ۽ سيوهڻ ۽ هالاڻي ۽ ٽريچاني علائقه لوهري ۽ پنجاب شهر صيت پور صديقين جي اچ ستين ضلع مظفر ڳڙهه تحصيل عليپور ۾ ۽ هندستان ۽ ٻه ملڪ دڪن ۽ گجرات ۽ عربستان ۾ هي نڪ دراز جا بجا اطراف اڪناف ۾ پاتر پـُراڻي ڪان پکڙيل آهي هر جاءِ ڪان عادل شاهد موجود اساس ۽ نظيرن زمين پاتر جي ڪان - ايتري پٽ طويل واحد نسبي حسبي صديق اڪبر رضي الله تعالىٰ عنه جي اولاد ڪـي ڪيترو ڪو پاڻ متاهون سمجهي حسد حقد ۾ سڙي ڍڪي سگهندو. تنهن ڪان سواءِ انهن قبيلن جا پاڙيسري قبائل هڪ بين تي شاهد مشهود هرويرو ڪو ٻيو يا ٽيون اشقياءَ ازلي يا ڪو نيچ ذات پڙهيو ذاتي علمائن ڪي پاڻ ڪان ٻه گهٽ ڄاڻي اهڙن ڇٽن ذاتي عالمن سگورن ڪي نيچ ڄاڻندو هوندو ته ڇا؟ اوهين نه گمان بد ڪريو.

گر نه بيند بروز شه پرچشم - چسمه آفتابراچه گناه

مولوي صاحب هتي وريو وريو تڪرار سان ٿو لکان ذرو ڌيان تي آڻيندا ته هن مسڪين بي تمڪين جو اوهان علمائن سان ڪنهن طرح جو مقابلو نه آهي هيترو ڪلپڻ بـ هڪ چوڪراڻي تيسائي يا ٻاراڻي راند ٿو پانيان ورڻو ڇا ۽ ڪسڻو ڇا؟ جنهن مان الله جلشانه ڪري اٿاري. دلاتا ڪئي درين ڪاخ مجازي ڪني مانند طفلان خاڪبازي اوتعالىٰ عزاسمه هدايت ڏئي.

اوهان جڏهن گفتار ناهنجار علماءَ تي پيش وِڌي آهي تڏهن حق سچ جو پاسو وٺي چو نه مغز هڻجي نه ته ڪو ضرور نـه آهي هن نسب مخدوم صاحبن جي ڪيترا علام لاسيما ۽ محدث مشهور ۽ ولي جلي تي گذريا آهن اُميد ته ايتري صفائي اڪثر ڪنهن هنڌ تي نه ڏسندا ۽ ٻيو نه ته گهڻن هنڌ ڪن ڪن مشهور پڙهين (ٻيڙهين) ۾ ٻن ٽن واسطن سان عالم ڏسندا نه ته متي ڇٽن جا ڇٽ پر ڪي نه. هن نسب جي اظهار ۾ ڪا واٽ شجره طور نه لکيل آهي يعني ابن فلان ابن فلان جي شعور تي مثبوت نه ڪيو ويو انهيءَ ۾ ڪنهن جو ڇا؟ پر

جن ثقاتن سان اسان جي صاحبن جو سلسلو آبائي ثابت ۽ مضبوط تي صحيح الانسان تو تئي انهن نشانن پڌرن سان شمار ڪيل آهي.

پهريائين هن نسب جو منڍ حضرت صديق اڪبر خلافت گزين سرور ﷺ ڪان آهي. جنهن حضرت جي اولاد امجاد مان حضرت محمد مشهور هو جو حضرت امام زين العابدين جو ماسڙ قرابت ۾ هو ان جو حقيقي پٽ قاسم صاحب ستہ صحيحہ ۽ مرشد جمع خواجگان نقشبنديه ۽ نانو مبارڪ هو، امام حضرت جعفر صادق رضہ جو، هن قاسم صديق اڪبريہ رضہ کي ابو القاسم چوندا آهن. هن ڪري جو قاسم فاروقي جو سهرو هو ان جي اولاد ڏهن پيڙهين[1] کان پوءِ حضرت سلطان المشائخ عمر شهاب الدين صديقي سهروردي اولادي ڏهئن پوٽن وارو مبعوث هو. جيئن تہ رضوي سادات بکري سڀ سندس ڏهنا آهن. حضرت سهروردي قدس سره کي بلادالله عزوجل جا جمهور حضرت صديق اڪبر رضہ جي اولاد محمد متئين ذڪر ڪيل جي مان ڄاڻن ۽ سڃاڻن متفق راءِ سان. وچ ۾ ابن فلان ابن فلان جي لکڻ جو احتياج نہ آهي ڇو تہ هي بناءَ اهڃاڻن ۽ پڪن نشانن تي اڏيل آهي. نہ ڪرسي بہ ڪرسي شجره ظاهري شعور تي. باوجود هفت پشت متدينين جي لکيل دستخط ڪلام الله عزوجل جي آخرين ورقن تي موجود. وار مبارڪ سرور عالم ﷺ جو جيڪو لوهري شريف ۾ زيارتگاه آهي سو بہ حضرت سهرورديءَ کان ڏاج ۾ پنهنجي نياڻي معصومہ کي ڏنل هو جا مادر هئي سيد محمد مڪي بکري جي.[2] فرخ شاه

---

[1] شيخ عمر بن محمد شهاب الدين سهروردي جي چاچي شيخ ابو نجيب ضياء الدين عبدالقاهر رحمت الله عليہ پنهنجو نسب پنهنجي دستخط سان تحرير ڪيو آهي. و اذا كان بخطه فهو اصَحُ" ابو نجيب عبدالقاهر بن عبدالله بن محمد بن عمويه واسمه عبدالله بن سعد بن الحسين بن القاسم بن علقمه بن النصر بن معاذ بن عبدالرحمان بن القاسم بن محمد بن ابي بكر الصديق رضي الله عنہ"

[2] سادات بکر ج مؤسس اعليٰ سيد محمد مڪي رحمة الله عليہ جي قبر ڪليڪٽري سکر جي بنگلي جي ڏکڻ طرف هڪ وڏي چوديواري اندر آهي.

پير حسام الدين راشدي مقدمہ حديقة الاولياءُ ۾ قلمي ڪتاب "شجره سادات" مؤلف سيد قمبر علي رضوي بکري تاليف 1261هہ جي حوالي سان سيد محمد مڪيءَ جي مزار ۽ قبرستان متعلق لکي ٿو: "سيد محمد [illegible] جي گهر وارا [illegible] حڪا شيخ شهاب الدين سهروردي جي نياڻي تئي. ان جو نالو بيبي سيده فاطمه هو، بيبي صاحبہ جو مقبرو مزس جي مقبري (قبر) جي اولاهين ديوار سان لڳ ٻاهران آهي."

سيد محمد مڪي شيخ الشيوخ سيدنا عمر بن محمد شهاب الدين سهروردي بغدادي جو نياڻو هو يا ڏهٽو ان بابت ڪجهہ تاريخي ماخذ سندس ڏهٽي هجڻ تي مهر ثبت ڪن ٿا. جڏهن تہ [illegible] حديقة الاولياءُ ۾ ڄاڻايل ٻن ڪتابن منبع الانساب ۽ شجره سادات (هنسن)

ڪابلي امير شهاب الدين اجماع مريدن مان خاص مريد حضرت سهروردي جو هو، جو مرشد جي نالي شهاب الدين سبب ڪري پنهنجو نالو شهاب الدين نہ

۾ناني ڏيڪاريل آهي. ”منبع الانساب“ مؤلف مير معين الحق جهونسوي رحہ جيڪو سيد محمد مڪيءَ جي ستين پيڙهيءَ مان هو پاڻ جهونسي مان پنهنجي آبائي وطن بکر آيو ۽ خانداني شجره گڏ ڪري اهو ڪتاب تاليف ڪيائين. هن نسخي موجب سيد محمد مڪي کي چار فرزند سيدنا شهاب الدين سهروردي جي نياٽيءَ منجهان هئا. انهن مان ٻہ فرزند سيد صدر الدين ۽ سيد بدر الدين تہ ڇاوائي بکر ۾. سيد بدر الدين سهرو هئو سيد جلال سرخ بخاري سهرورديءَ جو جنهن مان اُچ جي بخاري سادات جو نسل آهي. سيد محمد مڪي جي ٻئي فرزند سيد صدر الدين جي پٽ بدر عالم جو فرزند سيد مرتضيٰ جهونسي ۾ وڃي رهيو. هن نسخي منبع الانساب جو لکندڙ انهيءَ بزرگ جي پيڙهيءَ مان آهي. انهيءَ ڪتاب جو هڪ نسخو (OR 226) برٽش ميوزيم ۾ موجود آهي.

منبع الانساب کان سواءِ پير حسام الدين راشدي مقدمہ حديقة الاولياء ۾ جنهن ٻئي نسخي جو ذڪر ڪيو آهي. اهو 1261هہ ۾ سيد قمبر علي رضوي بکري ”شجره سادات“ جي نالي سان تاليف ڪيو. هيءَ مستند نسخو پڻ سيد محمد مڪيءَ کي شيخ الشيوخ سيدنا شهاب الدين سهرورديءَ جو ناني ڏيکاري ٿو ۽ ٻڌائي ٿو تہ حضرت شهاب الدين سهرورديءَ جي نياٽي جنهن جو نالو بيبي فاطمہ آهي تنهن جي قبر مڙس جي قبر جي اولاهين ديوار سان لڳ آهي.

پير حسام الدين شجره سادات کي مستند ڇاڻائيندي لکي ٿو تہ 1934ع ڌاري انهيءَ جو هڪ نسخو سيد مير الهورائي شاهہ روهڙي واري وٽ هو ۽ هڪ نسخو نئي ۾ آهي جنهن جي آخر ۾ عبارت آهي:

بتاريخ بيستم شوال 1298هہ از مير حقير غلام مرتضيٰ مرتضائي متي ڇاڻايل بن قلمي نسخن ”منبع الانساب“ ۽ شجره سادات کي سيد محمد مڪي جي پنهنجي خاندان جي فردن پنهنجون سينہ بہ سينہ روايتون شجراءِ دستاويز سامهون رکي لکيو. شايد اهو ئي سبب آهي جو پير حسام الدين راشدي انهن کي مستند ڇاڻائي ٿو. انهن نسخن مان ڪجهہ گهربل ڳالهيون سامهون اچن ٿيون تہ:

(الف) سيد محمد مڪي شيخ الشيوخ سيدنا عمر بن محمد شهاب الدين السهروردي جو ناني هو نہ ڪي ڏهٽو.

(ب) شيخ شهاب الدين سهروردي جي نياٽي بيبي فاطمہ سڳوري جيڪا سيد محمد مڪي جي منکوحہ هئي. تنهن جي قبر مڙس جي قبر جي اولاهين ديوار سان گڏ آهي.

هتي جنهن ديوار جو ذڪر ڪيل آهي سا لوڙهہ واري ديوار آهي جنهن لاءِ مولانا دين محمد وفائي تذڪره مشاهير سنڌ ۾ ڇاڻايو آهي تہ ان قبر سنگ سرخ جو لوڙهہ آهي. ان لوڙهہ تي ئي سيد محمد مڪيءَ جو شجرو نسب لکيل هو. جيڪو هن اتاريو ۽ اڳتي لکي ٿو تہ ڪتبي مان ظاهر ٿئي ٿو تہ سيد محمد مڪي شيخ شهاب الدين سهرورديءَ جو سڌو سنئون ڏهٽو آهي. وفائي صاحب ڪتبي جي ڪجهہ اکرن جي مٽجڻ جي بہ ڳالهہ ڪري ٿو ۽ ڏهٽي هجڻ واري عبارت بہ نقل نہ ٿو ڪري. ممڪن آهي تہ ان اڻپوري عبارت ۾ ڪيس شيخ شهاب الدين سهروردي جو لکيل نالو نظر نہ آيو هجي ۽ تحفة الڪرام واري روايت کي نظر ۾ رکندي سيد محمد کي ڏهٽو لکي ويو هجي. والله اعلم. ناني ۽ ڏهٽي واري روايت جي خلط ملط ٿي وڃڻ جو هڪ سبب نالن ۾ هڪجهڙائي آهي. جيئن سيد محمد مڪي بن سيد محمد شجاع بنهي پيءُ پٽن جي نالن جا پهريان لفظ سيد محمد مغالطي جو سبب بڻيا آهن. جو جو ان دور ۾ زباني ۽ سينہ بہ سينہ روايتون ان جو وڏو سبب رهيون آهن. تاريخ تحفة الڪرام ۾ اهڙيون گهڻيون غلطيون نظر اچن ٿيون. جيڪي نالن جي هڪ جهڙائي ڪري پيدا ٿيل آهن. جيئن شيخ الشيوخ شهاب الدين سهروردي بغدادي ۽ ان جي انين پيڙهي ۾ موجود شيخ شهاب الدين سهروردي ثاني کي هڪ ئي شخصيت سمجهڻ ڪري سندن شجرو خلط ملط لکي ويو آهي. انهيءَ تحفة الڪرام تان نقل ڪندي تذڪره مشاهير سنڌ ۾ مؤلف وفائي صاحب ۽

(هلندڙ)

چوائيندو هو. ٻيو شهاب الدين صديقي سهروردي مقتول گهڻو ڪري مجرد ٿا لڪن. جن عمر شهاب الدين سهروردي کي مجرد ڪيو آهي انهن جي ڦيرگهير وٽ بناوٽ بهاؤ الديني اقوام جا دفتر موجود پرهتِ اختصار سبب نٿو لکي سگهان.(1)

جي اچوڪن مرشدن شهابي سهروردين صديقين جي اسلامي مرشدائي نٿا سهن سي جي حضرت غوث ملتانيءَ قدس سره جوڪ مريد خاص هو سهروردي جو سي غوث کي بہ صديقي ڪري ويا آهن. شيخ شهاب الدين صديقي

انساب مشائخ سيوستان مؤلف مفتي اعظم حضرت سيدنا مخدوم حسن الله شاهہ پاٺائي صديقي (1920 متوفي) سيد محمد مڪيءَ کي ڏهنو ڏيکاريو آهي. جڏهن تہ هن ڪتاب المڪتوب الحبيب ۽ تاريخ باب الاسلام مؤلف ڊاڪٽر حبيب الله پڻ ڏهني هجڻ جي روايت کي بيان ڪيو آهي.

(1) شيخ شهاب الدين سهروردي مجرد ۽ مقتول جو قد آدم مجسمو اڄ بہ سهرورد جي علائقي (زنجان نزد سلطانيہ ايران) ۾ چوراهي تي نسب ٿيل آهي. سندس هٿ ۾ ڪتاب اهڙي انداز ۾ ڏيکاريو ويو آهي جو ڏسڻ واري کي ڪنهن وڏي حڪيم ۽ فيلسوف جو تاثر ملي ٿو. پاڻ حڪمت الاشراق جو مصنف آهي ۽ شيخ الاشراق جي لقب سان مشهور آهي.

هن شيخ شهاب الدين سهروردي ۽ سندس هڪ همعصر شيخ شهاب الدين سهروردي باني سهروردیہ سلسلہ جي نالن ۾ پڻ ڪيترا منجهن ٿا. جڏهن تہ اول ذڪر ڪيل شيخ شهاب الدين مقتول جو نالو يحيٰ سهروردي آهي ۽ آخرلذڪر باني سهروردیہ سلسلي جو نالو شيخ الشيوخ عمر بن محمد شهاب الدين سهروردي آهي.

1925ع ۾ دارالطبع جامعہ عثمانيہ حيدرآباد دکن مان شيخ يحيٰ شهاب الدين سهروردي جو ڪتاب حڪمت الاشراق جو اردو ترجمو شايع ڪيو جنهن تي پڻ مصنف جو نالو غلطي سان "مائن ابو لفتوح عمر بن محمد سهروردي المعروف شيخ المقتول رحمتہ الله" لکيل آهي.

شيخ مجرد سهروردي جو هي ڪتاب حڪمت الاشراق گهڻو مشهور ٿيو. اشراق جي لغوي معنيٰ تاباني آهي. اصطلاحن ان مان مراد ڪشف ۽ روشن ضميري ورتي ويندي اهي. سندن دعويٰ هئي تہ اشراقي فڪر جا ماڻهو سڀ حقيقتون ڪشف ذريعي معلوم ڪرڻ جي صلاحيت رکندڙ هئا.

شيخ يحيٰ المقتول پنهنجي خداداد صلاحيتن سان معقولات ۾ اهو ڪمال حاصل ڪيو جو اسلامي دنيا ۾ سندن مقابلي جو ڪوبہ نہ هو. هو جڏهن حلب پهتو تہ اُتي جي موجود سيني عالمن جي شهرت کي گرهڻ لڳي ويو پوءِ تہ سندس لاءِ حسد پڻ پيدا ٿيو. آهستي آهستي متس الزام پڻ لڳڻ لڳا ڇو جو بعض معاملن ۾ سهروردي جي سوچ قدما جي عقيدن کان مختلف هئي. هن تہ زر دشتي دين ۾ استعمال ٿيندڙ اصطلاحن کي اختيار ڪندي بہ نہ ٿي ڪيبايو. آخر سلطان صلاح الدين ايوبي جي حڪم تي حلب ۾ کيس سزائي موت ڏني وئي کيس حلب ۾ ئي دفن ڪيو ويو. المقتول سهروردي ڪيترائي ڪتاب لکيا. جن ۾ حڪمت الاشراق، هياڪل النور، غربتہ الغربيہ ۽ رسالتہ في حقيقتہ العشق خاص شهرت ماڻي.

ان جي برعڪس شيخ الشيوخ عمر بن محمد شهاب الدين السهروردي صاحب عوارف المعارف سني العقيده تصوف جي چئن وڏن سلسلن مان سلسلہ سهروردیہ جو باني، مرشدن جو مرشد ۽ وقت جو امام هو. سندس سلسلي حياتيءَ ۾ ئي سنڌ ۽ هند ۾ وڏي شهرت ماڻي. ٻنهي شهاب الدين سهروردي بزرگن کي ڪجهہ مصنفين سامو ياٽج ڪري لکيو آهي. واضح رهي تہ شهاب الدين سندن لقب آهي. جنهن سان هو مشهور هئا.

سهروردي ثانيءَ سان ڳنڍي وڃ جو فرق مرشدي گهراڻي جو ڪيو ويا آهن ۽ ڪي تہ هاشمي قريشيءَ اسد بن هاشم مان لکي ويا آهن سا غلط بر غلط فهمي اتوَ. المختصر رسم الخط تي نشان ڪيو ويو اڳتي الله عزوجل ڄاڻي.[1]

---

[1] شيخ الشيوخ عمر بن محمد شهاب الدين سهروردي (اول) ۽ شيخ شهاب الدين سهروردي پاتائي ثاني (802 - 894هـ) جي وچ واريون پيڙهيون هن طرح آهن:

شيخ شهاب الدين سهروردي ثاني پاتائي بن ابومحمد عبدالله نور الدين (786 - 849هـ/1384 - 1445ع) بن شيخ سراج الدين ابراهيم (736 - 811هـ / 1336 - 1408ع) بن شيخ وجه الدين (699 - 780هـ / 1299 - 1378ع) ابن شيخ مسعود (739 - 848هـ) ابن شيخ رضي الدين (632 - 690هـ / 1234 - 1295ع) بن شيخ قاسم (589 - 652هـ) ابن شيخ محمد وهو معروف شيخ احمد عماد الدين عمادي (ڄم 558-659هـ) ابن شيخ الشيوخ عمر بن محمد شهاب الدين السهروردي بغدادي البڪري ڪبير (539 - 632هـ).

مٿي ڄاڻايل شجرو نہ صرف پاٽ ۽ سيوهڻ جي علمي "صديقي خاندان" جي ڪرسي نامہ جاگير جي سند ۽ ٻين دستاويزات ۾ موجود آهي بلڪ پير حسام الدين راشدي صاحب "تذڪره مشاهير سنڌ" ۾ مخدوم عبدالواحد ڪبير جي ذڪر جي حواشيہ طور جيڪو شجرو ڏنو آهي. سو پڻ مٿئين شجره سان مطابقت رکندڙ آهي. تحفة الڪرام واري ملتان شهر جو ذڪر ڪندي بهاءُ الدين ذڪريا ملتاني سهرورديءَ جي احوال ۾ سندس نسب بيان ڪيو آهي ۽ سندس بہ مختلف شجرا ڏنا آهن. جنهن مان پهريون شجرو جيڪو مٿئين شجري سان مطابقت رکندڙ آهي تنهن کي لکڻ کان پوءِ چوي ٿو تہ "پهرئين لکٽي موجب شيخ صديقي گهراڻي مان آهي ۽ ٻئي شجري موجب اسدي" حقيقت ۾ پهريون شجره شيخ شهاب الدين ثاني سهرورديءَ سان تعلق رکي ٿو نہ ڪي بهاءُ الدين ذڪريا ملتاني سهروردي جو آهي. تحفة الڪرام بهاءُ الدين السهروردي ملتاني جي پهرئين شجره ۾ غلطي طور ڏنل نالا جيڪي سندس ئي چواڻي تہ"صديقي گهراڻي" جا آهن سي اصل ۾ شيخ شهاب الدين صديقي پاتائي ثاني ۽ شيخ الشيوخ عمر بن محمد شهاب الدين بغدادي سهروردي (اول) جي وچ وارين پيڙهين جا آهن. اهي ئي نالا پير حسام الدين راشدي تذڪره مشاهير سنڌ. مخدوم عبدالواحد (ڪبير) جي ذڪر ۾ حواشيہ طور جيڪو شجرو ڏنو آهي ان ۾ ٿوري ڦيرگهير سان موجود آهن.

جديد تحقيق موجب جنهن ۾ ملتان جي بزرگن جا پنهنجا دستاويز ۽ شجره پڻ شامل آهن. حضرت بهاءُ الدين ذڪريا ملتاني سهروردي "صديقي گهراڻي" سان تعلق نہ ٿو رکي. البت تحفة الڪرام واري کي سندس "صديقي گهراڻي" سان مغالطو بہ سببن جي ڪري ٿي سگهي ٿو. هڪ تہ ملتان جي بزرگن جو تعلق پڻ عرب جي قريشن سان ڏيکاريو وڃي ٿو ۽ هو قريشي مشهور العصر آهن ٻيو تہ تاتارين جي هٿان عروس البلاد بغداد جي تباهي ۽ افراتفري سبب عراق جي عالمن ۽ خاندانن بغداد ڇڏي "بغداد ثاني" ملتان ۽ سنڌ هند جي ٻين شهرن ۾ آباد ٿيڻ شروع ڪيو. انهن مان هڪ "صديقي گهراڻو" شيخ الشيوخ شهاب الدين السهروردي بغداديءَ جو هو. اهو گهراڻو جيئن تہ ملتان جي بزرگن جو مرشد گهراڻو هو. ان ڪري ڪيس هن علائقي ۾ آباد ٿيڻ ۾ نہ رڳو آساني ٿي. بلڪ انهن ٻنهي گهراڻن جون مٿيون مائٽيون پڻ ان مغالطي جو سبب بڻيون. ايتري حد تائين جو بهاءُ الدين ذڪريا ملتاني سهروردي پنهنجي مرشد شيخ شهاب الدين سهروردي بغدادي جي ويجهي عزيز فخر الدين عراقي کي نہ رڳو پنهنجو داماد بڻايو. بلڪ ڪيس پنهنجو جاءِ نشين بہ مقرر ڪيائين. جنهن ڳالهہ تي ڪن سبب ڪري عمل نہ ٿي سگهيو.

"انساب مشائخ سيوستان" پڻ تحفة الڪرام جي ان مغالطي طرف اشارو ڪندي لکيو آهي تہ: "شيخ شهاب الدين ثاني سهروردي پاتائي ۽ شيخ شهاب الدين (اول) (هلندڙ)

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

حضرت سهروردي عمر صديقي قدس سره جي اولاد مان سنڌ ۾ شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني عالم ۾ مشاهير العصر هو. جيئن عمر بن عبدالعزيز فاروقي کي فاروق ثاني چوندا ويا هوا تيئن هن شيخ شهاب الدين صديقي کي بہ سهروردي ثاني چوندا اُسهيا. هر ڪنهن ڪتاب خصوص تحفة الڪرام ۽ تاريخ طاهري ۽ نعمت الهيٰ وغيره اوراقن ۾ ڪٿس شهاب الدين صديقي سمجهي لکندا اچن ۽ ڪن شهابي سهروردي ڪري لکيو آهي. پر سڀ ڪان اثبات حقيقت هي تہ خود حضرت عين العرفا قطب الاقطاب مسيح الاوليا پنهنجي تصنيفات ڪتب ۾ جهڙو ڪتاب عين المعانيءَ جي ديباچہ ۾ پنهنجو نسب شيخ شهاب الدين تائين متفق لکي ڪٿس شهابي سهروردي چاڻايو آهي سنہ 989هہ ۾ اِهو ڪتاب مطبوع ٿيل آهي. گهڻن وٽ موجود آهي.

اهو اهڃاڻ اهڙي ولي اڪمل عادل شاهد جو ڪافي آهي. سنڌ ڏيهہ ۾ بادشاهن جي ارادت سان ملتان کان نڪري وطن پنهنجي قبة الاسلام پاتر ۾ اختيار ڪيائون. اڪثر ڪتابن مان سندن حوالا ملن ٿا پر گلزار ابرار ڪتاب جو قديم ڪتاب گجرات ۾ بادشاهہ جهانگير جي وقت ۾ تاليف ٿيل آهي ان ۾ آڻين ٿا تہ مسيح الاولياءَ جو ڏاڏو ۽ شيخ ابو الفضل اڪبري ۽ شيخ فيضيءَ جو ڏاڏو پاتر شهر جي آبادي لاءِ متفق هوا. سو اهو شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني هو جنهن کي پاتر جو پرڳڻو جاگير ۾ مليل هو اجا سندس پٽ شيخ معروف جي ڍنڍ سندس نالي تي معروفاني ڍنڍ حوالي پاتر پراڻي جي مشتهر آهي سندس پيٽ ۾ زمينات پوکہ ۽ باغ سندس اولاد جي ارث ۾ هلندا اچن. اها ڍنڍ پڌري مخدوم اسماعيل عليہ الرحمہ جي روضہ مبارڪ هينئان نشانبر آهي. انهي ڍنڍ جي مٿان مخدوم حسن قاري ولي الله جي مسجد شريف ۽ ڪوه پڪو زمين باغيچہ تاحال اسان جن مرشدن جي مائٽن جي قبضہ ۾ آهي. اگرچہ هن ٺاٽي ۾ آسپاس يا پيٽ ڍنڍ معروفانيءَ جي ۾ زمينات ٻين اقوام جي بہ هٿ ۾ آهي پر اهڙين صورتن جا بيان ۽ گردش گردون نيلگون جا پيير نشيب فراز هت لکي نٿا سگهجن ۽ مخدوم حسن قاري قدس سره مسيح الاوليا جو

بغدادي سهروردي ۾ هڪجهڙن نالن جي مغالطي سبب پيڙهيون رهائي ويو آهي." جتي شيخ شهاب الدين اول بغدادي جو نالو اچڻ گهرجي اتي سيدنا ابوبڪر صديق رضي الله عنہ جو نالو ڏنو اٿس. اهو سمجهندي تہ شايد شيخ شهاب الدين ثاني ئي شيخ شهاب الدين بغدادي اول آهي.

حقيقي پوٽو هو. قبر سندس پراڻي پاتر ۾، سنديس مرقد جي چوڪنڌي طغياني پاڻيءَ درياءَ جي ڪري منهدم آهي هن مهل اُهو تودو جاءِ درنده گزنده جي آهي بدون صداءِ مرغان ڪو ڪو ڪهان ڪهان زاغن جي ٻيو ڪي ڪين ٻڌجي ۽ ڏسجي ٿو.

چمن کي تخت پر جسدن شہ گل کا تحمل تها
هزارون بلبلون کا وهان پر شور اور غل تها
خزان کي دن جو ديکها کچهہ نهين جزخار گلشن مين
بتاتا باغبان رورو يهان غنچہ يهان گل تها

دليل جليل نسب آبائي قريب اسان جي مرشدن پاتاين ۽ سيوهاڻين جي نسبت ۾ جنهن اهڃاڻ سان صحيح النسب سندن ٿو چئجي سو مسيح الاوليا يعني حضرت شيخ عيسيٰ صغير سندي پاتائي برهانپوري پيشواءِ طرق قادري شطاري العشقي بن شاه قاسم سنڌي پاتائي برهانپوري قدس اسرارهم هو جو هي حضرت قدس سره ڇهين پيڙهي پوٽو آهي[1] حضرت شيخ شهاب الدين صديقي سهرودي پاتائي ثاني مٿي ذڪر ڪيل جو - پڌرو عين المعانيءَ ۾ بموجب ثقہ ڏسو اسان جا رهنما هن زماني جا انهي مسيح الاوليا جي صلب کان ملن ٿا. شيخ شهاب الدين ثانيءَ ۾، ۽ اِهو ثاني ملي ٿو عمر شهاب الدين صديقي سهروردي قدس سره جي پٽ ۾، ۽ هي صاحب ملي ٿو حضرت صديق اڪبر رضہ جي پٽ اشرف ۾. فافهم عليٰ ذالڪ. ايها الصاحب الحق والتحقيق اين نوع شجره را در نظر صديق گنجانند بجائ انصاف بغير لاف و گذاف اللهم انت حق المبين وغير ڪلهم في حسرت الدنيا والدين

حضرت شيخ عيسيٰ مٿي ڄاڻايل جا لقب سڄاڻپ جا ڪتابن ۾ ڏسو. هن حضرت قدس سره جا ذڪر هر ڪنهن ڪتاب ۾ مالا مال آهن ۽ اوهين سڃاڻوس جيئن تہ ڪٿن هينين القابن سان لکن ٿا. هند ۽ گجرات ۾ لقب جند الله، عين العرفا، مسيح الاوليا پر هي لقب عام هند گجرات ۾ سندن هلندڙ آهي ڪُنيتہ ابوالبرڪات لقب سندن قطب الاقطاب، امام المحدثين، قدوة

[1] اهي پيڙهيون هي آهن:
حضرت مسيح الاوليا شيخ عيسيٰ جندالله پاتائي ثم برهانپوري ابن شيخ قاسم سنڌي ابن شيخ يوسف سنڌي ابن شيخ رڪن الدين ابن شيخ معروف ابن شيخ شهاب الدين سهروردي ثاني پاتائيؒ.

الابرار، زبدة الشطار، شيخ الزمان، پير دستگير، قبلہ وقت، حضرت صاحب، مسيح القلوب ۽ حافظ. مٿي لکجي چڪو آهي تہ پاڻ پنهنجو نسب سنہ 989 هجري مقدس ۾ عين المعاني جي ديباچہ ۾ حضرت شيخ شهاب الدين شهابي سهروردي تائين لکيو اٿن. شهاب الدين ثاني صديقي جو ذڪر مٿي اچي ويو آهي. حافظ نالي مان سنہ 989هہ تاليف ڪتاب عين المعانيءَ جو ڪڍيو اٿن.

حضرت مسيح الاولياءَ جو حال ڏسو ڪتاب خمسہ جواهر مطبوعہ تصنيف ٿيل حضرت محمد غوث گوالياريءَ جي ۾، [1] ڏسو گلزار ابرار سندس ترجمہ اردو نالي اذڪار ابرار ۾ مطبوعہ مفيد عام آگره ۾ سندن وطن مالوفہ قبلہ گاه سوڌو پاتر ۾- ڏسو ڪتاب مصباح النجاة في شرح مفتاح الصلواة تصنيف مخدوم محمد صادق گچيرائيءَ جي ۾ سندن وطن سنڌ پاڻ سميت لکيل آهي. ڏسو ڪتاب انتباه في سلاسل اولياءَ الله مولف شاه ولي الله محدث دهلوي جو مريد هو خلفاءِ حضرت شاهہ عيسيٰ پاتائي برهانپوري مسيح الاولياءَ جو ڏسو تاريخ خورشيد جا هي مطبوعہ مطبع خورشيديہ. ڏسو شرح حافظ ديوان مولف سيد صادق علي لکنوي. ڏسو ڪتاب درالدارين في مناقب غوث الثقلين مولف سيد غلام علي القادري الموسوي مطبوعہ مطبع عزيز دکن ڏسو خزينة الاصفياءَ مولفہ غلام سرور مطبع هند لکنو - ڏسو تاريخ برهانپور مولفہ محمد خليل الرحمان مطبع مجتبائي دهلي ڏسو تاريخ الاوليا مولفہ سيد امام الدين احمد مطبوعہ مطبع فتح الڪريم بمبئي. ڏسو ڪتاب فتوح الاوراد شاهہ فتح محمد محدث ڏسو ڪتاب فتوح العقائد مولفہ بابا شاهہ فتح محمد محدث برهانپوري.

---

[1] جواهر الخمسہ دعائن ۾ وظائف جو مشهور ڪتاب آهي. جيڪو حضرت غوث گواليار جو تحرير ڪيل آهي. سلسلہ شطاريہ جي پوئلڳن ۾ ان ڪتاب کي وڏي اهميت حاصل رهي آهي. حضرت غوث محمد گواليار حضرت مسيح الاوليا جي چاچي شيخ طاهر محدث ابن شيخ يوسف سنڌيءَ جو مرشد هو. ان ڪان علاوه حضرت مسيح الاوليا شيخ عيسيٰ جندالله جي مرشد شيخ لشڪر محمد عارف جو پڻ مرشد آهي. سلسلہ شطاريہ ۾ حضرت مسيح الاوليا جو مقام پڻ اوچو تصور ڪيو وڃي ٿو. بلڪ ائين چوڻ ۾ ڪو وڌاءُ محسوس نہ ٿو ٿئي تہ ڪانئس پوءِ ان سلسلي ۾ سندس مقام جو ڪو ٻيو بزرگ نظر نہ ٿو اچي. اهو ئي سبب آهي، جو جواهر الخمسہ جي بعد جي نسخن ۾ حضرت مسيح الاوليا شيخ عيسيٰ جو اسم مبارڪ پڻ داخل نظر اچي ٿو. جيئن اڳين نسخن ۾ ڪيترن وظيفن شروع ڪرڻ ڪان اڳ لکيل آهي تہ هيترا هيترا نفل پڙهي حضرت غوث محمد گواليار رحہ جي روح فتوح کي بخشيو، تيئن بعد جي ڪيترن نسخن ۾ اهو شامل ڪيو ويو تہ هيترا هيترا نفل پڙهي حضرت مسيح الاولياءُ شيخ عيسيٰ جندالله جي روح فتوح کي پڙهي بخشيو تنهن ڪان پوءِ هيءُ وظيفو شروع ڪريو. انهيءَ سان پڻ حضرت مسيح الاوليا رحہ جو سلسلہ شطاريہ ۾ مقام واضح ٿئي ٿو.

حضرت مسيح الاولياءَ کي امام المحدثين جو خطاب مستطاب حضور سرور عالمﷺ جي مان عطا هو کما حرره صاحب دُرالدارين في مناقب غوث الثقلين - حضرت مسيح الاولياءَ جي والد امجد شيخ قاسم محدث کي رئيس المحدثين جو لقب حاصل هو سردار عالمﷺ جي درگاهہ عاليجاه مان. (درالدارين ۾)

جيڪڏهن حضرت مسيح الاولياءَ جي مرقد مبارڪ جي سنڌ ڏيهہ ۾ زيارتگاهہ هجي ها تہ هوند گهڻو ڪري گهڻا قبا سونا چٽيل سنڌ جا وسري وڃن ها پر سندن درگاه عاليشان قبي سان هند جي بادشاهن شهر برهانپور جي سنڌي پوره ۾ زيارتگاهہ خاص و عام جي ڪئي آهي. سنڌي پورو يا محلو وڏو برهانپور ۾ پڌرو آهي. سنڌي پوره ۾گهڻااولياءَ آسوده آهن ۽ سنڌي پوره نالو حضرت مسيح الاولياءَ سنڌي جي ڪري پيل اٿس. ڪما حرره صاحبَ تحفتہ الاذڪيا في بيان مسيح الاولياءَ مطبوعہ مطبع اَبو العلائي حيدرآباد دڪن مولفہ سيد عزيزالدين برهانپوري.

ڏسو تذڪرة الانساب ۾ سندن ذڪر موجود مولفہ سيد امام الدين احمد گلشن آبادي ڇاپيل ۾ ڏسو تحفتہ الڪرام تاريخ سنڌ جي ۾. حضرت مسيح الاولياءَ اهو مرد عبادالله الصالحين مان مقرب الله العظيم هو جو ملفوظات خواجہ سيد قاسم نقشبندي جي مان معلوم ٿو ٿئي تہ سڀ ڪنهن مجلس معرڪه ذڪر قال الله قال رسول ﷺ جي ۾ جڏهن بہ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره جي معمور هئي تہ انهيءَ هر ڪنهن وقت ۾ سندن درجله دهان گوهر افشان مان ذاران لقب مسيح الاولياءَ جي ڇڙهو نالو حضرت شيخ عيسيٰ قاسم سنڌي جو نہ تي زبان مبارڪ تي آنداٿون. سبحان الله مشرب اوليائن جا اُهوئي ڇاڻي ڇاڻ وارو جلَ عظمته و جل شانه بي ڪنهن ڪي خبر؟ ساري هندستان ۾ اولاد مان حضرت شيخ شهاب الدين عمر سهروردي صديقي جي مسيح الاولياءَ لقب سان سچاپن الحمد الله عليٰ ذالڪ انهي اساس سان هن وقت جا نظيرا سندن ڇو نہ صحيح الانساب صديقي چٽبا هوندا.

جناب مولوي صاحب زماني جي روءِ تي پيو ڏسجي تہ هر ڪو پيو پنهنجي آڏوڏائي ڏيڪاري يا هر ڪو پنهنجا ساراهي تڪو ڏيئي اَبو ٽپائجي جا رسم اوهان ڪان مخفي نہ آهي پر هت جيڪي لکيو وڃي ٿو سو هر سخن شاهدن عادلن موجب جو چڱو ڀاڱو بہ انهي دستور نيڪ شعور تي هر دلپذير آهي.

خوشتہ آن باشد کہ سردلبران گفتہ آيد در حديث ديگران

ڪتاب معارف الدنيہ تصنيف حضرت امام رباني عليہ الرحمہ جي ۾ ڪو مغلق اسرار اڪسيري مقامات معرفت يزداني آهي جن جي عقده مالايخل لاءِ بہ ڪو واقف اسرار پروردگار جي جو لکن تا. گلزار ابرار جي ترجمہ اذڪار ابرار ۾ معارف الدنيہ جي ذڪر ۾ آٽين تا تہ انهن مقامات جي عقدن مالاينحل جي رُشد لاءِ اوتعاليٰ عزاسمہ سڀ ڪنهن قرن مثان هڪڙوئي مخصوص مبعوث فرمائيندو آهي سو منهنجي يعني صاحب گلزار ابرار حسن محمد غوثي عليہ الرحمہ ڪان اڳ اتيل جيڪي هوا انهيءَ اسرار جي ڪشف لاءِ تنجا نالا متن ڪتاب جي ۾ مفصل آهن سي گذري چُڪا ۽ هاڻي منهنجي قرن ۾ ڏهين يارهين صديءَ ۾ اهڙن مريضن درد مندن مقامات عرفات جي تحليل لاءِ حضرت مسيح الاولياءَ رحمہ ربہ هڪڙوئي مخصوص مبعوث آهي اهڙن مريضن دردمندن طالبن اوتعاليٰ جي معرفت وارن جو علاج انهي حضرت مسيح الاوليا قدس سره جي خدمت ۾ حاضر ٿيڻ سان منحصر آهي.

بيشڪ حضرت طوطي هند جي ڇهنب شڪر خوار جي فيض ڪان راه نقشبندي جا طالب بيشمار شڪر گذار هليا اچن. ۽ سندن عهد سڳوري ڪان طرق نقشبندي جو انتشار انهي حضرت طوطي هند مقبول پروردگار جي ڪان هو. پر انهي راه جي فوقيت جي مخبري حضرت مسيح الاوليا ڪي هئي ۽ انهي طرق جي خاصگيءَ جا عادل شاهد هوا. جنهن ڪان صاحب زبدة المقامات فيض گير حضرت مجدد امجد جو ۽ خليفہ اجل حضرت خواجہ سيد نعمان نقشبندي برهانپوري قدس اسرارهم جو شڪر گذار يا چمار هو يعني عادل شاهد انهي طرق جي فوقيت جو شروعات انتشار ۾ هڪڙو حضرت مخدوم عبدالاحد والد امجد حضرت مجدد جو سرهند مان ۽ بيو عادل شاهد حضرت امام المحدثين مسيح الاوليا پاتائي برهانپوري النقشبندي القادري الشطاري العشقي قدس اسرار هم هند ۾ هوا. ڏسو زبدة المقامات تذڪره خواجگان نقشبندين جي ۾. جن ڏينهن ۾ اجا راه نقشبندي جي پوري پڪڙيل نہ هئي تن ڏينهن ۾ مسيح الاوليا جا گڏيات راه نقشبندي ۾ بہ هوا پر گهڻو ڪري پاڻ حضرت قدس پيشوائي راه شطار پاڪ جا هوا. اها راه پنهنجي متي خصوصيت تي ڏيڪاري عرفان حق جي جي. هي اُهو مخصوص طرق هو جو حضرت مجدد امجد بہ انهي

بحار جي فيض کان سيراب هوا. جن ڏينهن ۾ حضرت سيد نعمان خليفہ حضرت مجدد امجد اجازت گير ٿي برهانپور شهر ۾ راه نقشبندي جي پکيڙ ٿي ڪئي تن ڏينهن ۾ بہ پيرا موٽيا ويا. وريو وريو مرشد جي خدمت ۾. جو تہ ترويجي طرق جي نہ ٿي سگهي هئي. قادرين ۽ شطارين جو اڪمل شغل هو ۽ ڪي ڪتاب چون ٿا تہ طرق نقشبندي چلت برهانپوري ڏيهہ ۾ مسيح الاوليا جي ترغيب تحريص ساڻ زور ورتو هو. اهڙا عنوان ڪتاب زبدة المقامات مان چوندي ڏسو ۽ تاريخ برهانپور مان بہ.[1]

حضرت مجدد امجد ۽ مسيح الاوليا قدس أسرار هم جي پاڻ ۾ ڪمال محبت هئي.[2] جو منظور صحبت مسيح الاوليا جو هو سوئي منظور حضرت مجدد وٽ هو. خزينة الاصفيا ۾ ڏسي وٺو. حضرت مسيح الاولياءَ سنہ 1031هہ ۾ وصال ڪيو هو ۽ حضرت مجدد امجد سنہ 1034هہ ۾ لکن ٿا تہ جيسين حضرت امام رباني جو والد امجد حضرت عبدالاحد سرهند ۾ حيات هوا تيسين حضرت مجدد قدم پنهنجو شهر کان باهر نہ ڪيو هو. پوءِ پنهنجي مرشد جي حضور ۾ مصاحب هوا تن ڏينهن کان حضرت مسيح الاوليا مخبر فوقيت راه نقشبنديءَ جو هو ۽ پاڻ بہ مائل انهي راه جا هوا. جن ڏينهن ۾ خواجہ سيد محمد هاشم صاحب زبدة المقامات وارو خواجہ عبدالاحد جو بيان ڪيل فوقيت طرق نقشبنديہ جي جو حضرت مجدد کان نقل بڌي راهہ سفر جي وٽي آزمائش ٿي ڪئي تہ بيو بہ ڪو مشائخ بئي طريق جو فوقيت بين طريقن تي نقشبنديءَ جي فرمائي ٿو ڪي رڳو مخدوم عبدالاحد سرهندي. سو سيد جڏهن برهانپور ۾ پهتو تہ اُهو ٿاڻو سنہ 1032هہ جو هو حضرت مسيح الاوليا جي وفات کان بعد هڪ ورهيہ پوءِ درگاهہ فيضياب مسيح الاوليا جي ۾ پهتو ۽ فوقيت راه

---

[1] ان جي تصديق مولانا سيد زوار حسين شاهہ جي ڪتاب "حضرت مجدد الف ثاني" مان بہ ٿئي ٿي. هي ڪتاب اداره مجدديہ ناظم آباد ڪراچي مان شايع ٿيو آهي. ان ۾ پاڻ رقمطراز آهن تہ: "خواجہ مير محمد نعمان بدخشي رحہ بہ دفعہ برهانپور ويو." پر جيئن تہ ان شهر ۾ شيخ عيسيٰ روح الله رضمهما الله جهڙا صاحب علم حال و قال ۽ اهل ڪمال و اڪمل موجود هو. ان لاءِ اتي سندن طريقہ جي اشاعت نہ ٿي سگهي. پاڻ واپس اچي حضرت جي خدمت ۾ حقيقت حال عرض ڪيو."

[2] حضرت مسيح الاولياءُ جي روحاني پرواز ۽ درجي جو ذڪر حضرت مجدد الف ثاني مڪتوبات جي باب ياز دهم معہ اول ۾ هنن لفظن ۾ ڪيو آهي: "ميان شيخ و شيخ عيسيٰ و شيخ ڪمال در جذبہ بنقطہ فوق رسيد اند."

نقشبنديءَ جي حضرت سجاده نشين وڏي پٽ مسيح الاوليا شيخ عبدالستار قدس سره کان لهي شڪرمند ٿي اسهيو هو.

حضرت مخدوم عبدالستار مٿيون ڳوٺ پاتر ۾ ڄايل هو پوءِ برهانپور ۾ قبلہ گاه وٽ صحبت ۾ هوندا هوا. سندن ذڪر تحفة الڪرام ۽ تاريخ برهانپور ۽ گلزار ابرار ۽ تحفة الاصفيا وغيره جاين تي مطالعي سان ملي سگهي ٿو پورن حوالن سان.

ان جي اولاد مان هندستان ۽ گجرات ۾ هريڪ فيضرسان ٿي گذريا آهن ۽ ڪي ملڪ دڪن جي ۾ بوصال الحق پهتا ويا. اهي سيئي پنج پير پاڳيا مشهور معروف لڳن ٿا صديقي نسب سان - پنجون پير شاهہ عطا علي صاحب صديقي سجاده نشين درگاهہ مسيح الاولياءَ جي جو هو. اُن ڪي پٽ ڪونہ باقي رهيو. صاحب سجاده پنهنجو ڀاڻيجو محمد غضنفر صديقي ڪيو هواءُ ۽ هي تمسڪ لکي ڏنائين.

نقل تمسڪ

حضرت شاهہ عيسيٰ جند الله عليہ الرحمة من الله عطا علي قادري

برڪُل صنعا روڪبار مرد مان قبائل و عشائرو منسلڪان

خاندان اين فقير پيدا و هويدا باد- و قتيڪ من مقر مذڪور نطاق سفر برميان عزم سمت دارالخلافت مصمم بست خيال بعدم اعتبار نقطہ حيات در حرف دنيا بي ثبات برورق خاطر نشست بناءِ عليہ خرقہ خلافت و سجاده نشيني روضہ منوره وخانقاه مطهره حضرت مسيح الاوليا ڪہ از والد ماجد خود بود بلامشارڪت و مزاحمت احدي ڪہ يافتہ ام بہ برخوردار محمد غضنفر ڪہ همشيره زاده حقيقي اين فقيرست خلافت و سجاده نشيني درگاهہ فيض جاه بلا اشتباه حضرت مسيح الاوليا رحمتہ الله عليہ داره قائم و مقام خود گردأينده شد ڪہ موافاق معمول و مستمر من مقر مذڪور مراسم عرس و صندل حضرت و ديگر عرائس بزرگان عليهم والغفران بہ موجب تفصيل مرقومہ الذيل مسلوڪ و مرعي ميداشتہ باشد در مدخل و مخارج موضع بهنباره و موضع رائيڪانون و حويليهاو اراضي وغيره حصہ مشروطہ مخارج درگاهہ مبارڪ بہ موجب مرضي و بشرط احڪم حضرت والده ماجده اينجانب دخل نمايد دبي استمزاج حضرت موصوفہ سرموتفاوت و انحراف نہ ورزد و نيز اين شرط است ڪہ فاتحہ همہ بزرگان موافق

تفصيل مرقومة الذيل ماه بہ ماه مي نموده باشد و در مخارج كسي معمول كفايت و بهتان نہ ورزد و فاتحہ بزرگان اين است.

عرس بحر مواج معارف حضرت شاہ لشكر محمد عارف روز عيد الفطرت ست.

عرس شيخ ابو القاسم پدر بزرگوار حضرت مسيح الاوليا درماه شوال بتاريخ ششم است.

عرس حضرت مسيح الاوليا در ماه شوال بتاريخ چار دهم عرس دسيز دهم صندل مقرر است

عرس شيخ ابو القاسم سرمست فرزند شيخ عبدالستار در ماه شوال بتاريخ ششم.

عرس حضرت عبدالستار فرزند كلان حضرت مسيح الاوليا در ماه جماد الثاني بتاريخ چهار دهم

عرس شيخ مجدد مراد ابن شيخ ابو القاسم سرمست درماه ذيقعد بتاريخ بيست و هشتم و فاتحہ درگاهي صاحب برادر حقيقي جد شريف بتاريخ بيست هشتم.

فاتحہ شيخ نظام الدين صاحب ابن شيخ محمد مراد مغفور جد حقيقي اين فقير بتاريخ ششم ماه صفر

فاتحہ شاہ مراد الله صاحب والد ماجد اين فقير در ماه جمادي الاول بتاريخ بيست و پنجم.

فاتحہ حضرت بيبي خديجہ اهليہ حضرت مسيح الاوليا در ماه رجب بہ شب بيست و هفتم.

عرس شاہ بخش صاحب بنده حضرت شاہ يحيٰ مدني رحمة الله عليہ در ماه ذي الحج روز عيد الضحيٰ مرقد شريف ايشان در محلہ لوهار منڈي.

فاتحہ پهوپهي صاحبہ حقيقي اين فقير مسماة حسيني بيگم بنت فاطمہ بيگم بتاريخ ششم ماه ذي الحج.

فاتحہ جده اين فقير مسماة فاطمہ بيگم در ماه ذي الحج بتاريخ دوم.

فاتحہ حضرت شاہ يحيٰ مدني صاحب رحمہ العد در شب بيست و هفتم ماه رجب.

فاتحہ شاہ يحيٰ صاحب فرزند شاہ بخش صاحب موصوف قدس سره هفدهم ماه صفر

فاتحہ امين صاحب و مخدوم صاحب برادران حقيقي والد ماجد اين فقير سيز دهم ماه صفر فاتحہ ماما نصاحب بنت برهان الدين خان والده حقيقي جد شريف اين فقير، هفتد هم ماه صفر.

و فاتحہ اين فقير مصميٰ عطا علي شاهہ ابن مراد الله صاحب مغفور.

از آمدني حصہ درگاهہ مبارک دهم حصہ پهوپهي صاحبہ مستوره مسماة حسيني بيگم کہ حصہ خود بمن هبہ نموده اند سال بہ سال بہ طريق معقول بايد کنانيد کہ چهار کس فقير رابرسد - تحرير في التاريخ پنجم ماه ذيحجہ 1229 هہ يکهزار ودو صد و بيست ونہ هجري.

اهڙي طرح سڀ کو صاحب سجاده جو وصيت نامہ مٿين شرطن تي لکندو ويو آهي. جن تمسڪن تي مهرون طغرائي لڳايون آهن جهڙي محمد غضنفر مٿي ڏيکاريل جي ۽ محمد معز الدين ۽ مهر مفتي خادم الشرع المتمسڪ محمد فضل الله الرحمان مسيح الدين خان مفتي سنہ 1279 هہ شهد بما فيہ محمد مقيم 1276 - گواه شد محمد نظام الدين 1276 - محمد قطب الدين سنہ 1280 وصي النسا 1293 - محبوب لي زوجہ محمد معزالدين سنہ 1292 - ماهو المستورُ حق محمد قاضي جميل 1249 شهد بمافيہ عرف الله والہ سيد محمد جمال الدين گواه شد - مقبول شاهہ سرگروه جمع پاک لطيف صاحب گواهہ شد - غريب حسين سرگرده جمع - شاهہ غلام حسين خواجہ گواه شد رتن پٽيل گجراتي اکرن ۾ گواه شد اونلا پٽيل گجراتي اکرن ۾.

اهي ٽيئي پٽيل بورگاوُن خود تحصيل کهاندوا ضلع نماڙ ۾ هوا.

جناب مولوي صاحب اِهي تمسڪ سڀ برهانپور مان سجاده نشينن درگاهہ حضرت مسيح الاوليا سنڌي پاٽائي برهانپوري قدس سره جي سنڌ ۾ پاٽ سيوهڻ ۾ واقفي لاءِ اولاد رهندڙن اصلي وطن حضرت مسيح الاوليا عيسيٰ بن قاسم عليہ الرحمتہ جي ڏانهن ڇاپي موڪليا آهن. جن مان هڪ نقل اوهان جي خدمت ۾ هن مڪتوب ۾ نشان لاءِ درج ڪيو ويو آهي.

انهن سجاده نشينن صاحبن مان سنڌ ڏيهہ پاٽ نئين ناليري اگوٺي پاتر جي ۾ پنهنجي ڏاڏي مبارڪ مسيح الاولياءَ قاسم سنڌيءَ پاتريءَ برهانپوري جي وطن مالوفہ جي ساڪنن پاتر سيوهڻ اسان جي مرشد جي قريبن وٽ اچن وڃن. تازي زماني سنہ 1325 هجريءَ ۾ تي اُسهيا برهانپور شهر ڏانهن.

مخدوم وڏي الحاج ميان محمد صاحب لاڏلي قلندريہ سيوهاڻي قدس سره جي پوٽي مخدوم ميان رڪن الدين عرف ميان بصر الدين سجاده نشين جدي وٽ پهچي ڪٽس پڳ مسيح الاولياءَ ڏاڏس جي بڊائي سندس مائٽن شريڪن سيوهاڻين جي قبيلن ۾ شيرني شڪراني جي تقسيم ڪري ڏني هئي جا پڳ ميان بصرالدين صاحب مٿئين ابن مخدوم حاجي احمد صاحب ابن حضرت مخدوم حاجي ميان محمد صاحب سرمست پنهنجي پٽ ميان فخرالدين صاحب زاده کي بڊرائي ڇڏي آهي.

مٿيون قبيلو اولاد مان شاهہ عبدالستار هندستان گجرات ۾ پاٽر (پاٽ) ڳوٺ جي زمين تان پکڙيل اصل اولاد مان حضرت شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني جوڪ اولاد مان عمر شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي جوڪ مرشد جهان قدس اسرار هم هو.

اِهو قبيلو مٿي ڏيکاريل نسل مان حضرت مسيح الاولياءَ جي پنهنجي مٿي اسانجي مرشد پاٽائي سيوهاڻي جي آباءِ اجداد مان اُتي مشاهير العصر تي گذريا آهن. فافهم عليٰ ذالک.

حضرت مسيح الاولياءَ جي پٽن مان شاهہ عبدالستار صديقي وڏو پٽ جنهن جو مٿي ذڪر ڏنل آهي. انهي حضرت کان ننڍو پٽ مسيح الاوليا جو شيخ رمضان عرف شيخ شهر الله جنهن جو تولد پاٽ ۾ هو ۽ سفر سندس برهانپور ۾. تنهن کان ننڍو پٽ شيخ عثمان محدث ابن شيخ عيسيٰ عليہ الرحمہ.

تنهن کان ننڍو پٽ مسيح الاولياءَ عيسيٰ رحمہ جو حضرت مخدوم شاهہ فتح محمد محدث جو بيبي خديجہ مان مسيح الاولياءَ کي خاص برهانپور ۾ تولد ٿيو هو. هي حضرت وڏو علماءُ بيعديل هو. مشهور محدث ڪٽس لقب اشرف حضور مان سردار عالمﷺ جي بابا شاهہ جو عطا هو گهڻن ڪتابن ۾ سندن مذڪور موجود آهي پر ڪتاب درالدارين ۾ سندن ذڪر لقب سوڌو موجود. هن حضرت جا گهڻا ڪتاب تصنيف ٿيل آهن. پر ڪتاب مفتاح الصلواة جي اُهجاڻ ۽ نشان تي شاهدن تي شاهد عادل پاٽاين سيوهاڻين صاحبن جي نسب آبائيءَ تي ڏيکارجن ٿا.

ميان مولوي صاحب مٿارڪا ڪتاب مفتاح الصلواة جي سنڌ جي صغير ڪبير علماءَ کي سڌ آهي تنهن ڪري دلچسپ نشان تو ڏجي تہ هينيان بيت

لڪيل جيڪي مفتاح الصلواة ۾ حضرت شيخ عبدالرحمان مخدوم فتح محمد محدث ابن مسيح الاولياءَ جي آندا آهن يعنيٰ:

فرائض نداني شوي در قلق
اججس نوق تقق رسق
چو واجب نداني شوي در خطر
فضت تقت لقت جسر
چو سنت بداني شوي مقتدا
دوث تبت تست دَدَا

اهي بيت بابا شاهه محدث ٺٽو لکي ته اڪثر پٽن حضرت صاحب جيڪي تعليم ڏيندا هوا علماءَ سنڌ جا - ۽ ڪتي لکن ٿا ته حضرت صاحب يعني مسيح الاوليا پنهنجن فرزندن کي تعليم ڏيندا هوا. اصل ۾ اهي بيت حضرت مولانا محمد زاهد علماءَ سنڌ جا جنهن مدرسي پاتر ڪان هوا سي عالم سنڌ جا حضرت عبدالستار ۽ شيخ رمضان شهر الله پاتريءَ ۽ مخدوم عثمان محدث وغيره. سندن اولاد امجاد کي تعليم ڏيندا هوا. مدرسا پريل برڪات جا گهڻا هوا. هڪڙي مدرسي جي نشاني هت ظاهر ٿي ڏيکارجي. فافهم عليٰ ذالک يا مولانا هدايت الله المالک.

نقل از کتاب مراح الارواح مورخه 972 هجري

الضعيف الخيف الراجي اليٰ رحمة الله العزيز العليم موسيٰ بن بدارالدين في مدرسة مولانا واولانا وهو الزاهد الزاهدين واعظ الملوک والسلاطين.

مولانا فريد الحق والملة والدين سلمه الله تعاليٰ و ابقاءِ اليٰ يوم الدين - شيخ الاسلام پرگنته الانام الموليٰ الفاضل ذوالهمم نظاما مخدوما قاضي بن قاسم مدد الله عمره نفعنا به اليٰ يوم الدين و سائر المبتدين من الطالب الذين في بلدة المبارکة قبة الاسلام پاتر سلمة اللّٰهتعاليٰ و صانها الله من آلافات و البليات و قد تم الڪتاب المسميٰ بمراح الارواح من شهر المعظم المبارک شهر رمضان اثنين و سبعون و تسمائة من الهجرة النبوية عليه افضل الصلواة و اڪمل التحيات و قد ڪتبت لاجل نفسي و نفع غيري من ادعيٰ سواه بطل دعواه.

جن ڏينهن ۾ حضرت بابا شاه جوڪ موجب لکيئي اولاد سندس معلوم ٿو ٿئي ته برهانپور مان پاڻ حضرت محدث پاتر ۾ پنهنجي پائٽي مخدوم حسن قاري پاتري قدس اسرار هم جاملاقي هوا[1] تن ڏينهن ۾ ڪيترا ڪتاب معدوده به طريق هبه جي پنهنجي پائٽي مخدوم قاري ابن شيخ شهرالله ابن مسيح الاولياءَ عليه الرحمهم کي لکي ڏنا هوائون ورق آخرين شرح المواقف جيتي پرَ اتي نسب آباڻي قاري جو هن ريت سان لکيو اٿن:

نقل نشان خاتم عسيٰ أن يبعثک ربک مقاماً محموداً

شجر مبارک به مواهير علما و امرا هندستان شرح آنڪ هذه شجرة اصلها ثابت و فرعها في السماءِ و ڪتبتها مطابق لا صلها ماثبت بمواهير المتدنين و سلمتها لا بن اخي الشيخ محمد حسن القاري ابقاءِ الله تعاليٰ و هو ابن الشيخ رمضان و هو ابن ابي قطب الاقطاب الشيخ عيسيٰ الباتائي البرهانپوري و هو ابن الشيخ قاسم نور الله مرقده و هو ابن الشيخ يوسف.

باقي اڳتي نه لکيو ويو چو ته هن تقرير جي بناءَ اصل شجره ابن فلان ابن فلان تي نه ڳڻيل آهي سواءِ اهيائن سجاڻپ جي ٻيو غرض نه رکيو ويو آهي ۽ مخدوم حسن قاري جنهن جو ذڪر مٿي اچي ويو آهي. جو هن هنڌ بابا شاه محدث جي اهيائڻ ۾ وري تورو نشان مخدوم حسن قاري پائٽي سندس جو لکيو وڃي ٿو ته حضرت مخدوم حسن قاري ڪامل بزرگ علماءُ بيعدل حقيقي پوٽن مان مسيح الاولياءَ پاتائي برهانپوري جي مان پاٽ جوئي پاٽ ۾ مشاهير العصر هو سندس برڪات خرق عادات لاانهايت - پرهت سبب اختصار جي لکڻ واجب نٿو ڄاڻجي.

جن ڏينهن ۾ مغلن حاڪمن ۾ وڳوڙ هو تن ڏينهن ۾ سندس وسيله سان صلح پيدا هو. ميرزا شاه حسن ابن ميرزا شاه بيگ حاڪم سنڌ سندن ارادت ۾ پيوند هو. جن ڏينهن ۾ ميرزا ڪامران حاڪم پاٽ ۾ پناه لڌي ۽ ميرزا همايون بادشاه پاٽ ۾ پنهنجو خطبو پڙهايو هو ۽ ميرزا شاه حسن حاڪم جي

---

[1] صاحب ڪتب خانہ ڪوٽڙي ڪبير مخدوم غوث محمد "گوهر" صاحب جن وٽ بابا فتح محمد جا تحرير ڪيل جهت الڪعبہ جا چند اوراق ڏسڻ لاءِ مليا جيڪي پاڻ سنڌ ۾ رهڻ دوران سن. سيوستان ۽ پاٽ ۾ رهي سج جي پاڇي جي حساب سان نماز جا اوقات وغيره مقرر ڪيا اٿن. مخدوم صاحب نہ صرف اهي ڏيکاريا پر وڏي فراخدليءَ جو ثبوت ڏيندي ان جو عڪس پڻ ڏنائون.

ساڻن اڻوٽت تي رهي هئي جنهن جو بيان وڌو آهي پر توصل مخدوم قاريءَ جي ايتري قدر جو اتفاق مغلن ۾ ناشي ٿيو هو جو ميرزا شاهه حسن ڏيءَ معصوم پنهنجي جو سڳ پاٽ شهر ۾ ميرزا ڪامران سان ڪري ڇڏيو هو ۽ پيوندو منجهن پيدا هو سائر بلدان (سمورن شهرن) مان انهي طرف جي ۾ پاٽ جو پرڳڻو ايترو آباد هو جو قحط ساليءَ ۾ خاص ميرزا هندال جاڪم عساڪر جي خوراڪ لاءِ دانه انباري ۽ ميوجات باغن پاٽ جي مان رسد ڪرائي هئي پاٽ شهر جا ذڪر گهڻن ڪتابن پر تاريخ معصوم ۽ تحفته الڪرام ۽ آئين اڪبريءَ ۾ به موجود رقم ڪيل آهن. المختصر اشارتاً:

اُهيڃاڻ

هن وقت جي دور ۾ جيڪي قريب خويش جدي اسان جي مرشد جي مان پاٽ ۽ سيوهڻ ۾ موجود آهن تن جو ڏاڏو قريب القريب آبائي مان پاٽ جو پاٽ ۾ وطن مالوفه مسيح الاوليا پاٽائي برهانپوري جي ۾ جيڪو مخدوم حسن قاري جي صلب کان - مسيح الاوليا جي پٽ کان پڙرا تي شيخ شهاب الدين صديقي سهرودي ثاني ملتاني پاٽائي جي پٽ ۾ گڏجي عمر شهاب الدين سلطان المشائخ سهروردي صديقيءَ جي نسل ۾ متفق تي حضرت ابوبڪر صديق رضہ جي پٽ ۾ رلجي گڏجي صحيح اللنسب صديقي سهروردي تي سگهيا آهن. سي قريب ڏاڏو سندن حضرت مخدوم فخر الدين عبدالواحد ڪبير مفتي قدس اسرار هم هو جنهن جو لاڳاپو اولادي مسيح الاوليا سان شرعاً ثابت ۽ تسليم وارو هئن ته حاڪمن ۽ عالمن هند ۽ گجرات ۽ دڪن وغيره رهاڪن ۾ اولاد مسيح الاولياءَ ساڻ پڙرو هليو آيو آهي حتاڪ گهڻن فرمانن زر افشانن بادشاهه اورنگزيب جي ۾ ڪي زمينون بشرط منصب افتاجي ۽ ڪي بلاشرط خاص فضل اولاديءَ مسيح الاولياءَ ۽ به جي طفيل ان جي ڪٽس جاگيرون معاف هيون ۽ هن وقت ۾ ڏيڪاري تو فرمان زر افشان انهي عهد شاهد اسلام جي جو ته ڏهه هزار جريب جي زمين خاص طفيل اولياءَ متئين جي سنڌ پاٽ موضع رسول آباد ۾ متصل جاگير سندس سوٽ مولانا شيخ عبدالله جي امداد هئي. اهڙيون سندون لڪليون نه آهن هن وقت جي سرڪار بهادر جي دفتر ۾ داخل آهن ۽ فائدا قديمي آبروئي تي قديمي خانداني موجب مليا ويا آهن. بلڪ سندن نقل انگلش ۾ گزٽ تائين شايع آهن تصديقن مير صاحبن ۽ وڏن عملدارن

هن سرڪار بهادر جي سان - سنہ 1071 هجري مقدس ۾ پاڻ يعني مفتي مخدوم عبدالواحد ڪبير چند علماءَ سنڌ جي سان درويشيءَ لباس ساڻ سياحت بلادالله جي ۾ هوندا هئا. ڪن علمائن جي ڳنڍجاڻي سان دهلي شهر ۾ سلامي بادشاهہ سان ٿي هين. ۽ ڪن عقدن مالاينحل مسائل فقه جي ۾ علمائن بين ڪان حل ڪرڻ ۾ سبقت ڪئي هوائون. جنهن ڪري بادشاهہ سندن شاگردي مجي هئي. اورنگ آباد وارو صاحب سجاده بابا شاهہ جو مخدوم غلام جيلاني صديقي لکن ٿا تہ مخدوم عبدالواحد سنڌي پاتائي کي هند ۾ اُستاد شاهي لقب ساڻ سڏين ٿا اُتي مشهور آهي تہ سنڌ ۾ مسيح الاولياءَ جي اولاد مان هوا ۽ اورنگزيب شاهہ سندن وطن سنڌ مان پڇيو هون. جواب ۾ چيائون تہ پاڻ ۾ بادشاهہ تبسم ڪري ڪلام ڪيو تہ عجب پاڻ جهڙي تنگ صحنڪ بارهاڪن اُتي جي ماڃي سگهيا آهيو. ورندو مخدوم جواب ۾ پيش ڪيس "اهو عجب نہ آهي تہ اسان جو بادشاهہ بدولت ۽ رعايا سميت ظرف ۽ ٿانو گلو دلِيءَ ۾ ٿا ماپن اسين تہ رعايا صحنڪ ڪشادي منهن ۾ ماپيل آهيون.

بادشاهہ ڪٺن مفتي الاسلام پرگنہ پاٽ جي تي معين فرمايو هو جو سنہ 1072 هجري ڪان منصب افتاجي جا هلائيندڙ هوا سندن مهر افتاجي ۾ هي نشانَ هو.

جن ڏينهن ۾ شاهي حاضريءَ ڪان واندا ٿيا هوا بادشاهہ سندن حاضريءَ تي مختصر نامون لکي سندن نسب حضرت شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني پاتائي تائين لکيو هو پوءِ اڃي زائر روضہ جد مبارڪ مسيح الاولياءَ جا برهانپور ۾ ٿيا هوا!. اتي جي علمائن جهڙو حضرت عظيم الدين صاحب معزالدين صاحب وغيره نقل نسب شاهي خط جي جو پاڻوٽ رکيو هو ۽ پاڻ بہ پنهنجي مهرن سان سندن نالي ڪان ثاني شهاب الدين تائين نشان ڪري حوالي مفتي جي ڪيو هوائون جو هن ٽاڻي ۾ دستخط مهر افتا مخدوم عارف بالله سيوهاڻي جي اسان جي مرشدن جي قرابت اولاديءَ وٽ موجود آهي. غرض

مفتي مٽيون حضرت مسيح الاوليا جي ستين پيڙهيءَ مان پڌرو هو. سندن تصنيفات ڪتاب ڪشف الاسرار فقه مسائلن ۾ مشهور آهي.

جناب مولوي صاحبا اوهان جي و ٿوفيت سبب تي لکيو وڃي ٿو تہ انهي مفتي الاسلام عبدالواحد ڪبير جي اولاد مان حضرت نعمان ثاني محمد احسان مخدوم عبدالواحد صغير صاحب البياض واحدي قادري قلندري بمرتبہ مرادُن طرق نقشبندي جا خلافت گزين ابن مفتي مخدوم دين محمد سيوهاڻي قدس اسرار هم جا هوا.

سندن والد علامہ الدهر هو سندن حميد اوصاف جون سڀ ڳالهيون ڇڏي صرف هي نشان ٿو ڏجي تہ انهي عهد ۾ ڪلهوڙن حاڪمن جي ۾ بيا بہ گهڻا علما هوا پر ڪلام الملوڪ ملوڪ الڪلام سند مهر داغ حاڪم خدايار خان ثاني ميان نور محمد خان سنہ 1150 هہ جي مان معلوم ٿو ٿئي، يعني لکن ٿا تہ ابواب خير ۽ امر شرعي جا سنڌ ڏيهہ ۾ پٽجن پر عالم بي ريا ۽ سينگاريل امر شرع شريف جي صلاحيت سان تيڻ گهرجي ٿو. اهڙي صفت جا روشان ولايت پناهہ مخدوم دين محمد جي حُليہ مان پسنديده آهن غرض چند ايامن ۾ خداآباد ۾ وزير نيڪ تدبير سان حاضرالوقت حاڪم سان هوندا هوا پوءِ مفتي دين و يقين پرڳڻہ سيوهڻ جي ۾ شرعي دڳو هلائيندڙ هوا. سندن تصوف ۽ علم عرفان جي ۾ وڏو درڪ هو.

حضرت شاهہ عبداللطيف ڀٽائي رحہ سندن سيوهڻ شهر ۾ ياراني حقاني جا مصاحب هوا. مخدوم توددجي پڳ شاهہ صاحب جي ارادي موجب نشاني ڪري ڏني هين شاهہ سونهاري بہ پنهنجي دستار مبارڪ پر مخدوم دين محمد فقط سندن جتي اشرف ڪري ورتي هئي ۽ گهري هئي.

پٽس صاحب البياض سيوستاني مٿي ڏيڪاريل جا لقب نعمان ثاني ۽ صاحب البياض ۽ آفتاب دين علمائن ۾ پڌرا آهن. آفتاب دين لقب مرشد ڪان مليل اٿن - بياض واحدي جملہ يارهن جلد اُن مجموعي ۾ آهن، پر اطراف اڪناف ۾ سنڌ هند افغانستان ۾ ڪشمير ملڪ ڏانهن ۽ هندستان جي ڀاڱن ۾ منتشر آهن ڪن وٽ بہ جلد ۽ ڪن وٽ ٽي ڪن وٽ ڪهڙا ۽ ڪن وٽ ڪهڙا.

ڪن ڪن مسائل جي حل ۾ خاص رُشد پيغمبري حاصل هون جي اشارا ڪن اوراقن بياض جي متن ۾ موجود. اگرچہ ڪن علمائن جهڙو ٽيٽائن بياض

جي ڪن مسائل جي حل ٿيلن ۾ پنهنجا علم تي ڏيکاريا ۽ مخدوم صاحب جي تحرير جي تعريف تي ڪئي ناگاهه پيغمبري تنبيه ٿين ته مڙس تي تبديلي ڪجو اهڙو اشارو دست ڪوتاهي جو عتاب طور ٿين پوءِ پنهنجي دست درازي ۽ مبادرت کان توبه جي در ۾ منهن رکيائون.

اگرچه اطراف اکناف جي وڏن وڏن علمائن ڪيئي ڪتاب درست ڪيا آهن پر هن صاحب مخدوم سيوهاڻيءَ جي عرفيت قديمي مشائخن ۾ صاحب البياض لقب سان پيئي ڏسجي ۽ ٻڌجي ڪمالا يخفيٰ.

ڪتاب تصنيف گهڻا اتن پر رش الانوار جي ڪتاب ۾ پڇاڙيءَ ورقن تي لکيل آهي. صاحب البياض لقب جي عرفيت جو پيٽاندر اهو هن مهل مون کي ياد نه آهي تنهن ڪري متعذر - ڪنهن علماءَ لکي ڇڏيو هو پر عاليشان مولوي صاحب اوهان گهڻا اوراق تڪليفي غير مڪلفي ڏنا هوندا پر ڪي ذرو هيڏي به نهارجو به اُميد خير و خوشي. اوهان صاحبن الاجي ڪهڙي الفاظن ۾ گلا گوئي حسب نسب بابت هن طرف جي ڪئي پر پٺ جي حالت ۾ جهڙيءَ طرح گلا سامع منهنجي مرشد جي مريد پڑهيل آزاد تي معتبر گفتار هلائي تي تڏهن چو نه ڪي اجا وذيڪ لکجي ته ظاهري اقرار صحت نسب ۾ ته اجا ذڪر هلندا اچن پر ڪي ذرو هن موقع تي باطني صورت جو ايقان صحت نسب جي جو ڏسندي ڪو يقين رکندا. اگرچه مولوي صاحب! پوءِ به اوهان جي خوشي اوهان ڪي هي لکندڙ ايمان آڻڻ لاءِ هن نسب جي منتاثو نه آهي. اوهان ڪي شال اوتعاليٰ سڀ ڪنهن سوءِ نظيرات کان بچائي پر هڪڙي تعجب ڳالهه تي حيران ٿي ٿو لکجي ته اوتعاليٰ عزاسمهپنهنجي ڪلام ۾ ڪيئي قدرتي گفتار هدايت آثار ڪوڙن جي ايمان لاءِ نازل ڪيا پر ڪوڙا منڪر سيئي ڪوڙا اوتعاليٰ ٿو فرمائين ته **ويل يومئذ للمكذبين فباىّ حديث بعده يومنون.**

لکندڙ حيران آهي ته باوجود "سچ" ڪلام الهيٰ عزوجل جي هوندي به ڪيترو به هدايتي روايتون نازل ٿيون ته به اهڙا ڪي ازلي شقي جو ايتري ٻڌندي به بي ايمان. سو اصلي ڪو اهڙو سرشتي گماني حال ڪن ڪن جو آهي پيو وس ڪنهن جو ڪونه آهي. اوتعاليٰ عزاسمه فرمائيندي ۽ هنن نه ٻڌندي عاقبت **فباي حديث بعده يومنون** جي تنبيه ملين سو سائين شال ڪو انسان پلو ايمان جو هجي ۽ قلب سليم سان هجي نه ته پڇڻ جي جاءِ نه آهي. سچ ڪي ڪوڙ

ڪن ۽ ڪوڙ ڪي سچ - ڪو ٻڌندو تہ ٿوري ڪلام صحيح تي بہ دولت ايمان جي وڌائيندڙ ٿيندو ورنہ سچي ڪلام الله عزوجل لاءِ بہ ٻوڙا ۽ بي ايمان پوءِ ٻيا ڇا؟

جناب! صديقي بہ جنهن ڪي اوهين ڪريو ٻي ڪا ڪچ نہ آهي جو هرو ڀرو بهشت ۾ ويهي ڪچ ڪندو يا هر ڪو لٺ ڀڃي بهشت ڏي هلندو صديقي بنجي. اها بشارت صديقين ڪي بهشت ملڻ جي نہ آهي. گهر سيدارو گهر ڍيدارو بهشت ۾ بس آهن. ٿيان صديقي پر اسان پارا تہ الاجي ڪاٿي هوندا. اوتعاليٰ جي قسم! هتيڪي ڳالهہ تہ سڀ انسان ڇٽي ۾ آهن. پوءِ انسانيت ۾ سيد پير موچي ڪوري وغيره بشر آهن. باقي سيني ڪي عمل موچارا تا ڪم اچن. سندس فضل سان. سو اسين تہ عمل خير ئي تا پنون پوءِ جي اِسان پارن ڪي ويهاري بهشت ۾ ڪچ ڪرائين يا دوزخ ۾ سندن مرضي پر اوهين صديقي سڏائي بهشت ۾ هلندا تہ اسين اوهان جي پنيان پر اسان جي تہ توبہ آهي.

ز مخدومي مراصد بار توبہ زپيري الف استغفار هر دم

هرو ڀرو اجايو پيو متو هٽجي نہ تہ ڇا پيو ڪو ڳلا ڪري جي جيڏا سي تيڏا.

بر سر مطلب تہ مٿي لکيو ويو آهي تہ باطني صورت سان بہ هن نسب جي صحت جي نهار ڪجو سو هلندڙ ذڪر مخدوم صاحب البياض سيوستاني قدس سره جي ۾ تو لکيو وجي تہ بصيرة الابصار بزرگ ميان ولي محمد جي تصنيف تيل تان مختصر نقل اوهان صاحبن جي واقفيت لاءِ. لکن تا تہ حضرت خواجہ شاهہ صفي الله سرهندي فاروقي صاحب حدوده قدس سره جي جڏهن شهر سيوهڻ ۾ تشريف تي هئي تہ انهي شب اولين قدوم سندن جي ۾ عالم رويا ۾ مشاهدو ٿين تہ حضرت صديق اڪبر رضہ مخدوم صاحب البياض عليہ الرحمتہ جي بازو وٺي حضرت خواجہ صاحب جي هٿ ۾ سپاري فرمائي تو هذا مني و انت شيخہ (گوهر افشاني حضرت صديق رضہ) پوءِ صبح جو خواجہ صاحب ياد ڪري مخدوم صاحب جي ملاقات ۾ مسرور تي همراز هميار تي حضرت قلندر نور مرقده جي روضہ متبرڪ ۾ داخل تي بموجب شعور شبينہ هٿ مخدوم جو هٿ قلندر جي ۾ سپاريو هو انهي مهل ۾ قلندري روح مبارڪ سان ٻنهين تنن جو روح قلندر جي ڳنڍجائيءَ ۾ هو مراقبہ جي صورت ۾. مدت ڪان پوءِ قلندري ارشاد ٿيو تہ "احسان پر بهي احسان هوا" (گوهر افشاني قلندري) اهڙيءَ اشارت بشارت بعد دستار خلافت نقشبندي راهہ جو خواجہ صاحب جي فرق مبارڪ تي

سينگاري هيٺ لکيل جو مضمون ميمون جو اجازت نامون لکي مخدوم صاحب جي حوالي ۾ ڏنو هو جنهن جو نقل صحيح هٽ لکيو وڃي ٿو:

نقل اجازة نامہ

خواجہ شاهہ صفي الله قدس سره بدستگيري يار غار رضہ اجازة العبد الله مخدوم عبدالواحد من عبدالله فقير صفي الله عليٰ اقتداءِ فعل رسول الله صلي الله عليه وسلم حيث فوض مفاتيح الحرم لمن ڪان يملڪ ها قبل فتح مڪه زاده الله تعاليٰ و جلشانه شرفاً و تعظيما يحسب ما امره الله تعاليٰ و جلشانه ان تودي الامانات اليٰ اهلها.

وڪذالڪ انا اودي الامانت اليٰ من هو اهلها - واجيز اجازة لمن هو حرئ بذالڪ اعني الاخ في الله المخدوم المسطور وارجو منه ان تيقبل عني ما اعرض عنه من الارشاد والاظهار نور الله في الناس.

باقي ڪي اڳتي لکيل آهي پر زبون تيلن اکرن ڪري گهڻو ڪري سمجهہ ۾ نٿا اچن ڇو تہ آءٌ عربي علم ۾ ڇٽ ۽ نادان آهيان. عربي پڙهيل نہ آهيان. جهڙو اتم حال اهڙو اتم قال - باقي گهران ٿو اوهان پلن جو پال ۽ افضال.

جناب مولوي مشرفا لکن ٿا تہ جن ڏينهن ۾ حضرت خواجہ عليہ الرحمتہ سيوهڻ ۾ هوا تن ڏينهن ۾ مخدوم صاحب ميان محمد ابراهيم صاحب مڏئي قدس سره بہ خواجہ صاحب جي خدمت ۾ حاضر هوا پوءِ سيوهڻ مان منزل ڪٽي حج حاصل لاءِ روانا ٿيا هوا جڏهن حدوده ۾ رونق افزا ٿيا هوا تڏهن جنهن جهاز ۾ چڙهي جده ڏانهن روانا هوا جهاز ٽي پيرا ٿورو هليو هٿي آيو ٿي وريو وريو حدوده جي بندر تي - حضرت خواجہ پنهنجي روانگي مسدود ڪئي ۽ لهي پيا. لکن ٿا تہ انهن ايامن ۾ خواجہ طبع نازڪ ۾ بيمزه هوا. وقت نزع جي ۾ پئي فرمايائون تہ ڪسي هست ڪہ دستگيري ڪند - مخدوم صاحب مڏئي واري ٿي چيو تہ بنده حاضر - ڇون ٿا تہ ڪي قدر قرض جو خواجہ صاحب تي هو جنهن جي ادائيءَ لاءِ ذمون صاحب مڏئيءَ جي پاڻ تي ڪنيو هو حضرت خواجہ جي وفات بعد مڏئيءَ وارا صاحب حج ڪان ٿي جڏهن وطن پنهنجي ۾ اچي مشرف ٿيا تڏهن عالم جي فطرت ۾ شايد ڪٿن رشڪ هو مخدوم صاحب البياض سيوهاڻي جي خلافت گزين مرادون منزل ڪري جي خليفا اولين خواجہ صاحب جا دستار بند ٿيا هوا.

صاحب مڏئيءَ واري گهٽي لکپڙهہ ڪئي هئي صاحب البياض واري ڏي تہ اوهان جي باقي امانت مرشداني اسان وٽ آهي سا اچي وني حاصل ڪري وڃو. حاصل ڪلام مخدوم صاحب جي تحريرات مان هن طرح ٿو معلوم ٿئي جنهن مڪتوب جو نقل انشا واحدي گڏ ڪيل سندن خاص مريد بزرگ محمد افضل سيوهاڻي جي مان اوهان جي واقفيت لاءِ لکيو وڃي ٿو ۽ جيڪو خواب خواجہ صاحب شب اولين ۾ سيوهڻ ۾ مخدوم جي مراتبہ ۾ ڏٺو هو ان جي صورت جو خط جواب ۾ سيد محمد شاھ جي نالي تي بہ انشا واحديءَ ۾ موجود ٿو ڏسجي.

نقل مڪتوب انشا واحدي مخدوم صاحب البياض سيوستاني قدس سره

مهربان مخلصان صلاحيت نشان ميان محمد افضل سلمہ ربہ بعد از سلام مکشوف ميدارد رقيمہ مرسولہ رسيد حقيقت ميان ابراهيم جيو معلوم گرديده - بزرگ هستند اگرمامور باشند چر از انجا توجہ نہ نمايند و وعده وفا رسانند هرگاه نور القمر مستفاد من نور الشمس قمر باکمال دوري در آسمان اول شمس کہ در چهارم فلک ست استفاده نمايد و شمس را مانع دوري از افاده نيست انسان کہ احسن تقويم ست و از شمس و قمر رتبہ زياده دارد کہ بموجب نص و سخر لکم الشمس و القمر تسخير يزين دارد چرا دوري مکان مانع ازافاده و استفاده در حق دي گردد ليکن قدرت اماده بايد کہ باشد در آنوقت کہ از بندگان مرخص شده در کچهري آمده بودند اينجانب کہ خود را در هيچ اعداد نمي ارد باايشان ملاقي مدتي در مجلس بود هيچ توجہ و ترقي مفهوم نشد اگر واعده مرشد بجامي آور دند در آنوقت بجا مي آور دند ليکن هيچ اثر ظاهر نہ شد الحال هم اگر قدرت باشد هيچ نرفتہ اوتعاليٰ حق فهماند والسلام.

بيشک زر کشا کار بامر پروردگار ست اما هر جاکہ شوره خوري ست خطبہ خواني آنجاست زياده چہ گويم زر کارکند مرد افتخار ور زد پوين جي انڌير ۾ دستگيري يار سرور بہ او در نظر نيست کہ در اجازت نامہ حضرت خواجہ صاحب چہ کر شمہ مدح بمقامات مخدوم صاحب پسر صديق اکبر رضي الله عنہ مرقوم فرموده رفت بيو بہ پاڻ قلندري مشرب جي بحر ۾ موجزن هوا.

يــا رب بـہ قلنــدرن دراگاهـــ از ســر قلنــدري كنـــي آگاهـــ
در عـشـق خـودم قـلـنـدري ده تــا غـيــر رود بـمــانــد اللهٗ
عظم شانـہ - ېي هر ڪنهن ڳالهہ جي مخبري حاصل هئي.

شهود ثاني عاقبيت آشڪار بہ نقل مشهور

مير صاحب ڪرم علي خان حاڪم سنڌ هميشہ پنهنجي شڪار گاهہ ڳوٺ ٻڌايل نالي ڪرمپور جي ۾ منزل ڪندو هو پر انهي هر وقت اچڻ ۾ حضرت قلندر جي زيارت بعد جماعت مخدوم صاحب جي ۾ اچي ملاقي مخدوم عليہ الرحمہ جو ٿيندڙ هو. ڪنهن ڏينهن ذڪر ۾ فضائل ائمہ شريف ۽ اصحاب ڪبار جي ۾ مير صاحب موجود هو جڏهن نوبت فضل حضرت صديق اڪبر رضہ جي ۾ تقرير هلي - مير صاحب ٻڌندي اچي درهم برهم ٿيو هو ناگاهہ بزرگ جلالت مآب ميان مير محمد عباسي مشهور مخدوم لنڙيائي يا ڏُڪائي سيوهاڻي جو اولاد مان پير شڪر گنج محمود سامتاڻي جي اولاد سرآمد هو. تنهن شديد ڪلامي سان مير صاحب کي منهن ۾ چيو تہ اي مير حضرت صديق رضہ جي عهد ۾ تون بہ وجود هجين ها ۽ هيڪر پر انوار سندس ڏسين ها تہ هوند سنديس خدمتگاريءَ کان هڪدم پري نہ رهين ها ۽ سنديس خاڪ نعلين جي سرمون ڪري اکين ۾ پائين ها پر يقين ڄاڻج تہ هي بہ ڪرامت صديق اڪبر رضہ جي اٿيئي تہ تون هميشه دوزانو ٿيو اُن جي وچام سندس جز مبارڪ آڏو منهن رکندو آهين. اهڙيءَ سخت ڪلاميءَ کان مير ڏمرجي اُٿي ويو هو ۽ هن هيٺ لکيل بيت مخدوم صاحب صديقيءَ ڏي موڪليا هوائين.

نقل ابيات مير صاحب رحمہ ربہ

عــاقبت يــار يــار خواهــد شــد دل دشمــن فڪــار خواهــد شــد
ميخروشـــي چراتـــو اي بلبـــل موســم نــو بهــار خواهــد شــد
گرچــہ بلبــل بيــاغ مـــي نـــازو بســتہ زلــف يــار خواهــد شــد
جـــان مـــن در قيـــامت صغـــرا پيــش مهــدي نثــار خواهــد شــد
نـــام مشـــڪل ڪشـــا علـــي ولـــي روز محشــر حصــار خواهــد شــد
كــرم از مـهـر مـرتـضـيٰ بـہ نـجـف زائـــرآن ديـــار خـــواهــد شــد
مخدوم صاحب جواب ۾ هن ريت سان بيت لکي موڪليس سنديس حڪومت ۾

عاقبت يار غار خواهد شد — دل دشمن فگار خواهد شد
چونڪہ دلدار در ڪنار آيد — هجر هم برڪنار خواهد شد

پوءِ ستن بيتن ڪان هيٺ لکيل بيت شامل متينِ بيتن جي آهن مختصر سبب تي صرف غرض لکيو ويو

هر ڪہ دارد سعادت ازلي — دوست چار يار خواهد شد
خاتم چاريار شاه نجف — از حوادث حصار خواهد شد
همہ اصحاب يار يکدگراند — دشمن ايشان خوار خواهد شد
روز محشر ڪہ چون جناب شود — رافضي شرمسار خواهد شد
مير من گربراه راست رور — بيگمان رستگار خواهد شد
واحدي گرچہ شعر مخفي گفت — عاقبت آشڪار خواهد شد

مخدوم صاحب جي شعر ۾ پوئين مصرعہ واحدي گرچہ شعر مخفي گفت سا مصرعہ مير صاحب واري بيتن جي

جان من در قيامت صغريٰ — پيش مهدي نثار خواهد شد

جي جواب ۾ شامل آهي. يعني قيامت صغريٰ هڪڙو مشڪل اولين قبر جي عذاب سان تاويل آهي. جيسين مير صاحب هو تيسين انهي نتيجہ ڏسڻ لاءِ جيڪي ٿيڻو هو تنهن منزل جي صورت مخفي هئي. عاقبت آشڪار تڏهن تي جڏهن هر ڪنهن ڏٺو ۽ ٻڌو. لکندڙبہ ٻڌي ڳالهہ اڄ لکي. رَبَ ڪريم جلشانہ جي در ۾ توبہ آهي. ڪتابن ۾ تو ڏسجي تہ بغض اصحاب ڪُبار جي عذاب باه جي ڪان ويچارو ابليس بہ پيو ڊڄي.

چون تا تہ پير صاحب ميان غلام محي الدين صاحب سرهندي حيدرآباديءَ دولت سر پنهنجي جي عيوض ڏيئي مير صاحب جي ماموني ورتي قبر جي پيڙ جي.

حضرت گدا مجدد سرهندي حيدرآبادي اڪمل اجل وَلِيُ حيدرآباد ۾ هو سو اڪثر ڪن ڪن وقتن ۾ رافضين تي گهڻو ڏمربو هو علي اڪبر ايراني فوجدار حيدرآباد جو پير صاحب جي اهڙن گفتارن ڪري دل ۾ پير صاحب ڏانهن ڪپت رکندو هو پر ڪڻن ڪو پرواهہ ڪنهن جو نہ هو. جن ڏينهن ۾ مخدوم صاحب حاجي ميان محمد سرمست لاڏلو قلندري اصل حقيقي مشرب قلندري واحدي جو سجاده نشين حرمين شريفين ڏانهن روانا ٿيا هوا تڏهن حيدرآباد ۾ پير متئين سان وجي ملاقي ٿيا هوا. قيل قال ڪان بعد اچي رافضين تي پير

صاحب ڪاوڙيو هو. حاضر الوقت حاجي عبدالله ۽ ميان احمد حڪاڪ سيوهاڻي نقل تي ڪيو تہ مير صاحب ڪرم علي جي نسبت ۾ پير هر هر تڪرار سان پئي چيو هن طرح اَز غيرتِ يڪي آل يار غار منڪر اصحاب گرفتار يعني از غيرت مخدوم صاحب سيوستاني صديقي واز ديگري آل يار مير رستگار. يعني از شفاعت حضرت غلام محي الدين صاحب فاروقي قدس اسرارهم متان پئي چيو هوائين تہ عاقبت منڪر اصحاب چہ شد ڪہ در بغض وي اميد واري داشت سو سائين مولوي صاحب جي مشائخ عالي دستگاهہ حقائق آگاهہ ۽ امراءِ نيڪ پيراءِ اڳيان پويان هوا سي اسان جي مرشدن جي حسب نسب جا هن طرح قائل ۽ مائل ۽ سندن وتد اشرف جا بخوبي واقف هوا. پر جي خود ڪمين ۽ ڪمذات جي نہ پاڻ ڪي سڃاڻن ۽ نہ بين سڄن ڪي سي زبون ۽ زائل دند جا هوندا جي اوهان ڪي شڪ شبهي ۾ وجهندا هوندا. تنهن ڪري جنابا اوهين سچ جو وزن ثقيل سمجهي اسفل هلڪن ڏي اصلي ڪن نہ ڏيندا. آءٌ هوند مير صاحب فتح علي خان رحمہ ربہ جي صداقت جا اصحابن ڏي رڪندي مخدوم صاحب سان پيوندو تي رڪيائين سوبيان ڪيترو لکي لکان. پر لفظ باطني رمز جي شاهدي ثاني جوڪ مشاهدو عجيب هن نسب جي اثبات ۾ جڏهن موجود تڏهن هن مهل ۾ ان ڪي بہ ويڙهي لڪائڻ نامناسب جيئن تہ نقل ان جو هن دستور باشعور آهي.

نقل مڪتوب پير شهاب الدين نوشهرائي قدس سره

جنهن عالم روياءِ ۾ سمورو مڪبوت لکي قلندر جي حضور ۾ ڏنو هو. مقامات باطني مخدوم محمد صالح سيوستاني برادر زاده صاحب البياض سيوستاني جي ۾ مشاهدو ڪيو هو جو مڪتوب راتو ڪي خواب جو ظاهريءَ ۾ ياد ڪري مخدوم محمد صالح ڏانهن سيوهڻ ۾ موڪليو هو اڇوڪن مذبذبين ماڻهن جي ناس ڪرڻ لاءِ شايد نشانبر ڪري اسهيو هو.

مڪتوب بدستگيري يار غار رضہ

بسم الله الرحمان الرحيم

سبحانڪ لا علم لنا الا ما علمتنا رايت مابين اليقظة و النوم حضرت سيد الاولين وَالاخرين محمدنِ النبي الامي صلي الله عليہ وسلم و معہ ابي بڪر

رضي الله تعاليٰ عنہ وانت و ڪان رجلُ من المشاهدين بيده قدح احمر و عليه ثيابُ حمراءٍ و فيه شيءً من العسل واللبن و قال ابي بڪر لرجل المجذوب المذڪور اعط هٰذا لقدح لا و لادي فاسقاک بحڪم النبي صلي الله عليه وسلم بيده فقلت له ماهٰذا قال حصل له حڪم من الدنيا والاخرة فقلت نعماهي

ثم رايت الناس من الرجال والنساءِ يطوفون حولک فقلت ماهٰذا - قيل تحبونه قلوب العباد والله اعلم بالمراد

والسلام عليڪم ربنا لا تواخذنا ان نسينا او اخطانا

مخدوم محمد صالح سيوهڻ ۾ هڪ عبادالله الصالحين مان هو سندس برڪت ۽ برڪات ۽ خرقۂ عادات جا وڏا پيشاندر آهن هت فقط سندس گفتار جذب آثار مان هڪ شعر نشان ڪيو وڃي ٿو:

از دو عالم غير ذات پاک حق درکار نيست
مست و هوشياريم مائل جز دل بيدار نيست
رايتِ راهِ قلندر دوش آرائيم و بس
تاج تقوي بر سرم از خشن پوشي عار نيست
سرخوشم از جام وحدت مست اززوز الست
محو روئ يار ميباشم بعالم کار نيست
از سر جوشِ جنون درراه مستي گامزن
هيچ حاجت از رفيق و مونس غمخوار نيست
از شراب شوق سر مستي محمد صالح ست
در دل و جانش طرب الفت ورائي يار نيست

فقط

شھود ثالث سيد امام الدين ۽ سيد محسن شاھ ڪان

هي ٻئي يائر سڳا زيب زينت ۽ شبهاهت ۾ هڪ جهڙا هوا حضرت غوث ملتاني قدس الله سره الاقدس جي درگاهہ جي زيارت جا اراتمند وينل ڏونرن هنگورن جا سفر بست تي ملتان ڏي عزم فرما هوا راه ۾ جڏهن سيوهڻ شهر ۾ پهتا هوا تڏهن مخدوم عارف باالله سجاده نشين واحدي ۽ مشرب حقيقي جي مخبري جا مصلي نشين المشهور قاضي قلندري عليہ الرحمہ جي مجلس ۾ اچي

مخدوم سان ملاقي ٿيا هوا. انهيءَ ڏينهن سواءِ قال الله قال رسول صلي الله عليہ وسلم جي ٻيو فڪر فند جو ذڪر ڪونہ هليو هو. جڏهن سادات مجلس مخدوم صاحب جي ڪان موٽي آيا تڏهن هڪ ٻين کي حقارت طور گلا ڪيائون تہ مخدوم وٽ علم درويشي ڪونہ ٿي ڏنو. انهي رات جو خواب ڏٺا ڏسن تہ هڪ وڏو خيمہ ڪڙو تيل آهي سردار عالم صلي الله عليہ وآلہ وسلم جي نالي سڳوري سان - انهي خيمہ جي دروازه تي ابي بڪر صديق رضہ تنهن ڪان اوري شيخ شهاب الدين سهروردي وينل هوا اُتي جنهن کي شيخ شهاب الدين سهروردي تو موڪلي حضرت ابوبڪر صديق رضہ ڏانهن اهو تو وڃي حضور ۾ سردار عالم صلي الله عليہ وآلہ وسلم جي ۾

جڏهن نوبت اسان جي يعني نقل ڪندڙن جي انهن ٻنهين سادات جي وڃڻ لاءِ ٿي، تڏهن سهروردي صاحب اسان کي نہ ڇڏيو. حضور ۾ سرور عالم صلي الله عليہ وآلہ وسلم جي سبب ظاهر ٿيو تہ اوهين اسان جي اولاد جي تحقير ڪري آيا آهيو تنهن ڪري اوهان کي تاخير وڃڻ لاءِ پيو آهي.

صبح جو اهي ٻئي سادات وري مخدوم صاحب جي مجلس ۾ حاضر ٿي معافي جا طلبگار ٿي سمورو نقل شبينہ مخدوم جي پيش آنداءَ پاڻ فرمايائون ساداتن کي تہ الحمد الله- اهڙو رتبو اوتعاليٰ عطا ڪري.

جنابا اسين تہ بازاري منائي آهيون اوتعاليٰ اوهان سڳورن جي برڪت لائق ڪري.

شهادت رابع

نقل ٿي ڪري مسماة قاقل دائي ذيءَ محمد فاضل حيدرآبادي. مسماة عابده ۽ پرهيزگار هئي ۽ پڙس شب خيز ورد وظائف ۾ ذڪر اسم پاڪ عزاسمہ جي ۾ مشغول هوندو هو. مسماة قاقل نقل ٿي ڪيو تہ هڪ رات ۾ منهنجي والد محمد فاضل نقل ٿي ڪيو تہ حضور سردار عالم ﷺ جي دربان آهيان تہ انهي مهل ۾ حضرت صديق اڪبر رضہ جي تصوير نيڪ نظير جي زيارت نصيب ٿيم پاڻ فرمايائون تہ فاضل اسين هاٽي اچي اوهان وٽ ويهنداسون مون پنهنجي اکين تي هٿ رکي صد شڪر ٿي ڪيا تن ڏينهن ڪان بعد مخدوم منهنجي مرشد ذالک فضل الله الواسع جو سوٽ ۽ پيٽوو حيدرآباد ۾ اچي مسماة قاقل جي گهر ۾ برڪت وڌي. محمد فاضل ٿي چيو تہ مون ڪٽان ذات شرعي جو

پڇيو هو جواب ۾ چيائون تہ اسان جي ذات صديقي امير المومنين صديق اڪبر رضہ جي اولاد بنياد مان آهيون تڏهن اهو خواب پنهنجو سچوئي بيان ڪري مريدي سندن ۾ پيوند ٿيو هو ۽ پنهنجي ڄمار ۾ ۽ سندس پويان مٿئين خاندان جا خدمتگار ٿئي بہ پئي ٿيندا آيا تا اليوم.

خواب حقير

اضعف عبادالله جو والد ماجد حرمين شريفين روانو هو ناگاهہ هڪ رات ننڊ ۾ ڏسڻ ۾ آيم تہ جيڪي بہ هن اضعف نادان ساڻ ملاقي پيا ٿين تن آڏو پنهنجي قبلہ ڪي بدشد پيو ڳالهايان پوءِ اُتي ڪنهن چيم ۽ ڏيکاريم هڪ پيالي ڪا شيءِ جي جنهن ۾ ڪارو داغ تورو پئي ڏنو انهي ڏيکاريندڙ پيالي جي رشد ڪيم تہ چٽِ داغ پيالي‌ءَ وارو جا پسماند حضرت صديق اڪبر رضہ جي اتيئي. مون پنهنجي دل و جان سان اُها پئي چٽي خواب ڏسڻ جي ٽئين ڏينهن جان محمد بواب ڪو مريد هو. مخدوم صاحب ميان حاجي محمد سيوهاڻي جو تنهن منهنجي والد جي وصال جي خبر لکي جو معلوم ٿيو تہ چئن يارن جي ڪوهن جي منزل تي جان بحق سپاري مرقد پنهنجي قربن ڪوه حضرت صديق اڪبر رضہ جي ڪيائين مون واري خواب جو تعبير ٿيو.

ايندڙن هر ڪنهن آڏو بد شد ڳالهائڻ جو اهو مطلب تہ هر ڪنهن ايندڙ سان تون دلِ جي سخت اندوه سان فاتحہ پيو ڪرين. ۽ پيالي مثل ڪوه جي آهي جنهن ۾ داغ ڪارو نہ ٔني موت جي آهي جا پسماند حضرت صديق اڪبر رضہ جي آهي والد تنهنجو اولاد سندس آهي. تو ڪي موت جي داغ سان سڌ ڏنائون تعبير صحيح آهي اڳتي ڄاڻي ڄاڻڻ وارو عزاسمہ پر هي بہ روحاني قربيت سچي صديق رضہ جي اولاد سچي ڏانهن چٽبي.

مولوي صاحب! وري تو لکان تہ هن انقلاب ۾ هر ڪو پيو پاڻ ساراهي ۽ پنهنجي عزت حرمت قابو رکي پنهنجي تعظيم رکائڻ لاءِ مراسم نبوي ﷺ هٽان وين تہ ڇا ٿيو پر عمل موچارا ظاهري اهڙن جا بہ پيا ڏسجن تہ بہ ڪو ڪنهن پير جو اولاد ٿي هر ڪو انهي نسبت تي پاڻ کي وڏو ڄاڻي ٿئي بني آدم تي نگاه نٿا آٽين. جهڙيِ اها ڳالهہ ڪنهن نسبي کان مخفي نہ. تہ جي وڃا وارا ڪرامتي عملي هوا ۽ نسب بي اعتبار جو ڪو افتخار نہ تي ڄاتائون تن جيڪا هن ڳٽيل خاندان جي عزت تي رکي ۽ حرمتي عبارتون تي لکيون جي هوند ڪو

ڏسي تہ هوند فرق بيائي جو ڪونہ ڏسي پر اڄوڪي وقت جي شڪوه ڪهڙي ڪجي اوتعاليٰ شال اِنَ اڪرمڪم عندالله التقڪم جي چنني ساڻ ڪنهن تقويٰ جي بحار مان هن متعطش کي جرعہ ڏيئي عبادت پرهيز ۾ سيراب ڪري آمين جنهن مان ڪو فائدو دارين جو ٿئي. پر جنابا جن خاندانن جو شرعي عمل آهي اُهي جي ٻئي ڪنهن کي نظر ۾ نٿا سمائين تہ اهڙن جو البت ارمان هوندو. جڏهن اڳلا پنهنجي نسب اشرف جي عزت ۾ پيا پاڻ تورائين تڏهن ٻيا بہ ڪنهن پليري قبيلي جا ۽ پليرا حسب نسب جا ۽ ڪنهن معدن ذهب والفضة يعني ڪنهن اولياءَ جي نسل جا ڪهڙيءَ طرح نہ نسب اشرف جي ڪنڌي سڳورا ٿي عزت نہ وٺن انهن نسبي وارن کان - اها جاءِ انصاف جي ناهي.ڪٿي ڳالهہ وچ ۾ ٿي وڃهجي تہ صديق اڪبري جن جو سلسلو ۽ پيوندصديق اڪبر رضہ ساڻ اتن ۽ کي انهن جي ڏاڏنگ مان وري مريد حضرت شيخ شهاب الدين سهرورديءَ جا ۽ انهي سلطان المشائخ سهروردي سان پيوند هون ۽ طرق شطار پاڪ عشقي ۾ اگرچہ اهڙا ٻئي مشائخ شطاري کان راهہ شطاريءَ ۾ گام زن پرتڏهن بہ بعضي اوقاتن ۾ ملفوظات راهہ شطاري جا صحيفا مسيح الاوليا کان حل ڪندي ساڻن محبت ياراني جي رکندا آيا پوءِ زماني نوبت ۾ مريدي اڳي پوءِ وقت انهي عهہ آهر ڪو ڪٿي هجي تہ ان جا پويان باوجود ڪنهن جا مريد بہ نہ تہ بہ اهڙاگڏيات پيا سمجهن تہ هي اسان جو مريد ۽ هو اصلي ويچارا نسبي سادات وغيره مرشد گهراڻي جا الوداع جي ڪنڌي تم بالخير - اگرچہ انهي نسبت جا جي هن زماني جي هيٺ متانهين بابت آهن گهڻا ڪاغذ هوند ڪاراڪجن پر سچ چوڻ ۾ وري بہ منذر رنج روح جو آهي دنيا درگذر - پلي ڪو پنهنجو ٿي پاڻ کي ڏسي پر ويندو هر ڪوئي هتان هليو.

وه! ياد آيل خواب

ڏنل جو شرف هن موقعي تي چو لڪائجي تہ لڪندڙ کي البت نسبي ارمان ۾ هئي متين گفتارن جي بابت - تہ ناگاهہ هڪ مسجد شريف عاليشان ۾ وڏي جماعت نماز جي انتظار ۾ وينل آهي محراب سامهون وچ ۾ ساڄي ڏائي جي حضرتامام رباني مجددالف ثاني قدس سره وينل ۽ لڪندڙ پنجن ڇهن جماعتين ڪان پري ڏائي پاسي نماز لاءِ وينل ڏسان پيو. جڏهن تڪبير تي تڏهن سڀ اٿيا ۽ لڪندڙ بہ - پر انهيءَ مهل ۾ حضرت امام رباني عليہ الرحمہ اشارو ڪيو هو

لکندڙ ڏانهن تہ اڳي تي نماز پڙهاءِ لکندڙ لرزجي جواب پيش کيو تہ آءٌ اوهان جي پيزار جي دز جهڙو هرگز نہ سا مون کي کهڙي سگهہ جو آءٌ اڳي تيان عاقبت وري پاڻ اڳي تي نماز پڙهايائون انهي تعبير مان ايترو معلوم ٿيو تہ صحيح النسب اولاد صديق اکبر رضہ جي تعظيم اڳواڻ حضرت قدس سره کي بيشڪ منظور هئي اولوالابصارن ۽ اولوالابدي وارن جا تہ اجهي اهي حساب پاڪ آهن بيا ڇا ڄاڻندا جي صرف پاڻ پوڄائين. جناب مولوي صاحب معاف کندا گهڻي طول طويل کي نتو لکان نہ تہ رموز باطني ۾ شهادت صحت هن نسب حسب جي لاءِ اجا وڌيڪ گفتا ياد اٿم. پر هاڻي فقط ظاهري اهڃاڻ هن بساط کشادي جا وري ٿا لکجن تہ جيکي مسيح الاوليا جي قرابت مان پکڙجي هنڌ هنڌ تي، اولاد صديق اکبر رضہ جي مان مشهور آهن. پهريائين حضرت مسيح الاولياءَ جوچاچو بزرگ حضرت ناصر الملت قدوة الکاملين مخدوم شيخ طاهر محدث ابن شيخ يوسف پاتائي گجراتيؒ قدس الله سره الاقدس

سندن مرقد مبارڪ شهر برهانپور ۾ ۽ سندن تصنيفات مان تفسير مجمع البحار پڌرو آهي سنہ 950 هجري کان پاتر ڳوٺ ڇڏي سياحت کندي گجرات ۾ پهتا آهن اهڙو حوالو وطن پاتر سوڌو گلزار ابرار ۾ موجود

ضروري اعلان

حضرت شيخ طاهر محدث پٽني اصل گجراتي مصنف مجمع البحار بيو آهي جنهن جي جي جنگ بواهير اقوام سان هئي کتابن جي مطالعي سان معلوم کندا خصوص گلزار ابرار مان. جنهن جو مصنف حاضر ناظر انهي زماني ۾ بنهين ظاهرين سان ملاقي هو. حضرت طاهر سنڌي گجراتي سان برهانپور ۾ حضرت اسحاق قلندرسان گڏ شيخ طاهر پاتائي متئين کان فيض گير هوا، ۽ بيا بہ ذکر سندن کتابن ۾ صفائيءَ سان لکيل موجود آهن تہ هڪ طاهر اصل جو گجراتي بواهيري هو ۽ بيو محدث طاهر سنڌي ابن يوسف گجرات ۾ هو. پوين انڌي گهوڙي کلِ ۾ همنام طاهرين همزمان ۾ هڪ بين جا حال گڏي سڏي وايا آهن لکندا - رڳا جي تحقيق داخلا رکيو پنهنجي کتابن جي زيب زينت کندا ويا. بلڪ قديم کتاب گجرات ملڪ جي جو صاحب گلزار ابرارائين بہ تو ڄاڻائي تہ جنگ بوهرن جي پٽ محمد طاهر اصلي گجرات جي سان هئي ۽ مجمع البحار بہ پٽس محمد جو درست ٿيل هو نہ طاهر

گجراتيءَ جو- ۽ اهو مجمع البحار جو علم حديث ۾ آهي. ۽ سنڌي طاهر محدث جو خاص تفسير مجمع البحار طاهري تا لڪن مجمع البحار جي علم جي ٻي صورت آهي ان جو نقل سچو بہ گلزار ابرار ۾ لکيل موجود پيو آهي يعني اهو تفسير مجمع البحار جو بلڪل لطائف قشيري جي اسلوب تي نطائف صوفيہ قدس اسرار هم جي نڪات ۽ اشارات تي حاوي آهي ۽ هن شيخ طاهر محدث چاچي مسيح الاوليا جي جي تصنيف مان ڪتاب مختصر قوت القلوب ۽ منتخب مواهب لدينه ۽ ملتقط جمعي الجوامع سيوطي ۽ موجز قسطلاني جنهن ڪان وڏي ڪائي شرح بخاريءَ تي نہ آهي وڏا وڏا ٻاره دفاتر ٻن لڪن بيتن ۾ مختصر ڪيو اٿن ۽ تفسير مدارڪ جو پنهنجي ٻن فرزندن جي لاءِ مختصرڪيو اٿن ۽ ان جي آغاز ۾ هن طرح لکيو اٿن قال ابو عبدالله طاهر بن يوسف عليہ رحمہ الله ۽ آسامي رجال صحيح بخاري هڪ شرح ڪرماني جي طور تي ۽ رياض الصالحين جنهن ۾ پهريون روضہ انهن حديثن حسنہ جي بيان ۾ آهن. جنهن جي اندر اُمت جي بخشش ۽ اميدون مرادون لهڻ جون خوشخبرين وارا آهن ٻيو روضہ وڏن وڏن مشائخن طريقت ناصحانہ گفتار سان سرسبز آهن.

ٽيون روضہ ارباب توحيدۦ وجدان ۽ اصحاب عشق ۽ عرفان جون عمديون عبارتون ۽ نمڪين اشارن سان تر ۽ تازه آهن.

حاصل ڪلام اهو حضرت شيخ طاهر صديقي شهابي سهروردي پنهنجي متي پاٽ سنڌ ڪان گجرات ۾ مشاهير العصر هو مختصر.

پٽ سندس بہ هڪ عبدالله ۽ شيخ رحمۃ الله جي ٻئي سيوهڻ شهر ۾ چايا هوس. پوءِ آخر ۾ ٻئي عرب ملڪ ۾ مشهور هوا شيخين خطاب سان - انهن جو اولاد امجاد امير المومنين صديق اڪبر رضہ جي نسل سان عربستان ۾ ۽ گجرات وغيره جاين تي پڌرا اوتعاليٰ عزاسمه ڪيا آهن پاٽ شهر جي اپت ڪان منهنجي مرشد ذالڪ فضل اللهالواسع جنهن جي درگاهہ پاٽ نئين ۾ جاءِ زيارت عام خاص آهي انهي حضرت عليہ الرحمہ جي آباءُ اجداد مان اوڏي بڪفو واحد پڪڙيل آهن اها بساط صديقين جي انهيءَ اطراف اڪناف تي آهي.الحمد الله علي ذالک حضرت مسيح الاوليا جو ٻيو چاچو مبارڪ حضرت مخدوم عباس محدث پاٽائي هنگورجائي قدس سره ابن يوسف جمال جلال

اهجاڻ سندس تاريخ معصوميءَ ۾ ۽ گلزار ابرار ۽ تمسڪاتن وغيره ڪتابن ۾ موجود.

هن محدث جي قرابت سنگيٽي حضرت سرور پير مخدوم نوح صديقي هالڪندي قدس سره جي ڏاڏنگ ساڱ ڏهناٽي نسبت سان لڳي ٿي. حضرت نوح رحمہ ربہ جي آبائي قبيلي مان پاٽ ڳوٺ ۾ ساڪن هوا مخدوم فخر الدين پاٽ ڇڏي سيوهڻ ۾ اچي وينو هو ڪي انهن مان وڏي فخر الدين مان بوبڪن جي شهر ۾ وڃي متوطن ٿيا هوا اهو قبيلو سابقين ڪري لکن ٿا. تمسڪ 925هہ جي ۾ حقيقت هيءَ لکيل ظاهر آهي.

حضرت مسيح الاوليا جو ڏاڏو شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني بن نور الدين مٿي ذڪر ڪيل ۽ فخر الدين وڏو سو ڏاڏو هوحضرت مخدوم نوح عليہ الرحمہ جو - لکن ٿا تہ فخرالدين ڪبير پاءُ هو حضرت شيخ عمر شهاب الدين صديقي سهروردي قدس سره جو ۽ مسيح الاوليا شهابي سهروردي خاص اولاد مان سندس هو. جو سهروردي پيشوا طريقہ سهرورد ۽ وينل بہ عجم سهرورد شهر جو هو ۽ ڪي اَيام سهرورد جو حاڪم بہ هو اهو قبيلو لڏجي بوبڪن سيوهڻ لڪيءَڪان پاٽوٺ ۾ آخر هالن ۾ وڃي متوطن ٿيا.

فخرالدين ننڍي جي اولاد مان محمد اسحاق هو جنهن جو پٽ مخدوم سان نعمت الله هالائي هو انهي صلب ڪان حضرت مخدوم نوح نوَ لڪي مرشد اوتعاليٰ مبعوث ڪيو هو ۽ جهان ۾ پڌرو ٿيو هو.

مسيح الاوليا جو ڏاڏو شيخ يوسف پاٽائي ۽ مخدوم نوح گڏ پڙهندا هوا پر شيخ مٿيون عمر ۾ ڪنان تڏهن وڏو هو.

اگرچہ ڪنهن شقاوت ڪري ماٺهو اهڙي يلي مخدوم جهان سهروردي صديقي نوح قدس سره جي نسب ۾ اعتراض ڪندا آهن. ڪي چوندا آهن تہ حضرت مخدوم پير صاحب هالائي چوندا آهن تہ حضرت مخدوم پير عبدالوهاب اڪمل اوليا جنهن جو قبو حيدرآباد جي قلعي جي اُتر تي شاهہ جي قدمن جي متصل آهي سو پٽ هو ميان مير جنهن ڪي مير پير سرور ڪري چوندا آهن. وڏو اولياءَ هو جو سيوهڻ ماز لڏي ويو هو لاهور سفينة الاوليا وارو دارا شڪوه وري جيڪي لکي ٿو سوبرخلاف غرض انهن اختلافن ڪان ڪو ڪتاب خالي نہ آهي بلڪ سنہ 1886ع جي اخبار معاون مجمع محمدي ڪراچيءَ ۾ سيد فاضل شاهہ وري! ارمان!!! پنهنجو نقل ناڪام مخدوم صاحبن هالائن جي نسبت ۾ شايع ڪيو اٿس جو لکندڙ ڪي ناگوار هو اهڙي نقل احمقن جي شعائي

جو آٽڻ سوئي اخبارن ۾ زيب نتو ڏيڪاري. اضعف عباد الله اهڙيون ڳالهيون لکي پڇيون هيون جناب سيد نور علي شاهه متارڪي جي معرفت جو انهن ڏينهن ۾ انهي طرف جو تپدار هو. جواب ۾ صفائي اها ٿي ته اوهان جو خط مخدوم صاحب سجاده نشين ۽ مجاورن درگاهه جي ڏنو هو. چون ٿا ته شاهه عبدالوهاب عليه الرحمه حيدرآبادي برابر اسان جو ڏاڏو آهي ۽ اوهان جيڪي سيوهاڻين مخدوم صاحبن جي نسب لکيو ته ڪو اُتي پيرن وٽ اهڙو حوالو نڪري ٿو پاٽ سيوهڻ بوبڪن وغيره پڊن قبيلي ساڪنن جو يا نه سو چون ٿا ته صحيح آهي هتي ڪتابن ۾ لکيل آهي. گهڻو ڪري ڪتاب ۽ رساله وٽن موجود لکن ٿا جواب ۾ هن طرح به چون ٿا ته اوهان وٽ جي صحيح آهي ته ان کي به برخلاف نٿا چئون ۽ جواب مان معلوم ٿيو ته سيوهاڻين جو نسب صديق اڪبر رضه سان متفق هئڻ تي اسان جي وڏن تائين سڌ سماچار سمورن قبيلن ڪڙم سوڏي هئي ۽ انهي باب ۾ ڳڪندڙ ڪي ڪي وڏيڪ لکڻو پوي ٿو پر مختصر ڪيو ويو ته منهن جو مُرشد پاٽائي مخدوم نوح صديقي قدس سره جي اولاد مان نه آهي پر پير سرور جو قبيلو آبائي جن سان منهنجي مرشد جي ڏاڏنگ جي نسبت قرابت ٿي لڳي سڀ صحيح صديق اڪبر رضه جو اولاد هوا فخرالدين وڏيءَ نندي منجهان - ۽ منهنجو مرشد جنهن جا بابا سڳورا وڏي پاءُ حضرت عمر سهروردي جي اولاد مان صحيح ٿيل آهن. تڏهن چئجي ٿو ته اها شاخ قبيلي سابقين فخرالدين صديقي جي به نشانبر پاڙيسري هن ڳٽيل نسب جي پنهنجي متي بڪفو واحد سنڌ ڏيهه ۾ هڪ بين تي شاهد مشهود آهن.

پڻ مخدوم عباس محدث قدسءُ سره متي ذڪر ڪيل (انهي حضرت جي قبر هنگورجن ڳوٺ ۾ آهي) ان جي اولاد مان حضرت شيخ جنيد الله فرزند سندس حضرت شيخ مخدوم اسماعيل طائي جي ٻئي ولي اڪمل جن جي درگاهه عاليجاهه ڳوٺ هالاڻين جي ۾ جاءِ زيارت عام خاص جي آهي ۽ متن ميلو لڳي ۽ سندڻ اولاد ديهه شيخاڻين تعلقه ڪندياري ۾ اجا حيات ڪڙم قبيلي سوڏا هليا اچن.

سندن قبائل مان مخدوم نور محمد صاحب بمعه قبائل اولاد احفاد ديهه تريچاڻي تعلقه لوهريءَ ۾ موجود. اهڙي حجت ٿا ڏيڪارين ھُي به هڪڙي نڪ ڪفو واحد صديقين جي پاٽ جي زمين تان آباءَ اجداءَ سيوهاڻين ۽ پاٽاين مان منتشر. ۽ اُهي قبيلا حضرت عباس شهابي سهروردي متي ذڪر ڪيل جي مان اوڏي ظاهر.

مختصر نشان پڪو اهڃاڻ

حضرت مسيح الاوليا جي والده ماجده جا چاچا سڳورا ۽ حضرت مسيح الاوليا جي چاچي حضرت شيخ طاهر محدث متي ذڪر آندل جاپائيتا. حضرت شاهه محمد معروف ۽ شاهه عثمان ٻئي سڳا ڀائر انبا ۾ شيخ عيسيٰ سخي مشهور پاڻائي قدس اسرار هم جي ٻئي صاحب اولياءَ اڪمل اهل پنجاب جي صغير ڪبير جا مرشد ڪامل هوا. خادمن جي ڪمال ارادت ڪان وطن پنهنجو پنجاب ضلع مظفرڳڙهه تحصيل علي پور شهر صيت پور ۾ اختيار ڪيائون سندن درگاهه عاليجاهه زيارتگاهه عام و خاص اُنهي اُڇ شهر شريف ستين صديقين جي ۾ معمور پرنور آهي. ڪتابن ۾ حوالات پر گلزار ابرار گجرات جيم ۾ موجود. ڏسڻ لائق اٿو. انهي ملڪ ۾ اولاد مان صديق اڪبر رضه جي پذرا ذالک فضل الله الواسع منهنجي مرشد جي آبائن مان - اهو قبيلو صديقين جو ٻه اوڏي هو جيئن تہ سندن آفتاب فيض جو پاٽ سنڌ ڪان ناشي تي اهل پنجاب تي وجي چمڪيو هو. انهن حضرتن جي اولاد جي سگهه وڏي تي ٻجهي.

جناب مولوي صاحب! الله جلشانه جي ڪا هدايت حاصل اوهان ڪي ٿئي آمين وري ٻه ٿو چئجي تہ ڪو حسد حقد ۾ جلي ايترئ بساط جي آفتاب ڪي ترئ نفاق جي سان ڏڪيندو تہ هرگز ڏڪجي نہ سگهندا چو تہ هڪ ٻہ گهر نہ آهي پرڪو چمڙي طرح ڪور چشم تي ڀهلڪ آفتاب نہ سهي سگهي تہ هيڏي چا هر ڪو پاڻ ۽ پنهنجو اصل نسل سڃاڻي ۽ ڄاڻي.

پر ڪو سعادت ازليءَ جو يار هوندو تہ صحيح سخن ڪي بلڪل آسانيءَ ساڻ سمجهي سگهي ٿو بشرطيڪ الا من اَتي الله بقلب سليم جي ڀاڱي ۾ هوندو تہ پر جي اک ۾ اوندهه دل ۾ گَلا خواه مخواهه مدعي تہ سائين صاحب علم جا راهب اُنهي ڪي تہ الله جلشانه رسي دشمن خواه مخواهي جي نزد سي ڪي اونداهه تي اوندهه تيووجي تي پوءِ اِن جي آڏو ڪهڙا ڏيا ٻاربا. چوندا آهن تہ محب مڪرم جي دل ۾ اڪه روشن جنهن ڪي اوتعاليٰ تو اولوالابصارڪري ڄاڻائي تنهن سان حال ڪٽي وجهي پر دشمن آڏو حضرت سعدي رحمه ربه وانگي جو چون تا وري تڪرار سان تہ

هنر بچشم عداوت بزرگ ترعيب است
گل ست سعدي و درچشم دشمنان خار است

اُهو جاڳي جواب ڏيندو تہ ڀ ڦوٽو اُهوئي سنگھ سان.

جناب مولوي صاحب! حضرت آصف جاه نظام الملڪ مير محبوب علي خان صاحب بهادر حفصي شهابي سهروردي صديقي تخت نشين دارالخلافت حيدرآباد دکن ادام الله عزوجل مملڪتہ. جنهن جو منصبدار حضرت نواب محمد مسيح الدين خان شهابي سهروردي صديقي جو برهانپور مان حيدرآباد دکن ۾ اچي وينو هو. سندس ذڪر مٿي ڀ ڏنل آهي جو اهو نواب بابا شاهہ مخدوم فتح محمد محدث برهانپوري جي اولاد مان هو. جنهن بابا شاهہ فتح محمد محدث جو مفتاح الصلواة سنڌ جي علمائن وٽ نشاني آهي. سو بابا شاهہ پٽ هو حضرت مسيح الاوليا مٿي ذڪر ڪيل جو. تنهن آصفجاه نواب مٿئين کي اشارو ڪيو هو ۽ نظام الملڪ جنهن جي ارادت حضرت مسيح الاولياءَ قدس سره طرف اڪمل هئي. تنهن بادشاهہ جي حڪم موجب نواب صديقي حضرت سجاده نشين درگاهہ عاليجاه تي تڪليف رکي گڏ ڪرڻ اولاد مسيح الاولياءجي سنڌ هند گجرات وغيره جاين قريب بعيد جي لاءِ صاحب سجاده درگاهہ انهي غرض تي سياحت ڪندي آخر ۾ اچي سنڌ ملڪ ۾ تشريف رکي سيوهڻ ۽ پاٽ جي اولاد مسيح الاوليا جي حقيقت هتان هتان سمجهي وجي رسالو نالي تحفتہ الاذڪيافي بيان مسيح الاوليا تصنيف ڪري حيدرآباد دکن جي مطبع ابو العلائي ۾ شايع ڪيو هو. حضرت نواب صاحب بابا شاهي اهو رسالو پيش نظر حضرت نظام الملڪ جي ڪيو هوجنهن تي شاهي نشان ڪري بعده ڪتب تواريخ شاهي جي ۾ داخل ٿيو هو. انهن ڏينهن ۾ طغياني پاڻي جي ڪري سخت ٻوڏ ڪان داراخلافت جي رهاڪن ۽ رعيت کي نقصان پهتا هوا تنهنجي همدردي لاءِ حضرت سجاده نشين جي تائيد تي - هن سنڌ مان مسيح الاوليا جي اولاد گڏ جي سهروردي خاندان جي عرفان تي حضرت نظام الملڪ ڏي تار رواني ڪئي هئي ورندو جواب مقبوليت جو شهابين سهروردين ڏانهن شاهي تار ۾ صادر ٿيو.سنہ 1908ع ۾ جنابا! اوهان جي دل ڦيرائڻ هن خاندان کان پر پٺ گلا آلود ڳالهہ ٻڌي نہ گهرجي مون اهڙيون حقيقتون اوهان جي وقوفيت سبب ظاهر ڪيون تہ هن خاندان جو نسب حسب ڪنهن امير ڪبير ۽ مشائخ ڪرام ۽ علماءِ عظام اهل حسب نسب جي کان مخفي نہ آهي ڏسو خط مير نصير خان حاڪم سنڌ ۽ پٽس مير محمد حسن علي خان ٽالپر اهل

تشعہ جي ۾ تہ اهل سنت جماعت جي علمائن اولوالابصارن سيوهاڻين جو ڪيترو ادب رکيو اٿن ۽ ڪن هنيو اٿن اول مير نصير خان حاڪم سنڌ جي پنهنجي حڪومت ۾ جيڪا گذشتہ پيوستہ معافي زمينات جي هئي تنهن کان سواءِ سٺ جريب زمين لائق آباد جا خلاصا ديہ باغ يوسف تعلقہ سيوهڻ ۾ معاف ڪيا هوا.

ڪاردار شعہ انهي هنڌ جي معافي نہ چاڻي پنهنجي شعائيءَ جي پذيرائي مير صاحب شعہ وٽ نمودار ڪري هڪ سو رپيا پوڪ زمين مخدوم صاحب جي تي تاوان ذمہ مخدوم جي ڪري چڏيا هوا - وڪيل مخدوم صاحب جي سيوهڻ مان هلي دارالامارت شهر حيدرآباد جي ۾ رسي حقيقت گذريل گوش گذار مير صاحب جي ڪئي هئي. پر پٺ جي صورت ۾ ميرجو فرمان سنہ 1248ھ ۾ صادر ٿيو تہ متان مخدوم جو مزاحم ٿين هن جو منصب ڪمالات دستگاھ ۽ فتوت درويشي آهي. اِها سٺ جريب جي زمين بہ معاف سرڪار ڪئي اٿن. سندَ جي جاري ٿيڻ کان پوءِ شعائي جي بيائي شرم آلودي تي اچي ڪاردار جي نهن ۾ داغ ڏنو هو.

تو دستار صديق رضہ اينجا سپار- جلال خدارا بہ سر هوشدار

مير صاحب حسن علي خان جي شعائيءَ جي ملت جا شرائط اوهان کان ڇو مخفي هوندا؟ ڇا؟ مير صاحب جي شعہجي قوت - وري ڇا؟ اُن جي آڏو سنت جماعت - دو ضدان لا يجتمعان جي ڪهڙي لڪجي حڪايت؟ جارُڳي سنت جماعت جي وٽن هئي شڪايت1281 هجري جي خط ۾ ڏسو ڪٽي. انهي هڪڙي مڪتوب مير صاحب جي جوهت نقل وجهان تو تہ ڪنهن بہ معتبر اصحاب ڪبار جي اقرار جي ڪٿس دعوت نہ ڪئي هئي پر هر ڪو منهن ۾ شعة ملت جو قوي ٿيو مير صاحب جي ملت ۾ پذير ٿيو. سني بہ عليٰ هذا القياس ديا مير ڪان ٽڪا اُڳاڙيندا. پر مخدوم حاجي سرمست الهيٰ عزوجل دعوت ڪيس اصحابن ڪبار جي مجتا جي.

ورندو مير صاحب جيڪي لکيو هو سو نقل تہ ڏسو تہ ڪهڙيءَ طرح سندن خاندان مجتا ۾ هو.

پاڻ پنجاہ رپيا نذرانو قبول نہ ڪيائونس فقط اِنهي سبب تي تہ گڏي ٻالهہ لکي اٿس پلن کان نہ منهن موڙڻ جي ۽ ڇا بياض واري صاحب حڪومت

عهد مير ڪرم علي خان جي ۾ ڪٿس جواب ۾ شعر لکي موڪليس انهن صاحبن جي مثان يدالله فوق ايديهم ۽ دستگيري يار غار جي هوند نہ ڇئجي سو ڇو؟ صديقي گهٽائي پر صديق رضہ جنهن کي پنهنجو اولاد ڪري ڄاڻي.

نقل مڪتوب مير حسن علي خان صاحب 1281هہ

مخدوم صاحب مهربان ولايت ڪرامت نشان غواص بحر عرفان دُرِ درياءِ ايقان مخدوم ميان محمد ساڪن حويلي سيوستان.

خداتعالي جلشانہ خاندان آن ولايت نشان ابدا بر فيض معمور فرمودہ است لهذا اميد واريم ڪہ درين وقت بہ توصل حضرت سيد قلندرلعل شهباز عليہ الرحمہ مدام مدد دعا خير و عافيت در حق اينجانب ارزان فرمانيد.

ومبلغ پنجاه روپيہ در وجہ خيرات نذرانہ ارسال خدمت ست اميد ڪہ خواهد رسيد و بہ موجب اشارہ آنولايت نشان هر انفاس متبرڪ را خدا تعاليٰجلشانہ مشرف آفريده ست ايجانب ازان روي تاب نيست خاطر ظمانيت دارند.

ازجانب احمد علي سلام دُعا بدرجہ اجابت رسند.

12 شعبان سنہ 1281 هہ

جنابا! ايترن اهجاڻن صاحب ثقات جي هي سلسلو آبائي هن هنڌ جو مضبوط ٿيل پوءِ جي اوهين دانشمند بہ سچن موتين کي گلا سان غبار آلود ڪندا تہ ڇئو تہ بي ڪهڙي واٽ سان ڪير بہ صحيح النسب آهن؟ بيشڪ اڄ ڪو جبرئيلي پَٽ تہ ڪو اسرافيلي - صرف وچي حجت ڪوڙجي پڙهين ۾ ٿي آهي. ان ۽ وچ ۾ تور پڙهيا ڪمذات بہ پائين تہ بيا بہ ڪي ائين آهن جيئن اسين ٿيا آهيون هرويرو پنهنجي ڪوڙ جي ڪروفر ۾ پاڻ کان مٿي بين سچن کي بہ نہ ڪندا ويندا پر ائين تہ نہ آهي. انصاف سان امتياز گهرجي. بيا وري اهي جي فرعوني عون تي پاڻ کي لاشريڪ پيا ڄاڻن. رڳو پنهنجي ئي سوڻاڻ ۾ ڏيءَ پنهنجي شادي ڪري نٿا ڏين.

آءٌ جوان تو تہ سردار عالم صلي الله عليہ وسلم کان ۽ سندس اولاد کان بيو ڪير مٿانهين جو دم هٽي سگهندو جي هٽندو تہ اُهو ڪوڙو دم اٿس تنهن سرور عالم ﷺ بہ اهڙن لاشريڪي دم هٽندڙن جـي ڏيڪارڻ لاءِ رسم سنت پنهنجي مضبوط ڪرڻ سبب پنهنجا نور انور پرٽائي ڏناتڏهن بيا ڇا؟ سو سائين! فرق عالم ۾ لاشريڪي جو افعال تو ڏيکاري نہ تہ پنهنجو سلسلو آبائي کنهن ثقات سان نتا ڏيکاري سگهن رڳو دانہ انباري جي زور تيءِ پوشاڪ زري جي تي پاڻ کي اُچي ذات پيا چاڻن ۽ چوائين. منهنجي رهنمائن وٽ ٽوپي ڪيمخات. جي غير معتبر آهي ۽ باز ۽ شڪرا ۽ ڪتا ڏاري يا سٽڻ يا مڇ وڏيءَ جي ناز نخري ۽ ٽڪن جي تيلهي ساڻ ڪين تہ مٿجي صديقي صحيح النسب ٿيا آهن ۽ نڪي بلبل جي ملھ وانگي ٽڪٽو ٽڪٽو جي آواز تي بيون بلبلون ڦاسائيندا آهن. قبا اطلس جي بي هنريءَ ۾ ڍڪي ڪين مرشد اٿيل آهن پرَ هنن کي پوشاڪ الهيٰ هنر سان واصل ڪرائڻ حق عزوجل جي ڍڪيل آهي ۽ نڪي وينڻ گلم غاليچا يا محفہ رکي پنهنجو هنر دل ڦرڻ جو وڏائين ٿا. بفحواي حديث شريف

ڪل تقي ونقي آل

مرڪي سڏ پيا ڪن هدايت جا تہ جهليو ڏندن پنهنجن ۾ مضبوط راه سنت جي.

ففروا اليالله – ماسوي الله

پياڏند اپڏائيندا ويا خاص مُلا ملڻ حقيقي تي تابع طريق سنت جا آهن.

خداونـــدا مـــرا گـــردان زملايـــان دينـــداران
کہ محکـوم انـد براصـل حـدود الله نگهــداران

شال انهن ملن مان ڪري اُتاري ۽ انهن ملن جي قدح ملڻ جي مان ڪو ڍُڪ انجايلن کي پياري ۽ مڇ وڏي ۽ سٽڻ ڍگهي بازن ڪتن جي همراهي جي سونهن واري پيري رڳي دين دلپترائي جي کان مومنن کي رکي ۽ صحت نسبت صديقي وغيره ذات جي اهڙي آڏوڏائي سان شال ڏٽي نہ صحيح رکي الفقر فخري جي چنئي سان سچن جو سچ ڪيل اگهائي آمين.

جناب مولوي صاحبا!

مــن نمـي گويـم کـہ گلشـن بـاش و يـا خاشـاک بـاش
هـر چـہ باشــي بــاش ليکـــن از دورنگـــي دور بـــاش

يڪدل يڪرنگ تيڻ تي اميد ملڻ ياريگاني جي اٿو. آءٌ خام نويس خادم العلماءَ اوهان پارن جو آهيان جيڪا گهٽ وڌ هن نادان جي تحرير تقرير اوهان جي دل کي ناگزير ٿئي ۽ ڪٿي گستاخي سمجهو تہ معافيءَ جو طلبگار آهيان زياده ڇا چوان.

اللهم اجعل آخر ڪلامي

لاالہَ الا اللہُ محمد رسول الله صلي الله عليہ ، آلہ وصحبہ وسلم

بيدَ احقر عبادِالله الصمدالاڪبر محمد قاسم ولد حاجي پريل غازياڻي پٽي حيدرآبادي حال هيڊ ماستر. سڪول ٽنڊو قيصر خان نظاماڻي بتاريخ 22 ربيع الاول سنہ 1332 هجري تحرير يافت.

ضميمه

سلالتہ النجبائ العظام نقاوه العظام

دودمان ڪرام جي عبارت شريف نسبي خانداني جي دلالت اِتانهين جانچڻو مخدوم صاحبن سيوهاڻين جي شان ۾ جا سندين نسبت حضرت مسيح الاولياءَ سان ۽ ان جي نسبت حضرت سلطان المشائخ شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي سان ۽ ان جي نسبت حضرت صديق اڪبر رضہ سان مستقيم ۽ متفق آهي. بخياء العظام اهيئي سڳورا پڌرا هوا ۽ انهي ئي دودمان ڪرام جا برگزيده نقي ۽ تقيءَ هوا.

اِها متين عبارت نسب نما سيڪنهن مڪتوبات صدق آيات حضرت خواجہ شاه عبدالباقي ابن حضرت خواجہ شاه صفي الله صاحب فاروقي سرهندي قدس اسرار هم جي مان ظاهراً شامل تي سگهي تي حضرت خواجہ صاحب حدوده مغراليہ قدس سره جي مشاهده مشهود بدستگيريءَ يار غار جي ساڻ جنهن جو حال هن مڪتوب جي متن ۾ مندرج آهي پر حسبي عبارت ڳٽيل خانداني جي شان ۾ مصعد ايوان نہ طاق بلند مشڪلڪشائ مخلوقات مستمند جي شرافت وقت بوقت اڳوڻا بزرگان عاليشان حضرت سرهندي صاحبان قدس اسرار هم قرار داد ڪندا بہ وصال الحق پهتا ويا.

هاڻي اوهان پلارن مولوي صاحبن مثارڪن جي مرضي تي محضر - وڻيو تہ اهڙن سڳورن اڳوڻن حضرات اهل دين جي ڪي هرو پرو مڪلف دراز سمجهو. وڻيوَ تہ اهڙن اشرفن اڳوڻن پلارن ڪي بيشڪ اهل دل، اهل يقين، ۽ اهل سندمتين ۽ اهل ثقہ عالم جا فيض سان ۽ ڪار ساز سمجهواگرچہ خام نويس هرويرو نفس امار. سڪاره جي متابعت ۾ نہ آهي، نہ آهي. پر هڪ چراغ مجلي بمعنيٰ اسرار معنوي اقرار سان اوهان جي ظلمت بغاوت آڻ ۾ سامهون تو جهلجي جنهن جي چمڪات تي پنهنجي نفس ۾ نهار ڪجو تہ اوهان جي بغ رت سچي يا اهل ارشاد فيض رشاد جي سعادت، سچي جي جهان ۾ فيض جا ڏيا پاريندي اسهيا هوا

خاتمه بالخير وَ السعادة

و بطلب هدايت الله و هو الغفور الودود مع الحسن والرقاقت و السلام

مڪرم ڳالهہ يادگار حال نقل ڪيل مير محمد حسن علي خان ٽالپر اگوڻو حاڪم سنڌ سنہ 1294 هجري مقدس سنہ 1877ع ۾ اضعف العباد اٽڪل 105 پروانا عهد مير صاحبن ۽ ڪلهوڙن ۽ پاتشاهن دهلي جي ساڻ بموجب تائيد سيد محمد علي شاهہ آغائي جي سفارش ۽ تصديق وٺڻ جي غرض تي ڪنہ يورو پن آفيسر ڏانهن مير محمد حسن علي خان صاحب جي خدمت ۾ حاضر هو افسوس مير صاحب حضرت صديق اڪبر رضہ جو نسب بہ اشاره صديقي مير فتح علي خان صاحب جي سندن ۾لکيل ڏسي سڀ پروانا اُمالڪ اُچلائي پري ڦٽا ڪري ڇڏيا هوا.

سنت جماعت جي باب ۾ آغائي مٿي ساڻ گفتار ناهنجار ڪيڻ لڳو هو.

سائل صورت محل تي موقوف ڏسي اُتان بيغرض ٿي سڀ پروانا جمع ڪري في الحال خدمت ۾ مير محمد حسين علي خان جي ويجهو حاضر ٿيو هو.

هن ياد ڳالهہ جي وچ ۾ ٿو لکجي تہ هي ضعيف هاٽوڪي مير نور محمد خان جي پاران مير حسن علي خان جي ملت سٽعائي بابت جج صاحب جي ڪورٽ ۾ انهي مٿئي هلت مير حسن علي خان جي ڪري شاهد هو.

غرض مير حسين علي خان جي حاضر وقت ۾بدستور شعور تعظم خاندان جي ويهي سڀ پروانا ملاحظہ ۾ ميرصاحب جي آندا. جو هڪ هڪ پروانو پڙهي مير صاحب جهان جي بي اثبات تي خدائي سبحان پڙهي هڪ وڏو تعظيمي پروانو تصديق ساڻ انگريز سرڪار ۾ لکي ڏنو هو. جو ميريويڊر ڪمشنر صاحب بهادر جي پيش هو.

حاصل ڪلام پروانن ڏسندي جڏهن خلق خدا عزوجل جي اڳوڻن حاڪمن جي متڪئي ڪان خاص آزادي ملي. پاس خاطر مخدوم صاحب سيوهاڻي جي جو پروانو ڏنائين تڏهن تي نقل ڪيائين تہ سنڌ ڏيهہ ۾اڳوڻن سرڪارين ۾ خاندان قديم ٽن قسمن جا ڳڻيل هوا.

پهرئين قسم جا وڏا عزير تراهوي هوا جن جي پاس تي ٻٽا ٿي سرڪا ين جي تڪليفن ڪان ڇٽا.

قسم اول ۾ سي جن کي شان وارين عبارتن زمينون جاگيرون مٿان يوميا ۽ سڀ ڪا تڪليف مٿن معاف هوي۽ اهڙن عزيزن خاندان جي پريٺ فقط سندن وڪيلن، ايلچين جي چوڻ تي سرڪار مان سڀ ڪم جو پورائو پئي ٿيو ٻئي ۽ ٽئي قسم وارا بتدريج هڪ ٻين کان گهٽ عزت ۾ ۽ عبارات ۾.

مير صاحب تي ڇيو تہ مون سنڌ جي خاندانن جا پروانا ڏٺا گهڻا آهن. پر هنن پروانن کي ڏسي ڇئجي ٿو تہ سيوهاڻين جو مخدوم خاندان بہ اڳوڻين سرڪارين ۾ اول درجہ جو ڳڻيل ٿو ڏسجي. سڀ اول درجہ جي خاندانن جون ڪارروايون تيون ڏسجن اول درجہ جي شانمند عبارتن سان ۽ هنن پروانن جي عبارتن کان وڌ ڪنهن خانداني اهل سنڌ جيڏانهن مير صاحب تي ڇيو تہ اسان نہ ڏٺي.

سيوهڻ جا پندره اصناف گير بہ تقسيم زمين تي.-. 53 رپيا معاف هون بہ پاس مخدوم صاحب جي - ۽ ٻئا سيوهڻ جا سڀ غربا ضعفا ماڻهو ڇيربيگاري حاڪمن جي ڪان ڇٽل هوا ڪلهوڙن جي عهد ڪان.

جناب مولوي صاحب جيڪي مون متي پئي لکيو آهي تہ سچن ساتي ڪورن گهاٽي - علا بلا گردن ملا سو اوهان نسب حسب بابت غيبت ڪئي يا نہ لکندڙ جڏهن معتبر خاندان عباسيہ زميندار علمدار مريد ڪان ٻڌو اوهان جي ٺالي سان تڏهن اجايو مغز کپايو نہ تہ اوهان صدق جوين جو اصل ڪان تابع آهيان اول آخر والسلام سنت اسلام .

اوتعاليٰ حق سمجهائي

قلمي نسخي جي آخري صفحي تي لکيل:

ڪتاب ناهيندڙ کي سمجهائي مون هيٺ صحيح ڪندڙ هي سمورو ڪتاب پڙهي ڏنو آهي سمورو مخدوم صاحب جي شڪايت ڪندڙ لاءِ ڪافي آهي.مگر ڪتاب مان ڪجهه اشاره جناب مولوي صاحب، ميان هدايت الله صاحب بہ نسبت شڪ گاڏڙ سمجهڻ ۾ اچن ٿا ۽ انهي بہ نسبت ۾ منهنجو هي چوڻ آهي تہ آءٌ مولوي صاحب مٿي جو گهڻو واقف آهيان تہ هو انهي قسم جو ماڻهو نہ آهي جو ڪنهن جي شڪايت ڪري يا ڪو فساد ڪري هو صاحب اهل فضيلت وارو آهي. مون کي جانچ ڪرڻ مان معلوم ٿيو آهي تہ جناب مخدوم صاحب ميان حبيب الله صاحب کي مولوي لقب سان ميان عبدالستار صاحب نالي جوش ڏياريو آهي. مذڪور مولوي صاحب جي نالي سان. آءٌ مولوي عبدالستار صاحب کي گهڻو سڃاڻان هو اڻ پڙهيل سواءِ تحصيل علم جي مولوي نالي سان مشهور آهي ۽ ان جي چال جو واقف آهيان تنهن ڪري هي ڪتاب مولوي صاحب عبدالستار صاحب جن فتنو اٿاريو آهي انهي لاءِ ڪافي آهي ۽ جناب مولوي صاحب هدايت الله صاحب کي هن بابت پاڻ ڏانهن خيال ڪرڻ نہ گهرجي. هي ڪتاب اهڙو آهي جو شڪايت ڪندڙ لاءِ سيڪت آهي جيڪو ڪنهن جي لاءِ ڪڏ ڪٽندو سوانهيءَ ۾ پاڻ پوندو آهي. تنهن ڪري هي ڪتاب بہ سچو انهي لاءِ مثال آهي.

تصديقي نوٽ (1)

احقر العباد نور الحق صديقي صاحب
ميونسپل ڪائونسلر ۽ لوڪل بورڊ ميمبر تعلقہ سيوهڻ
هن خادم کي معتبرن ماڻهن کان خوب طرح معلوم ٿيو تہ جيڪي جناب قاضي ميان نور الحق صاحب لکڻ فرمايو سو برابر برحق اهي.
غلام شاهہ عفي عنہ

تصديقي نوٽ (2)

مون کي مصنف صاحب کان معلوم ٿيو تہ مولوي ميان هدايت الله صاحب اسان جي خاندان جي حقارت روا رکڻ فرمايو آهي.
تنهن لاءِ مصنف صاحب کي بلڪل چڱي طرح تسلي ۽ تشفي ٿو ڏيان تہ جناب قاضي ميان هدايت صاحب کي اهڙي ناشائستہ ڪم کان شال ڏٺي پناهہ ۾ رکي مگر اهو ڪنهن اجايو مٿس اختراع ٻڌو آهي.
العبد غلام شاهہ صاحب حيدرآباد

المكتوب الحبيب جي

قلبي نسخي جو عكس

١

٧٨٦

جناب مولوي صاحب
الحاج مياں هدايت الله
دام علمه وعمله

بعد سلام سنت اسلام جي الملائي
ڳالهه هي ته انقلاب جي دور جي
صورت اوهان کان مخفي نه آهي
آءٌ ڇا لکي ظاهر کريان اڄ نقل
پيو اصل کي مات کري - سچ ملمع
پيو خالص سون کي شهه ڏئي -
افسوس ته پير پيغمبر پڻ ماڻهن جي پاڻ
الاجي ڇا جو ڇا پيو ٿئي جي - بيٺڪ
ڳهٽن شقين جي عادت عقرب سا

٢

ٿيندي آهي جو ته انهي نه ڪا محبت
ڪنهن سان ۽ نه ڪا عداوت
خواه مخواه پيو ٽنگ ڪري ٿي ڏنگ
هڻندو - اوهان کي شال ايزد پاڪ
جلشانه رکي ويٺي جو ته جي ارهين
عالم رباني ته ارهانجي شان علم حيم
هرگز لائق نه آهي ته ڪنهن به ناهنجار
ڳفتار يا تمثيل ۾ شانا نشانا ٿيو.
جو پر پٽ پاڻ مٿان ٿو ڇاٽي پيو جي
صحيح نسبت اعتراض ناهنجار ڏئي
مستهزء ته ٿي انا کفيناڪ
المستهزئين جي جيڙو جي اثر وارن
لاءِ آهو ڏٺي پيو آهي - اڄ نسب جان
ليي ڇا ٿو او فلاني ابن فلان ابن فلان
يا مال دولت يا سون هن مان ڪنهن جي

٣

به راضي نه آهي - اُن عمل مو چاري ۾
قلب سليم وارن جي جاءِ آهي - پوءِ
پلي ته نسب ۾ ابو جهل ڪو ڦهي ته ڇا
شال دولت ايمان جي ۽ عمل مو ڇا
شامل حال هجن ان الله مع المتقين
پوءِ ڪير به ڦهي ته هجي
پر افسوس ته اڄ منقلب صورت کان
خاص ۽ عام ۾ ارڪان اسلام جيم کلا
ڪري ٿا به هڪ ڪن ٿا ڪنهن ۽ ورتن دست
۽ مباح ٿي پيو آهي الغيبت اشد
من الزنا ڏي ڪو خيال نه آهي ڳڙش
ڳردن ۾ اڄ اصلي ڪن ويچارن جو طبقو
داڙهي ڳون ٿي رهيو آهي جي ويچارا اپهڻي
جبين مسڪين ٿي نيلڪون داغ سهيو

۴

پياشڪر منديهن -
صبر کن ضعيفا بر اين انقلاب - که راه اهل ايمان رنج و عنا است
چه گويم در تو فسق کلا انقلاب - که گردن نوشته خطا بر صواب
پوءِ اهڙي نقدير جي ڪهڙي تدبير -
جو ڏهين صدي کر بنجي ترڪي پوري
بدي - زماني سيم و زر سان خيم اشراف
آنست که اشرفي دارد و کمينه آنست
که کمي دارد - سيڪو پڙهيل اهڙا ڪلي
ته جنهن جي ڏاڙهي ان جي ڳلي -
ذات به ان جي ڳلي - آدم جي ڪن
لات کان هڪ دانه پر گرفتاري
پلا جنهن جي ڏاڙهي دانه انبار پر نه
اٿي ڪنهن نه قري ڪيا ڪري -
نفس شيطان کمتر از فرعون نيست
ليک او را عون اين را عون نيست

۵

عيبت کان ماڻهن جو جدهن
ايزد پاڪ پاسندس رسول مقبول
صلعم يا اصحاب يا عباد الله الصالحين
پاڪي به عزيز شريف نه هجڻ اچڻ جيڏا
اچن نه ته ڏهن سو ٿيون جيا .
ڪنهن ڏينهن منهنجي مرشد جي
پيرواري معتبر گاهه مين ڪني ترمولوي
صاحب ميان هدايت الله صاحب مرحوم
عند ملاقات منهنجي ... جا هوجا
... ڪنهن جا ... دماغ منهنجي
مرڪ کان مسدود ڪري اسانجي مرشدن
جي ... پاتاڻ ۽ سيوهاڻين جي
... النسب کي نا هڻيا گهڻا ... سان
ڪو ... پي منهنجي ڪذب لاف کان

ويل يومئذ للمكذبين جي
تنبيه کان نه ڊڄي پيو اعتراض ورتا .
ميان سائين ! سچن سائين ڪه ترن گهاٽي
اهڙن آفتاب سا روشن اسانجي صاحبن
رهنمائن جي حسب نسب في اوهان جهڙن
عالمن جا اعتراض اعوجا سبب هوندو .
والله اعلم ڪو ويل لكل همزة لمزة
جي ويل کان ترڻ نه ڪافي پاڻ کي پلو بزرگ
هين جي صحيح النسب کي ڊلوجا ئندو هوندو
۽ پهرين شمردسلمان ڪيو جي ڪنهن جي سچي نسب
تبديلي جا ڪفر بڪند و هوندو ته جيا
سچ جي رسڻي کي حسد حقد جي ترڪيب ڪو
جي سان جا کوڊ جي بگهندو ادهان جي نه
جياءِ نه آهي ... هر ڪنهن جي نيت

النّاس كالمعادن ذهب
والفضة پتل پتر ازري جي گهڙي
سر ازاري كل اناء يترشح بما فيه
پلي جنهنجي دل مر گلا جو گسند هجي ته چي عيبس
اصلي اهڙا اشقياء ازلي جي اچا قرآن
ڪتاب الله سچي کي ڪلام الله عزوجل عربو
بيان ۽ سڀن جي اچا اهليت دل جا حضرت
پير دستگير کي سادات صحيح نسب کي
نه تا جاڻن ڪي اهڙا لعين سيدين حضرت
سردار عالم صلعم جي روشن ترسات
جا منڪر اگرچه الکين سان الگن پوين
جا صحيفا پيا ڏسن ته ڏهن به اند کان
ڏسي تا سگهن اهڙن مسندن جا
اقوال بطال جا قابل الاعتبار ڇپيا هوندا .

نامراد پليد يزيد بہ انسان بابنيان هو
پرما ٺوجي قلب ۾ اعتبار نہ آهي -
نامراد کي عنادِ اهل بيت کان خبر ئي نہ ڪئي
تہ پيغمبر رسول الله صلي الله عليه وسلم
جا ڪهڙا هان.
وفا مجوي ز کس ور سخن نمي شنوي - بهرزه طالب سيمرغ و کيميا مباش
سا وفا جي ايماني بشارت يزداني الله ليو هتر
سچو سخن جو صابري وفادار ڪجا بہ قرار ماد حسين
نہ ڪا ننڍا ڪا ڪيميا سڌ م سخي مُبا.
ميان صاحب علم جا علا هن ڪار ورزيءَ
ندرت قدر زماني جا گهڻ گهڻا اهڙا هن جي
ضمير منير ۾ روشن آءِ طوالت باعث
ڪهڙي ڪيان موڙ ناقص نادان خام نہ ٿيس
پي تعنيس جي اها دکاڻي ڪري بہ ڪج ڪيما آهي

٩

توکون ڪير آءُ ڪيئن
لڳو ڏنڊو وجهو جيڏو، ڪهڙو ڪنهن
ساڻ جهڳڙو جهيڙو، اصل ويڙهہ
نقل پيڙهہ نہ آهي ڪنهن سندو
سيڙهو، آهي ڪنهن جي ڪو نہ پيڙهہ
هي هي زماني حال اهڙو
إِنَّا لِلّٰهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُون
جناب مولوي منارڪ، پر ٻڌهن بہ
الٽو وڄ جو تہ جيڏهن آفتاب روشن
نسب حسب ۾ اعتراض تڏهن جيئو
صحيح نسب ڪنهن ڪري ملي پرچو
مور ڪو هي اصلي آهي ڪونہ رڳو دل
خوش ڪيو وڃنا لاف زني ٿين.
جي آهي تہ صرف ٿيلي ڪن م ڪيغا
ڪري ٿي م زور جيري م ڪلنگي ڪن

١٠

بلن م بازن شڪرن م بلبلن ٻاجهن جي
ڪهل هو ڪي ٿي - اهڙي موجودات ۾
جهت صحت نسب جي ڪجهہ ٿي پيش پيو
نسب قريبي ياگلا جي بعضي يا معلوم
سہ ٻيا ڪي شهرلود، قاضي ڪان ڪنار
يا بلبل جي ٿا ساڻ لاءِ مکلم مست زيرنبا
بلبل دل ڪنهن خادم جي دلالت ملم جي
جيڪي جيڏا آهي جيڏو بلبل ديون ٿا ساڻ ٿي
ترقي خادم جي مهربي عصائي ڪير ڪي آئي
پوءِ بہ تابدي تولي آستان ڪا ٿي يا ڪئ
جي قسم ڪنا من ٿي خادم ضعيف ترتر يا
بسم الله - در بند تابدي نولي لا عزتہ پيو ڪم
اينده، اهڙي شخص اي نگر آهي پلائي
صحت نسب حسب جي آهي ياجي هوندي

١١

پر نقيري عيني الفقر فخري جو هلت
حليت ۾ نہ جا نسوري نقع ضوري جي
دلائي م ڪچي بہ ڪو ٿي بحث م معنا ڪي
افسوس صد افسوس. ـه
شريف گر متضعف شود خيال مبند
کہ پايگاه رفيعش مخيف خواهد شد
بر آستانہ سيمين اگر بہ ميخ زر بزنند
گمان مبر کہ يهودي شريف خواهد شد
قول دانشمند جاج بيوزن ۾ جيڪا آهن
مولوي صاحب جنهن سڀني جنهن ارشاد
ساڻ هت اشارات نسب حسب جي گفتار
تہ قرار ٿي آهي پير ڪو جنهن بہ تطبيق
انيو اهي پيهجي قدمائي يا بزرگي ثقات
جي آهياڻ ساڻ ڏيکاري نہ اسين پيهجو
نت حضرتا علماءِ صنا نيڪو آهي ڪونہ.

١٢

ميرجي باغ جا قاروان، پوءِ مهر ثاني
ڪيري جي باغ جا قاروان ...
باغ جا. صرف هوتيا ...
لئي لکت وڌ سيو ... - مير صاحب جي
لباس ... نيت پير صاحب جي ...
... ته ملوڪي اهڙو ...
ملوڪي جا ڀا مسجد شريف جي خدمتگار
مگر گهر جا ٻڌ ڪانه - پير سوهڻا ڏاڏا
پير جي لڪ جا ... ڏاڏا جي ...
خدمتگار ... گهر جا ٻڌ ڪاڻ - اهاب
آڏو ... سان لاڳو ... فقط هو جي ... لڳي
... صحت نسب جي ... آهي - هي سائين مولوي صاحب ادهين جي ايا عالم
مرشد احمد عزوجل رسالت جا ...
... تا ... ادهين ... تا ...

١٣

ڪنهن به هڪڙي صغير ڪبير جي
پيشاني ۾ مهر داغ نسب جي علامت نه آهي
حقيقتم پيدا ڪرائي پنهنجي ڪنهن ڪانه
ندي آهي. ڪير هو ند تنهن کي جو به
آءَ برابر قطره ماء دافق جو صحيح به صحيح
نلا ڪجو آهيان - هي ته ويل ... شب زفاف
عدم موجود پوءِ جائي اهو سلامو جود
باقي شرح تفسير جي بيان هرهنڪي کي ...
... آهي - هڪڙو تفسير ...
ٿيو ... ته پوءِ ادا ...
...
هاڻو هڪڙي ڳالهه مولوي صاحب
ماڻکي پنهنجي نسب موجود ...
... آهي ...
... غير صحيح ... وتو ...

١٤

نه ڏهن جا ... ماڻهو ... پڙهيا
پنهنجي اسلامي نسب ...
... پنهنجي ... آکي ...
ياجنابا من بدل نسبه فقد هدم
دينه ثانيا من ادعى الى غير ابيه
فعليه لعنت الله والملائكته
ورسوله والناس اجمعين ٥ العياذ
بالله العظيم اهڙي تنبيه لعنت جي
به نه ڏسي ... علم پڙهيو ...
... دعوى ...
...
...
...
...
...

١٥

شرعي تسليم، رضا، شهادت
۽ شهودت محبت پيري ڪاتي ڪانه
رهي آهي - محبت ...
...
۽ نسب ته ... پيرمرد ...
جو ادب بجاءِ نه آهي.

هر ... چو نسب — گر درد ... فضل و ادب
قومي قريشي و سيد ... — بيائي ... الگ زان شمار
... — عجب قاضي ... شده
... قاضي ... — باصل ... شد
... — ...
... — فضائل ...

هن زماني ... پڙهيا خود ... مولوي ...
...
... ڪامل ... جاماڻي

١٦

غرض میان علام نسب حسب وارا
جیکڈهن کنهن کي پاڻ ڏیکاريو هجي
ته کتاب دماج العلم تصنیف مخدوم
محمد ابراهیم صاحب منڌلي وارن علیه الرحمه
جي مطالعه کري کفر اسلام جو جو
الس پوري جراتان معنت مجوبن خودرا
خوب خوانم دل بحدیث دگران الرحمه
پنهنجي وات جي زبان آڏو اسلي کڏ عاجي
جهڙي نموج سو هلائي ته خود مختیار
آهي پر جناب جیکڈهن کنهن نیر
... جي پوري آگهي نه هجي ته ڏهن
ادهانجي سنت کي کوئي کان پوم ...
تو تني ته صرف اشارات ۽ اهجائن في صحت
انساب اسانجي هماڻ قدس اسرارهم جي اطلاع
طور لکي نه ڏیکاريو سو چو -

١٧

۽ نعمي کنهن جي اڻ وقوفیت جي
سبب کري صفائي کرڻ ۾ عیب یا
خلل آهي پاڻ از دیاد محبت ۽ دوستي
جو ڏیکاريو چو ته دل جي خلل کان مضمحل
مطمئن تیڻ افضل ترین آهي .
تهن کري ادهانجي علماین ۽ لغاري
جي اتاوت پراهي ۽ ادهانجي اڻ وقوفیت
جي ظلمت دور کري تازه مختصر اشارات
جي چراغ پنهنجن بزرگن جي صحیح نسب
جي اثبات لاءِ روشن کیو ديجي، ته
سنئن نه ملو امید آهي ته لکي مرحمت فرمائيندا
ان الله الساعين قدماء بزرگ
غرض ادهانجي نندڻ جا اصلاح جي
ثواب نظر ۾ هون تاکه تابلیت جیم سمجهي
ادهانکي سبب شبه شیت کان بچائي وڃن

١٨

۽ هیکاندي تشفي القلب کرائین
۽ العنجي ذریعه جزیل ساڻ ادهانجي خود نمائي
کامي وڃي ۽ هن زماني جي دورنگي جا ادهانجي
علم ۾ سهڻي نرمي لکي تنهن کان ڌماڻي
ادهانکي یکدل یکرنگ هوري یار
یگاني واحد لاشریک عزوجل ساڻ
ملائین آمین ثم آمین امین دعاگو آهیون
جنابا علام ! ادهانکي کنهن بسعید
... کي شقاوت ۾ تنائڻ ۽ غلط حرف
نه لکڻ جي جو ته ادهین متدین صاحب علم متین
تي کوڙ سچ جي کسوٽي ۾ رکڻا - ادهانجي
تصنیفات جا کتاب جن جن ۾ تهن
سان مخترع آهن سي ڏسي اسان ادهانجو
خوش ٿیندا آهیان - اهیڙي پر ...
۽ ادهانجي صدق جي في جاگاه معتبري

١٩

ادهانجي بیش بوي ساچو نه ثابت ۽
درست تیندي ۽ جو قابل الاعتبار
۽ درست ارجیئي ویندا بیشک سچي سون
موزن کي بیوزن نه کندا - بشرطیک
پاڻ پڙهڻ جي کوئي ۾ هر ...
تعصب نه هوندو ته سچ کا آسان ۽
آساني ساڻ سمجهي سگهبو ورنه
هنر بچشم عداوت بزرگتر عیب ست
گل ست سعدي و در چشم دشمنان خار ست
اد تعالی اعز اسمه شال که هدایت عالمن
۽ جاهلن کي به عطا کري
جناب مولوي صاحب اسانجي مرشد جو خادم
معتبر ادهانجي غیبت کرڻ جو سامع
تهن اسان وٽ مریدن جي جماعت ۾
ذکر جي پي کاله سچي تذکره اچي بنجل

٣٠

بيڪار ٿيو جنهن تمهيد عذر
هڪ علام الغيوب کي سڌ آهي تہ
ڪيرءَ هتڪيو پر جن تفسير
معتبرن اسانکي عجم الانسابات
پڪ ڏني آهي تہ تا لوٽ
منم تلہ خاڪ قطرہ آب نہ نامم تيم ابن مريم
اسانجي صاحبن سيوهاڻن ۽ پاٽاڻن جي
حسب نسب جي بساط بسيط اٿو هڪ
پاهڪ پہ قبيلو نہ اٿو جن هنين
پاڪ ... سان تا اشاراءِ نشان تي
سي خط بہ خط اسان سان صحيح
پيوند دلبند آهن باقي انتشا هر سد
جو هت بيان ٿيو نہ ٿو ... هي بلڪل
ماپرا قريب بعيد هر ... پڪو واحد
منتشر ... هر العصر تيد اءِ جوا اپيا

٢١

قبة الاسلام پاٽر يعني پاٽ
اڳوڻي ۽ سيوهڻ ۽ هالاڻي
۽ ٺٽو بيانی علاقہ لو
۽ پنجاب شهر صيبت پور
ضد لقين جي اڄ ستين
ضلع مظفر گره تحصيل عليپو
۾ ۽ هندستان ۾ ملڪ
دکن ۽ گجرات ۾ عربستان
هي نکودر ... جا يا اطراف اکناف
پاٽر سرائي کان پکڙيل آهي هر جاءِ
کان عادل شاهد موجود اساس ۽ نطرن
مين پاٽر جيڪان - ابري پٽ طويل
واحد نسبي حسبي صديق اکبر رضي
الله تعالیٰ عنہ جي اولاد سڪينہ دعويٰ
شاهون محبي ... ڪيا گهند

٢٢

تنهن کان سواءِ انهن قبيلن جا پاٽر سري
قبائل هڪ بين تي شاهد مشهور
هر ويرو ڪو بيو پاٽيون اشقياء ازلي
پاڪو نيچ ذات پڙهيو ذاتي عمائون کي
پاڻ کان بہ گهٽ جاڻي اهڙن جيئن
ذاتي عالمن سگهڙن کي نيچ جاڻندو هو
نہ ڇا ؟ او ...
گر نبيند بروز شپره چشم چشمہ آفتاب را چہ گناه
مولوي صاحبا هتي ورو ورو بيوتعمر سان
تو لکان ذرو زيان تي آشنا ... ـ
هت ... جوا دهان علمان
سان ڪنهن طرح جو مقابلو نہ آهي
هيٺ وکليڻ بہ هڪ جو ڪرائي پيساني
يا پارائي راند تو پانيان ورتهہ جا ڪسٽو ها ؟

٢٣

جنهن مان الله جلشانہ ڪري آماري
دلالتا ڪئي دين ڪانو مجازي ... پاسد طفلا خاڪباري
او تعالیٰ عز اسمہ هدايت ڏني .
ادهان جنهن گفتار نا هنجار علماء تي
پيش وڌي آهي تنهن حق سچ جو پاسو
ولي چونہ مغز هيٺي نہ تہ ڪو ضرور نہ آهي
هن نسب مخدوم صاحب جيم عيبن الغلا
لا سيما ۽ محدث مشهور ۽ ولي جلي تي
لڏ پا آهن اميد ابري صفائي اعتقاد
ڪنهن منڊ تي نہ ڏسندا ۽ بيون نہ لهڻ
منڊ ... ڪو ... رپڙهين ...
تون واسطن سان عالم ڏسندا نت مٿي
جيئن جاچت پرکي نہ ...
هن نسب جي اظهار ۾ ڪا وات شجره
طور نہ ڪئيل آهي يعني ابن فلان ابن فلان

٢٤

جي شعور ۾ بي مثبوت نه ڪيو ويو آهي
۾ ڪنهن جو جيا؟ پر جن ثقاتن سان اسان
صاحبن جو سلسلو آبائي ثابت ۽ مضبوط
بي صحيح الانساب ٿو ٿئي انهن نشانن
پڌرن سان شمار ڪيل آهي -
پهريائين هن نسب جو منبع حضرت صديق
اڪبر خلافت گزين سرور
صلي الله عليه وسلم کان آهي جنهن
حضرت جي اولاد امجاد مان حضرت محمد
مشهور هو جو حضرت امام زين العابدين
جو ماسر قرابت ۾ هو انجو حقيقي پٽ
قاسم جنهن سنه صحيحه ۾ مرشد جميع
خواجگان نقشبنديه ۾ نانو مبارڪ هو
امام حضرت جعفر صادق رح جو - هن
قاسم صديق اڪبر رض کي ابوالقاسم

٢٥

چوندا آهن - هن ڪري جو قاسم فاروقي
جو سهرو هو انجي اولاد ڍهن پڙهين کان
پوءِ حضرت سلطان المشائخ
عمر شهاب الدين صديقي
سهروردي اولادي ڍهن پوين وارو
مبعوث هو. جيئن ته رضوي سادات بکري
سيب سنديس ڏهنا آهن. حضرت سهروردي
قدس سره کي بلاد الله عز و جل جا سمجهو
حضرت صديق اڪبر رض جي اولاد محمد
مشين ذڪر ڪيل جي مان جاڻن ۽ سچا
منفق راءِ سان. ورهم ابن فلان ابن فلان
جي لکڻ جو احتياج نه آهي جو نه هي بناءِ
اهميائن ۾ پڪن نشانن تي اڏيل آهي
نه ڪرسي به ڪرسي شجره ظاهري شعور
تي. باوجود هفت پشت متدين جي

٢٦

لکيل دستخط ڪلام الله عز و جل جي
آخرين ورقن تي موجود. وار مبارڪ
سرور عالم صلعم جو جيڪو لوهري شريف
۾ زيارتگاه آهي سو به حضرت سهروردي
کان تاج ۾ پهچي نياڻي معصومه کي
ڏنل هو جا مادر هئي سيد محمد مڪي بکري
جي. فرخ شاه عاقلي امير شهاب الدين
اجماع مريدن مان خاص مريد حضرت
سهروردي جو هو، جو مرشد جي نالي شهاب
الدين سبب ڪري پنهنجو نالو شهاب الدين
نه چرائيندو هو. پر شهاب الدين صديقي
سهروردي مقتول ڪهڙي ڪري مجرد تا لکن
جن عمر شهاب الدين سهروردي کي مجرد
ڪيو آهي الغنجي قبر کهيرو ت بنا ڊت
بهاؤ الدين اتو ام جا دفتر موجود پر کهت

٢٧

اختصار سبب نه ٿو لکي سگهجي.
جي اڄوڪن مرشد شهابي سهروردين صديقين
جي اسلافي مرشدائي نتا هن سي جي حضرت
غوث ملتاني قدس سره جو ڪي مريد ٿا
هو سهروردي جو سي غوث کي به صديقي سمجهي
ويا آهن - شيخ شهاب الدين صديقي
سهروردي ثاني سان گڏيل وچ جو فرق
مرشدي گهرائي جو ڪيڏي ويا آهن ۽ يحيٰ
هاشمي ترتيبي اسد بن هاشم مان لکي ويا
آهن سا غلط بر غلط فهمي ٿئي. المختصر
رسم الخط تي نشان ڪبير تي الڪي الله عز
و جل جا لي.
حضرت سهروردي عمر صديقي قدس سره
جي اولاد مان سند ۾ شيخ شهاب الدين
صديقي سهروردي ثاني عالم ۾ مشاهير العصر

۲۸

هو. جيئن عمر بن عبدالعزيز فاروقي کي
فاروق ثاني چوندا ويا هوا تيئن هن شيخ
شهاب الدين صديقي کي به سهروردي
ثاني چوندا آهيا - هن ڪنهن ڪتاب
خصوص تحفة الكرام ۽ تاريخ طاهري
۽ نعمت الهي وغيره ادراق ۾ ڪٿس
شهاب الدين صديقي سمجهي لکندا آهن
۽ ڪن شهابي سهروردي ڪري لکيو آهي.
پر سڀ کان اثبات حقيقت هي ته خود
حضرت عين العرفا قطب الاقطاب
مسيح الاوليا پنهنجي تصنيفات ڪتب
۾ جهڙو ڪتاب عين معاني جي
ديباچه ۾ پنهنجو نسب شيخ شهاب الدين
تائين منفق لکي ڪٿس شهابي سهروردي
جا ثابو آهي سنه ۹۸۹ھ ۾. اهو ڪتاب مطبوع

۲۹

ٿيل آهي، گهڻن وٽ موجود آهي
اهو اهڙي ولي اڪمل عادل شاهه هلي
جو ڪاني آهي. سند ڏيهه ۾ بادشاهن
جي ارادت سان ملتان کان نڪري
وطن پنهنجو قبة الاسلام پاتر
اختيار ڪيائون - اعتر ڪتابن مان
سندن حوالا ملن ٿا پر گلزار ابرار ڪتاب
تذڪرو ڪتاب گجرات ۾ بادشاهه جهانگير
جي وقت ۾ تاليف ٿيل آهي ان ۾ آهي ته
مسيح الاولياء جو ڏاڏو ۽ شيخ ابوالفضل
اڪبري ۽ شيخ فيضي جو ڏاڏو پاتر
شهر جي آبادي لاءِ متفق هوا. سو
اهو شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي
ثاني هو جنهنکي پاتر جو برگزيدو ڪري ۾
مليل هو اچيا سندس پٽ شيخ معروف جي

۳۰

ڊيڊ سندس نالي تي معروفاني ڊيڊ جو الي
پاتر پراڻي جي مشتهر آهي سندس پٽ
۾ زمينات پرڪه ۽ باغ سندس اولاد جي
ارث ۾ هلندا اچن - اها ڊيڊ پڙ ري
مخدوم اسماعيل عليه الرحمه جي روضه
مبارڪ هيٺان نشانبر آهي. اهڙي ڊيڊ
جي مٿان مخدوم حسن تاري ولي الله جي
مسجد شريف ۾ ڪوه پڪو زمين باغيچه
تا حال اسان مرشدن جي مائٽن جي قبضه
۾ آهي - اگرچه هن تاڙي ۾ آسپاس پاڻي
ڊيڊ معروفاني جيم زمينات بين اقوام جي
به هٿ ۾ آهي پر اهڙين صورتن جا بيان
۽ گردش گردون نيلگون جا قيد نشيب فراز
هت لکي نٿا سگهجن ۽ مخدوم حسن تاري
قدس سره مسيح الاوليا جو حقيقي پوٽو هو

۳۱

قبر سندس پراڻي پاتر ۾، سندس
مرقد جي جو ڪنڌي طغياني پاڻي درياهه
جي ڪري منهدم آهي هن مهل اهو
تودو جاءِ درندن گزندن جي آهي بدرن
صداءِ مرغان ڪوڪو ڪهاڪهان
زاغن جي مو ڪجي جين پد جي ۽ دسيتو

چمن کے تخت پر جس دن شہ گل کا تجمل تھا
ہزاروں بلبلوں کی فوج تھی شور اور غل تھا
خزاں کے دن جو دیکھا کچھ نہ تھا جز خار گلشن میں
بتاتا باغباں رو رو یہاں غنچہ یہاں گل تھا

دليل جليل نسب آبائي قريب
اسان جي مرشدن پاتائين ۽
مسيو هائين جي نسبت ۾
جنهن اهڃاڻن سان صحيح النسب

٣٢

سنڌ ۾ توحيجي سو -
مسيح الاوليا يعني حضرت
شيخ عيسى صغير سنڌي
پاتاڻي برهانپوري پيشواءِ
طرق قادري شطاري
العشقي من شاه قاسم
سنڌي پاتاڻي برهانپوري
قدس اسرارهم هو جو هي حضرت
قدس سره ڇهين پيڙهي پوتو آهي حضرت
شيخ شهاب الدين صديقي نهري
پاتاڻي ثاني جي ذڪر ڪيل جو
پڙ ۾ عين المعاني ۾ بموجب لغة ذ

٣٣

اسان جا هينئر هن زماني جا الغي مسيح الاوليا
جي صلب ڪان ملن ٿا شيخ شهاب الدين
ثاني ۾ اهو ثاني ملي ٿو عمر شهاب الدين
صديقي سهروردي قدس سره جي پٽ ۾
هي صاحب ملي ٿو حضرت صديق اڪبر
جي پٽ اشرف ۾. فافهم على ذالك.
ايها الصاحب الحق والتحقيق اين نوع
شجره را در نظر صديق گنجايند بجاي الصاف
بغير لاف وگذاف اللهم انت حق المبين
وغير ڪلهم في خسرت الدنيا والدين
حضرت شيخ عيسى جنهن جا پيل
جا القب سيحا ڏنا جا عشتا رن
۾ ذمسو - هن حضرت قدس سره جا ذڪر
هر ڪنهن ڪتاب ۾ مالامال آهن ع ازهين
سيحاڻن ۾ جن تر ڪش هينئن القابن سان

٣٤

لڪن ٿا- هند ۽ گجرات ۾ لقب جند الله
عين العرفا، مسيح الاوليا
پر هي لقب عام هند گجرات سنڌ ملتان
آهي ڪنية ابوالبرڪات لقب
سنڌ ۾ قطب الاقطاب، امام
المحدثين، قدوة الابرار
زبدة الشطار، شيخ الزمان،
پير دستگير، قبله وقت حضرت
صاحب، مسيح القلوب
۽ حافظ. - مٿي لکيو ويو آهي ته
پاڻ پنهنجو نسب سنه ٩٦١ هجري مقدمه
۾ عين المعاني جي ديباچه ۾ حضرت شيخ
شهاب الدين شهابي سهروردي تائين
لکيو اٿن - شهاب الدين ثاني صديقي جو
ذڪر مٿي اچي ويو آهي - حافظ ثاني

٣٥

۾ ان سنه ٩٨٩ هه تاليف ڪتاب
عين المعاني جو ڪيو اٿن -
حضرت مسيح الاولياء جو حال ذڪيو ڪتاب
خمسه جواهر مطبوعه تصنيف ٿيل حضرت
محمد غوث گواليار جي ۾، ذڪر الابرار
سنڌي ترجمه اردو ثاني اذڪار ابرار ۾ مطبوعه
مفيد عام آگره ۾ سنڌ وطن مالوف قبله گاهه ڪيو
پاتر ۾ - ذڪيو ڪتاب مصباح النجاة
في شرح مفتاح الصلوة تصنيف عزيز
محمد صادق گجراتي ۾ سنڌ وطن سنڌ پاٽ
سميت ڪيل آهي. ذڪيو ڪتاب انتباه
في سلاسل اولياء الله مولفه شاه ولي الله
محدث دهلوي جو مريد هو خلفاء حضرت شاه
عيسى پاتاڻي برهانپوري مسيح الاولياء جو
ذڪيو تاريخ خورشيد جاهي مطبوعه مطبع خورشيد

٣٦

ڏسو شرح حافظ ديوان مولفه سيد
صادق علي لکنوي - ڏسو ڪتاب دُرّ الدارين
في مناقب غوث الثقلين مولفه سيد غلام علي
القادري الموسوي مطبع مطبع عزيز دکن
ڏسو خزينة الاصفياء مولفه غلام سرور
مطبع ثمر هند لکنو - ڏسو تاريخ برهانپور
مولفه محمد خليل الرحمان مطبع مجتبائي دهلي
ڏسو تاريخ الاوليا مولفه سيد امام الدين احمد
مطبوعه مطبع فتح الڪريم بمبئي .
ڏسو ڪتاب فتوح الاوراد شاه فتح محمد محدث
ڏسو ڪتاب فتوح العقائد مولفه بابا شاه
فتح محمد محدث برهانپوري .
حضرت مسيح الاولياء کي امام المحدثين جو
خطاب مستطاب حضور سرور عالم صلعم
جن جيان عطا ٿيو هو جيئن ته حوالو ڏنو آهي دُرّ الدارين ۾

٣٧

مناقب غوث الثقلين - حضرت مسيح الاولياءَ
جي والد ماجد شيخ قاسم محمد کي رئيس
المحدثين جو لقب حاصل هو سرور عالم صلعم
جي درگاه عاليءَ مان . (دُرّ الدارين ۱۱)
جيئن ته هن حضرت مسيح الاولياءَ جي مرقد
مبارڪ جي سند ڏيڻ ۾ زيارتگاه هجڻ جا
ته هوند گهڻو عرصو گذريو سونا چنيل سند
جا وسري ويئي ها پر سندس درگاه عاليشان
تي سان هند جي بادشاهن شهر برهانپور جي
سندي پوري ۾ زيارتگاه ۽ خانقاه جوڙائي آهي
سندي پوري يا محلو ڏوڙ برهانپور ۾ پڙ آهي
سندي پوري ۾ گهڻا اولياءَ آسودا آهن جو سندي
پوري نالو حضرت مسيح الاولياءَ سندي جي
ڪري پيل آهي - جيئن ته حوالو ڏنو تحفة
الاذڪيا في بيان مسيح الاولياءَ مطبوعه مطبع

٣٨

ابو العلائي حيدرآباد دکن مولفه سيد عزيز الدين
برهانپوري -
ڏسو تذڪرة الانساب ۾ سندس ذڪر موجود مولفه
سيد امام الدين احمد گلشن آبادي جا پيل ۾
ڏسو تحفة الڪرام تاريخ سنڌ جيئن
حضرت مسيح الاوليا اهو هو عباد الله الصالحين
مان مقرب الله العظيم هو جو ملفوظات
خواجه سيد قاسم نقشبندي بهميان مسلوم ٿئي ٿو
ته سيڪنهن مجلس ۾ عمر ذڪر قال الله قال
رسول صلعم جيئن سڀني بر حضرت امام رباني
مجدد الف ثاني قدس سره جي معرفت نه هجي
هر ڪنهن وقت ۾ سندن درگاه دهاڙ گرهه
افشان مان ٿا ان لقب مسيح الاولياءَ جي
حيرت هو نالو حضرت شيخ عيسيٰ قاسم سندي
جو منهن زبان مبارڪ تي آندا ته سبحان الله

٣٩

منسوب اوليائن جا اهو تي جا ٿي جاش وراد
جل عظمته وجل شانه بي ڪنهن جي خبر ؟
ساري هندستان ۾ اولاد مان حضرت شيخ
شهاب الدين عمر سهروردي صديقي جو مسيح
الاولياء لقب سان سڃاڻپ الحمد لله علىٰ ذالڪ
الهي اساس سان هن وقت جا نظيرا سندن جيڪو
صحيح الانساب صديقي جيئن اهو ڏا .
جناب مولوي صاحبا زمالي جي روح تي مو
ڏسجي ته هر ڪو پيو پهچي آ ڏوڙائي ڏڪاري
باهر ڪو پهچا سارا هي تڪ ڏيئي اتوتا جي
جا رسم اوهان کان محفي نه آهي برهه سجهي
لليو جي ٿي سو هر سخن شاهد عادل ۽ موجب
جو جيڪو باگو به آهي دستو ر بنيڪ سفعو برلي
هر دليل برا هي
خوشتر آن باشد که سر دلبران گفته آيد در حديث ديگران

٤٠

ڪتاب معارف لدنيہ تصنيف حضرت
امام رباني عليہ الرحمہ جي ڪو مغلق اسرار
ڪمبيري مقامات معرفت واري آهي
جنهن عقدہ مالا ينحل لاءِ ڪو واقف اسرار
پيدا ڪا ڪونہ ٿي سگهيو. ڪلزار ابرار جي مصنف
اڪابر اسرار ۾ معارف لدنيہ جي ذڪر ۾ آهي
تہ انهن مقامات جي عقدہ مالا ينحل جي
رشد لاءِ ارتقائي اعزاسمہ سيڪنهن قرت
مشاق هڪ ترٻي مخصر من منهنجي وقتن
آهي سو منهنجي نبيري صاحب ڪلزار ابرار حسن محمد
غوثي عليہ الرحمہ کان اڳ انهن حيثيو هوا
انهن اسرار جي ڪشف لاءِ تعاناڪامتن
ڪتاب جيم منفصل آهي سي ڪنه ري جڇا
هائي منهنجي قرب ۾ ڏهين بارهين صدي ۾
اهڙي مريضن دردمند مقامات عرفانيہ

٤١

تحليل لاءِ حضرت مسيح الاولياء رحمہ
هڪ ترٻي مخصوص مقرر آهي اهڙن
مريضن دردمند طالبن ارتقائي جي معرفت وارن
جو علاج انهي حضرت مسيح الاولياء
جي سند ۾ حاضر ٿين سان مختصر آهي.
هيئن ڪ حضرت طوطي هند جي مقامات ڪبريٰ
جي حصن کان راہ نقشبندي جا طالب هيٺان
شڪر گذار رهيا آهن. هن سندي محمد شڪوري
طرق نقشبنديہ جو انتشار الهي
طوطي هند مقبول پروردگار جي ڪار ٿيڪان هو.
پر انهي راہ جي ترقيت جي سبب حضرت مسيح
الاولياء ڪي هئي ۾ انهي طرق جو خاص ڪري جا عادل
شاهد هو. جنهن کان زبدة المقامات
فيض ڪير حضرت محمد واجد جو خليفہ
حضرت خواجہ سيد نعمان نقشبندي برهانپوري

٤٢

قدس اسرارهم جو شڪر گذار ڀائيار هو يعني
عادل شاهد انهي طرق جي ترقيت جو مشروعات
انتشار ۾ هڪ حضرت مخدوم
عبدالاحد والد امجد حضرت مجدد جو
سرهند مان ٻيو عادل شاهد حضرت امام
المحدثين مسيح الاولياء بانائي برهانپوري
النقشبندي القادري الشطاري العشقي
قدس اسرارهم هند ۾ هو. ڏسو زبدة المقامات
تذڪرہ خواجگان نقشبنديہ جيم. جن
ڏينهن ۾ اجار راہ نقشبنديہ جي پوري
پڪڙ ڪيل نہ هئي تن ڏينهن ۾ مسيح الاولياء جا
لڳاتار راہ نقشبنديہ ۾ رهيو اسر ڪهونگري
پار حضرت قدس سرہ پيشوائي راہ شطاريہ
پاڻ هوا اها راہ پنهنجي مٿي خصوصيت
لئي ڏيکاري عرفان جو سبب هي انهي مخصوص

٤٣

طرق هو جو حضرت مجدد امجد سان انهي بجاءِ
جي فيض کان سيراب هو. جن ڏينهن ۾
حضرت سيد نعمان خليفہ حضرت مجدد امجد
اجازت ڪبريٰ برهانپور ۾ راہ نقشبنديہ
جي پکيڙ لئي آيو تن ڏينهن ۾ پير امر ٿيا
ديا. ور پيرو پير مرشد جو حڪم جيونہ ترويج
طرق جي نہ لئي سگهي هئي. قادريہ ۽ شطاريہ
جو اعمل شغل ۾ هو جي ڪتاب جون تہ طرق
نقشبنديہ جلت برهانپور ڏنہ ۾ مسيح الاوليا
جي ترغيب تحريص سان زور ورتو. اهڙا احوال
ڪتاب زبدة المقامات مان چڱي ڏسو
تاريخ برهانپور مان بہ.
حضرت مجدد امجد ۽ مسيح الاولياء قدس اسرارهم
جي پاڻ ۾ ڪمال محبت هئي. جو منظور صحبت
مسيح الاولياء جو هو سوئي منظور حضرت مجدد جو هو.

۴۴

خزينة الاصفيا ۾ ڏسي ڏنو حضرت
مسيح الاولياء سنه ۱۰۳۱ھ ۾ وصال
ڪيو هو ۽ حضرت مجدد امجد سنه ۱۰۳۴ھ ۾
لڪنتا تجيس حضرت امام رباني جو والد
امجد حضرت عبدالاحد سرهند ۾ حيات
هوا تبسين حضرت مجدد قدم پنهنجو شهر
کان باهر نه ڪيو هو. پوءِ پنهنجي مرشد
جي حضور ۾ مصاحب هوا تن ڏينهن
کان حضرت مسيح الاوليا مخبر فوقيت
راه نقشبندي جو هو ۽ پاڻ به مائل
انهي راه جا هوا. جن ڏينهن ۾ خواجه
سيد محمد هاشم صاحب زبدة المقامات ۽ ان
خواجه عبدالاحد جو پاڻ تڪميل فوقيت
طرق نقشبنديه جيئو حضرت مجدد کان نقل
ڪندي راه سفر جي ڏني آزمائش تي ڪئي

۴۵

ٿيو بعد مشائخ ٻنهي طريقن جو فوقيت
بين طريقن تي نقشبندي جي فرمائي تو
جي ٻه مخدوم عبدالاحد سرهندي
سو سيد بن برهانپور ۾ پهتو نه آهو
ته اٽو سنه ۱۰۲۲ جو هو حضرت مسيح
الاوليا جي وفات کان بعد هڪ در هيه
پوءِ درگاه فيضياب مسيح الاوليا جي ۾
پهتو ۽ فوقيت راه نقشبندي جي حضور
سجاده نشين وڏي پٽ مسيح الاوليا
شيخ عبدالستار قدس سره کان لهي شعور سند
تي اسهيو هو.
حضرت مخدوم عبدالستار هتيون گوث
پاتر ۾ جابل هو پوءِ برهانپور قبله گاه تي
عبث پر هوندا هوا سندن ذڪر تحفة العرا
تاريخ برهانپور گلزار ابرار ۽ تحفة الاصفيا

۴۶

وغيره جاين تي عطا ساں ملي سنڌي تي
نور حوالن ...
انهي اولاد مان هندستان ۾ گجرات ...
فيض ساں تي لڏ پا آهن ۽ هي ملعدو ڪن
جيم بوصال الحق پهچا ڏيا. آهي سيپاءِ
پنج پير پا گيا مشهور معروف تن تاميلي
نسب ساں - پڇون پيرشاه عطا علي صاحب
صديقي سجاده نشين درگاه مسيح الاوليا
جيڪو هو. انکي پٽ ڪوند پاڻي هيو
صاحب سجاده پنهنجو ڇا محمد غضنفر
صديقي ڪيو هوا ۽ هي تمسڪ ۔ لکي ڏنا ء

نقل تمسڪ

حضرت شاه عيسىٰ جند الله عليه
الرحمة من الله [عطا علي تاڻ]
بر ڪل صغار و ڪبار مردمان قبائل و عشائر و نسلان

۴۷

خاندان اين فقير پيدا و هويدا باد. و فقيکه من فقير مرو
نظ سفر بر ميان عزم سمت دارالخلافه مصمم نسبت
خيال بعدم اعتبار نقطه حيات در حرف زندگی بے ثبات
بر ورق خاطر نشست بناءً عليه خرقه خلافت و
سجاده نشيني روضه منوره و خانقاه مطهره حضرت
مسيح الاوليا که از زاد اند ماجد خود بود بلا مشارکت
و مزاحمت احدی که يافته ام به برخوردار محمد غضنفر
که همشيره زاده حقيقی اين فقير است خلافت و سجاده نشيني
درگاه فيض جاه بلا اشتباه حضرت مسيح الاوليا رحمة الله عليه
داده قائم و مقام خود گردانيده شد که موافق معمول
دستور من فقير مذکور مراسم عرس و منديل حضرت
و ديگر اعراس بزرگان عليهم الغفران به موجب تفصيل
مرقومة الذيل مسلوک و مرعی ميداشته باشد و در مدخل و
مخارج موضع بسباره و موضع ريکانون و حويليها و
اراضی وغيره حصه مشروط مخارج درگاه مبارک

٥٠

فاتحه پهوپهی صاحبه حقیقی این فقیر مسماة
حسینی بیگم بنت فاطمه بیگم بتاریخ ششم
ماه ذیحجه
فاتحه جده این فقیر مسماة فاطمه بیگم در ماه ذیحجه
بتاریخ دوم.
فاتحه حضرت شاه یحیی مدنی صاحب رحمه الله در
شب بیست و هفتم ماه رجب
فاتحه شاه یحیی صاحب فرزند شاه بخش صاحب
موصوف قدس سره بهفدهم ماه صفر
فاتحه امین صاحب و مخدوم صاحب برادران حقیقی
والد ماجد این فقیر سیزدهم ماه صفر
فاتحه ماما صاحب بنت برهان الدین خان
والده حقیقی جد شریف این فقیر بهفتدهم
ماه صفر
و فاتحه این فقیر مسمی عطا علی شاه ابن مراد الله

٥١

صاحب مغفور.
از آمدنی حصه درگاه مبارک ربع حصه پهوپهی صاحبه
مستوره مسماة حسینی بیگم که حصه خود بمن
هبه نموده اند سال بسال بطریق معقول باید
کنانید که چهار کس فقیر را برسد. تحریر
فی التاریخ پنجم ماه ذیحجه سنه ۱۲۲۹ھ یکهزار
و دو صد و بیست و نه هجری.
اهڙي طرح سيد محمد صاحب سجاده جو وصيت نامه
مٿين شرطن تي لکندو ويو آهي جن تي مسلمانن
مُهرون طغرائون لڳل آهن جهڙوڪ محمد غضنفر
مفتي ذيکار بلجي محمد معز الدين محمد مفتي
خادم الشرع المتمسك محمد بفضل الله
الرحمن مسيح الدين خان مفتي سنه ۱۲۷۹
شهد بما فيه محمد مقيم ۱۲۷۶ - گواه شد
محمد نظام الدين ۱۲۷۶ - محمد قطب الدين سنه ۱۲۸۰

٥٢

وصي النساء ۱۲۹۲ - محبوب بي
زوجه محمد معز الدين سنه ۱۲۹۲ - ماهو المسئول
حق محمد قاضي جميل ۱۲۴۹ شهد بما فيه
عرف الله واله سيد محمد جمال الدين
گواه شد - مقبول شاه سرگروه جمع پاک
لطيف صاحب گواه شد - غريب حسين
سرگروه جمع - شاه غلام حسين خواجه گواه شد
رتن پٽيل گجراتي اکرن ۾ گواه شد
اونلا پٽيل گجراتي اکرن ۾ گواه شد
کالو پٽيل گجراتي اکرن ۾
اهي تيئي پٽيل بورگاؤن خود تحصيل
کهانڊوا ضلع نماڙ ۾ هوا.
جناب مولوي صاحب اِهي بمع سڀ
برهانپور مان سجاده نشين درگاه حضرت
مسيح الاولياء سندي پاتائي برهانپوري

٥٣

قدس سره جي سند ۾ پاڻ سيوهڻ ۾ رهڻ
لاءِ اولاد وهندڙن اصلي وطن حضرت
مسيح الاولياء عيسیٰ بن قاسم عليه الرحمة
جي ڏانهن ڇاپي موڪليا آهن - جنهن جي
نقل ادها جي خدمت ۾ هن مکتوب
۾ نشان لاءِ درج ڪيو ويو آهي
انهن سجاده نشين صاحبن مان سند ڏيندڙ
پاڻ منهن نالبري الگوئي پاتڙي ۾ پهچي
ڏاڏي مبارڪ مسيح الاولياء قاسم
سنديءَ پاتڙيءَ برهانپوريءَ جي وطن مالوفه
جي ساڄن پاتر سيوهڻ اسانجي سندي
تربين وقت اچي ويو. تاريخي زماني سنه ۱۲۲۵
هجري ۾ رتي اسعيا برهانپور ۾ نالعن.
مخدوم ورتي الحاج ميان محمد صاحب لاڏائي تلندي
سيوهاني قدس سره جي پوٽي مخدوم ميان معز الدين

٥٤

عرف ميان نصيرالدين سجاده نشين جدري
وڏن جي ڪڍس پڳ مسيح الاولياءَ
ڏاڏس جي بنائي سنڌس ماڻن شريعن
سيوهاڻن جي قبيلن ۾ شيربني شڪراني
جي تقسيم ڪري ڏني هئي جا پڳ ميان نصيرالدين
صاحب مٿين ابن مخدوم حاجي احمد صاحب
ابن حضرت مخدوم حاجي ميان محمد صاحب
سرهست پنهنجي پٽ ميان فخرالدين صاحب
زاده کي بنا رائي سيدي آهي.
مٿين قبيلو اولاد مان شاه عبدالستار
هندستان گجرات ۾ پاڻ ڪرڻ جي رهيل تان
بڪر لي اصل اولاد مان حضرت شيخ شهاب
الدين صديقي سهروردي ثاني جو اولاد
مان جو شيخ شهاب الدين صديقي سهروردي
جو ڪه مرشد جهان قدس اسرارهم هو.

٥٥

هو قبيلو مٿي ڏيکاريل نسل مان حضرت
مسيح الاولياءَ جي پنهنجي مٿي اسان جي
مرشد پاڻاڻي سيوهاڻي جي آباءِ اجداد مان
آهي مشاهير العصر ٿي گذريا آهن نامهم طلي ذالڪ
حضرت مسيح الاولياءَ جي پٽن مان شاه
عبدالستار صديقي وڏو پٽ جنهنجو
مٿي ذڪر ڪيل آهي. اهي حضرت ڪانئه
پٽ مسيح الاولياءَ جو شيخ رضا
عرف شيخ شڪرالله جنهنجو تولد
پاڻ ۾ هو ۽ سفر سنڌس برهانپور ۾.
تنهن کان ننڍو پٽ شيخ عثمان محدث
ابن شيخ عيسى عليه الرحمه.
تنهن کان ننڍو پٽ مسيح الاولياء
عيسى رحمه ربه جو حضرت مخدوم شاه
فتح محمد محدث جو ليکي خدمت مان مسيح

٥٦

الاولياءَ کي خاص برهانپور ۾ تولد ٿيو هو
هي حضرت وڏو عالم بيعديل هو.
مشهور محدث هئس لقب اشرف حضرت
مان سردار عالم صلعم جي باباشاه جو
عطا هو هئس ڪتابن ۾ سندن مذڪور
موجود آهي پر ڪتاب دراللالي ۾ سندن
سندن ذڪر لقب سرتو موجود.
هن حضرت جا گهڻا ڪتاب تصنيف
ٿيل آهن. پر ڪتاب مفتاح الصلواة
جي اهيان ۽ نشان ٿي شاهد ٿي شاهد
حامل پاڻاڻي سيوهاڻي صاحبن جي
نسب آبائي ڏيکارجن ٿا.
ميان مولوي صاحب منار ڪا
ڪتاب مفتاح الصلواة جي سند
صغير ڪبير علماءَ کي سند ٿيندي ٿي

٥٧

دلچسپ نشان تو ڏجي ته هيٺيان بيت
لکيل جيڪي مفتاح الصلواة ۾ حضرت
شيخ عبدالرحمن محدث و فتح محمد محدث
ابن مسيح الاولياءَ جي آندا آهن يعني

فرائض ندانى شوى در قلق
انجمن نوق نعق ... مىق
چو واجب ندانى شوى در خطر
فضيت نقت لقب جسم
چو سنت ندانى شوى معتدا
زوت تبت لستت ...

اهي بيت باباشاه محدث ٿوري ته اعتبر
پر حضرت صاحب کي تعليم ڏيندا هوا
علماءَ سنڌ جا ... لکن تا ته حضرت
صاحب يعني مسيح الاولياءَ پنهنجن فرزندن
کي تعليم ڏيندا هوا - اصل ۾ اهي بيت

٥٨

حضرت مولانا محمد زاهد علماءِ سنڌ جا
جنهن مدرسي پاڻ ڪان هوا سي عالم سنڌ جا
حضرت عبدالستار ۽ شيخ رمضان شهر الله
پاتري ۽ مخدوم عثمان محدث وغير سنڌ
اولاد امجاد کي تعليم ڏيندا هوا - مدرسا پڙهڻ
برڪات جا گهڻا هوا - هڪڙي مدرسي
جي نشاني هت ظاهر ڪري ڏيکاري - ناقل
علي ذالڪ يا مولنا هدايت الله المالڪ

نقل از ڪتاب مراح الارواح
مورخه سنه ٩٧٢ هجري

الضعيف النحيف الراجي الى رحمة
الله العزيز العليم موسى بن عبدالرحمان
في مدرسة مولنا واولنا وهو الزاهد
الزاهدين واعظ الملوڪ والسلاطين.

٥٩

مولانا فريد الحق والملة والدين سلمه الله
تعالى والبقاء الى يوم الدين شيخ الاسلام
برگسته لانام المولى الفاضل ذوالهمم
نظاما مخدوما قاضي بن قاسم مد
الله عمره ونفعنا به الى يوم الدين و
سائر المستفيدين من الطالب الذين في
بلدة المباركة قبة الاسلام پاتر سلمه
الله تعالى وصانها الله من الآفات و
البليات وقد تم الكتاب المسمى
بمراح الارواح من شهر المعظم المتبرك
شهر رمضان اثنين وسبعين وتسعمائة
من الهجرة النبوية عليه افضل الصلوة
واكمل التحيات وقد كتبت لاجل
نفسي ونفع غيري من ادعى سواه ابطل
دعواه.

٦٠

جن ڏينهن ۾ حضرت باباشاه جو
موجب لکيئي اولاد سنڌ ۾ معلوم ڪرڻي ته
برهانپور مان پاڻ حضرت محدث پاتر ۾ پهچي
پا مُنتي مخدوم حسن قاري پاتري قدس سره
جامل قي هُوا تن ڏينهن ۾ ڪيترا ڪتاب
معدودة بطريق هبه جي پهچي پا مُنتي
مخدوم قاري ابن شيخ شهرالله ابن مسيح
الاولياء عليه الرحمهم کي لکي ڏنا هوا انهن
ورق آخرين شرح المواقف جيتي ترا ابي
نسب آبائي قاري جو هن ريت لکيو آهي

نقل نشان خاتم عسى
أن يبعثك ربك مقامًا
محمودًا

شجرهٔ مبارک بر اکابر علما و امرا هندوستان شرح انکه
هذه شجرة اصلها ثابت وفرعها في السماء

٦١

وكتبتها مطابق لاصلها ما ثبت باكابر
المتدينين وسلمتها لابن اخي الشيخ محمد حسين
القاري ابقاه الله تعالى وهو ابن الشيخ
رمضان وهو ابن ابي قطب الاقطاب
الشيخ عيسى الباتاني البرهانپوري
وهو ابن الشيخ قاسم نور الله مرقده و
هو ابن الشيخ يوسف.
باقي اڳتي نه لکيو ويو جو ان هن تقرير جو بناءُ
اصل شجره ابن فلان ابن فلان تي نه رکيل
آهي سواءِ انهيءَ سببن جي ٻيو غرض
نه رکيو ويو آهي ۽ مخدوم حسن قاري
جنهن جو ذڪر مٿي صفحه ٣٠ ۾ اچي ويو آهي
جو هن هند باباشاه محدث جي انهيءَ م
وري لوح نشان مخدوم حسن قاري پا مُنتي سنڌ
جو لکيو ويو ته حضرت مخدوم حسن قاري عال

٦٢

بزرگ علماءُ بعد الحقيقي پوين نامسيح الاوليا
پاٽائيءَ برهانپوريءَ جيهان پاٽ جوئي پاسنه
مشاهير العصر هو سندس برڪات خرق عادات
لانهايت. پرهت سبب اختصار جي لکڻ
واجب نه ٿو ڄاڻجي. جن ڏينهن ۾ مغلن
حاڪمن ۾ ردگرڙ هو تن ڏينهن ۾ سندس سلطه
سان صلح پيدا هو. ميرزا شاهه حسن ابن
ميرزا شاهه بيگ حاڪم سنڌ سندن ارادتمند
پيوند هو. جن ڏينهن ۾ ميرزا ڪامران
حاڪم پاڻ ۾ پناهه لڌي ۾ ميرزا همايون
بادشاهه پاڻ ۾ پنهنجو خطبو پڙهايو هو

٦٣

۾ ميرزا شاهه حسن حاڪم جي سانڱ
ٽوٽنت ٿي رهيو هئي جنهنجو بيان وڌ آهي
۽ توصل محمد معصوم ٻکاري جي ايتري قدر
اتفاق مغلن ۾ ناشي ٿيو. ميرزا شاهه
حسن ڌي معصوم پنهنجو سڱ پاڻ
شهر ۾ ميرزا ڪامران سان عري ڇڏيو هو
۽ پيوند معصوم پيدا هو ساڻ ٺلدان مان
انهي طرف جي ۾ پاڻ جو پر ڳنوا پيڙو با هو جو
فقط سالي ۾ حاڪم ميرزا هندال حاڪم عسا
خبر ڪلام دانه انباري ۾ مجاوت باغ
پاڻ جيهان رسد ڪرائي هئي پاڻ شهر جا
ذڪر لهڻ ڪتاب پرتاريخ معصومي
۽ تحفة الڪرام ۾ اهي اعبري ۾ سبب
رسم ڪيل آهي. الخنصر
اشارتا؛

٦٤

اُهـــاڻَ

هن وقت جي دربار ۾ جيڪي قريب
خويش جدي اسانجي مرشد جيهان
پاڻ ۾ سيوهڻ ۾ موجود آهن
تنهن ڏانهن قريب القريب آبائي مان
پاڻ جو پاڻ ۾ وطن مالوفه
مسيح الاوليا پاٽائي برهانپوري
جيم جيڪي مخدوم حسن ٺٽاري
جي صلب کان - مسيح الاوليا
جي پٽ کان پدرائي شيخ بهاءُ
الدين صديقي سهروردي تابعي
ملتاني پاٽائي جي پٽ ۾ کڏ جي
عمر شهاب الدين سلطان المشائخ
سهروردي صديقي جي نسل ۾ منتهي
ٿي حضرت ابوبڪر صديق

٦٥

جي پٽ ۾ رهيل جي کڏ جيا صحيح
النسب صديقي سهروردي
ٿي سگهيا آهن سي

قريب ڏاتو سندن حضرت مخدوم
فخر الدين عبدالواحد ڪبير مفتي قدس
اسرارهم هو جنهن جو لاڳاپو اولادي مسيح
الاوليا سان شرعًا ثابت ۽ تسليم هو. هڻ تر
حاڪمن ۽ عالمن هند ۽ گجرات ۽ دکن ۾ پڻ
رهاعن ۾ اولاد مسيح الاولياءُ سان پڻ
هليو آيو. حتي ڪ لهڻ فرمان انشا
بادشاهه اورنگزيب جيم عي رهيل نشر منصب
افتا جي ڪي ڪياترا خاص فضل اولاد
مسيح الاولياء ۾ به جي طفيل انهي عدل
حاڪمين معاف هيون ۽ هن وقت ۾ ڏيکاريل
نرمان نرافشان انهي عهد شاهه اسلام جو

٦٦

تر ڏھ ھزار جريب جي زمين خاص طفيل
اولياءَ مشٺن جي سنڌ پاٽ موضع سھول
آباد ۾ متصل جاگير سنڌس سو مولنا
شيخ عبدالله جي امداد ھئي - ۽ انھن
سندن لعليق نہ آھن ھن وقت جي
سرڪار بھادر جي دفتر ۾ داخل آھن ۽ فائدا
قديمي آبروئن تي قديمي خانداني موجب مليا
ويا آھن بلڪ سندن نقل انگلش ۾ گزيٽ
تائين شايع آھن تصديقن مير صاحبن
۽ وقتن علدارن ھن سرڪار بھادر جي بيان -
سنہ ١٢٧١ھ مقدس ۾ پاڻ يعني مفتي
مخدوم عبدالواحد ڪبير چند علماء سنڌ
جي سان درويشي لباس سان سياحت بلاد الله
جيم ھو ندا ھوا ڪن علمائن جي گذ جاني سان
دھلي شھر سلامي بادشاھ سان ٿي ھين.

٦٧

۽ ڪن عقدن مالا ينحل مسائل فقہ جيم علمائن
بين ڪان حل ڪرڻ ۾ سبقت ڪئي ھوائون -
جنھن ڪري بادشاھ سندن شاگردي ۾ ھئي
اورنگ آباد دارالرضا سجاده باباشاھ جو مخدوم
غلام جيلاني صديقي ٿيو تہ مخدوم عبدالله
سندي پاناڻي ڪي ھند ۾ استادشاھي لقب
سان سڏيندا اُني مشھور آھي نہ سنڌ ۾
مسيح الاولياءَ جي اولاد مان ھُوا ۽ اورنگزيب
شاھ سندن وطن سنڌ مان جيڪو ھون جوابير
چيائون تہ پاڻ ۾ - بادشاھ تبسم ڪري علام
سيوتہ عجب پاڻ جي ڪري تنگ ڪھنگ بارھا
اُني جي ماڻي سکھيا آھين. ورنہ مخدوم
جواب پيش ڪيس "اھو عجب نہ آھي تہ اسان بادشاھ
بدولت بيرعايا سمعيت ظرف تنگ ڪلو دلي ۾
تاماڻي اسين تہ رعايا ڪنگ ڪشادي سنھن ۾

٦٨

ماڻيل آھيون.
بادشاھ ڪئن مفتي الاسلام پرگنہ پاٽ جي
تي معين فرمايو ھو جو مٿئين ھجري ڪان
منصب افتاجي جا ھلائيند تہ ھوا سندن
مھر افتاجي ۾ ھي نشان ھو.

جن تہ ڏينھن ۾ شاھي حاضري ڪان دانا تيا
ھُوا بادشاھ سندن حاضري تي محضر نامون
لکي سندن نسب حضرت شيخ شھاب الدين
صديقي سھروردي ثاني پاناڻي تائين لکيو
پوءِ اچي زائر روضہ مسعود مبارڪ مسيح الاولياءُ
جا برھانپور ۾ ٿيا ھوا - اني جي علمائن ھجرت
حضرت عظيم الدين صاحب معزالدين صاحب وغيره

٦٩

نقل نسب شاھي خط جيڪو پاڻ وٽ
رکيو ھو ۽ پاڻ بر پنھنجي مھرن سان
سندن ناني ڪان ثاني شھاب الدين
تائين نشان ڪري حوالي مفتي جي ڪيو
ھوائون جو ھن تائين ۾ بلا سخط محو افتا
مخدوم عارف بالله سيوھاڻي جو اسانجي
مرشدن جي قرابت اولادي وٽ موجود آھي
غرض مفتي مٿيون حضرت مسيح الاولياءَ جي
ستين پيڙھي مان پڙ پوٽا ھو - سندن
تصنيفات ڪتاب ڪشف الاسرار
فقہ مسائلن ۾ مشھور آھي.
جناب مولوي صاحبا ادھا نجي وتوفيت
سبب تي لکيو جي پوٽا لعن مفتي الاسلام
عبدالواحد ڪبير جي اولاد مان حضرت پوٽو
نعمان ثاني محمد احسان

مخدوم عبد الواحد صغير صاحب البياض واحدي قادري قلندري بمرتبۂ مرادن طرق نقشبندي جا خليفي گزين ابن مفتي مخدوم دين محمد سيوهاڻي قدس اسرارهم جا هوا

سنڌ جي وڏن علماءِ الدهر ۽ مسند جي حميد اوصاف جي سبب گهڻي جڳهين ۾ شهرت نشان ڏنو جي تراهي عهد ۾ علمي تن ماڻهن جيئن بيا بر گهڻا علما هوا پر علام

٧١

الملوڪ ملوڪ العلماءُ سند مهرباغ حاڪم خدايارخان ثاني ميان نور محمد خان سنڌ جي حيان معلوم ترتيبي بيعي لکن تمام ابواب خير ۽ امر شرعي جا سنڌ ڏبه ۾ پڇن پر حالم بي رپا ۽ سبڪار پاڻ ابرو شرع شريف جي صلاحيت سان ٿيون هئڻ ٿو اهڙي صفت جا روشن ولايت پناه مخدوم دين محمد جي حليه مان سنڌ ۾ آهن غرض چند امامن ۾ خدا آباد مردن نيڪ ـ تدبير سان حاضر الوقت حاڪم سان هوندا هوا پر ۽ مفتي دين ويقين پر گهڻا هوڻ جيئم شرعي دگر اهلا ئيندڙ هوا سنڌ ۾ تصوف ۽ علم عرفان جيئم وڏو درجو هو ـ

حضرت شاه عبد اللطيف ڀٽائي سنڌ جي شهر ۾ ياراڻي حقاني سڀا ۾ صاحب هوا

٧٢

مخدوم نوح جي ڳڀ شاه صاحب جي ارادي ۾ نشاني عربي ڏن هين شاه سو لفاري به پڙهي دستار رهيا هئا ـ پر مخدوم دين محمد فقط سنڌ جي سڀني اشرف عربي درس هيڻ ۾ گهڻو هئي ـ

جيئن صاحب البياض سيوستاني ۾ ڏنيا ريل جا لقب **نعمان ثاني** ۽ **صاحب البياض** ۽ **آفتاب** شريعت علمائن ۾ پيدا آهن ـ آفتاب دين لقب مرشد کان مليل اٿن ـ بياض واحدي جو پايو هئن ان مجموعي ۾ آهي پر اطراف احناف ۾ سنڌ هند افغانستان ۽ ڪشمير ملڪ جو الهي ۾ هندستان جي پاڪن ۾ منتشر آهن ڪن وقت ۾ جلد ۾ ڪن وقت لڳي ڪن وقت هجڻ اڳ ڪن وقت ڪهڙا ـ

٧٣

ڪن ڪن مسائل جي حل ۾ خاص رشد پيغمبري حاصل هوڻ جي اشارا عزا ورق بياض جي متن ۾ موجود ـ اگرچه ڪن علمائن جهڙن ڏٺائون بياض جي ڪن مسائل جي حل ٿيلن ۾ پڙهيا عدل ڏنيا ريا ۽ مخدوم صاحب جي تحرير جي تحريف ۾ ڏسڻي ناگاه پيغمبري تنبيه ٿيون ترميم تي تبديلي عوام ۽ اشاره دستخط آهي جو عتاب طور ٿين پر ۾ پڙهيو دستخط رازي ۾ مبادرت کان توبه جي در ۾ منهن رکيا ٿون ـ

اگرچه اطراف احناف جي وڏن وڏن علمائن جيئن عتاب درستيا آهن پر حسن ۾ مخدوم سيوهاڻي جي غزنيت تذڪري مشائخن ۾ صاحب البياض لقب سان ٿيڻ ڏسجي ۾ سنڌ جي ڪمالا يخفى ـ

٧٤

ڪتاب تصنيف ڪئي اٿو ٻيو شمس
الانوار جي ڪتاب ۾ ڇپيا ٿي ورق لڳ
لکيل آهي - صاحب البياض لقب جي عزت
جو ڇپيا نه اهو محل مونکي ياد نه آهي غفلتن
جي مشغول - ڪئين علماء لکي پيو تو
عاليشان مولوي صاحب اوهان ڪئي اوراق
تحصيلي علوم ڪلهي نامزد پڪو
هيڊي ٻه ڪارجي به اميد خير و خوشي
اوهان صاحب الاجي ڪڙي الفاظن ۾
ڳالهه ڳري حب نسب بابت هنطرف جي
پريشي جي حالت ۾ ڪهڙي طرح ڳالهه سامع منهنجي
مسند جي مربيا پر ٿهيل امر ذري معتبر ڪئنا
هلائي ڪي ته ۽ جيئن ڪي احيان و ذريڪ لکجي
ته ظاهر اقرار محبت نسب ۾ نه اچار ڪس
هلند اسين پر ڪجهه ٻاڙهن موقوف باطني صورت

٧٥

محبت نسب جي جوڙ سندري عن يقين
رکندا. اگرچه مولوي صاحبان به اوهان جي جوڙ
اوهان کي هي سندو ايمان اهي لائق هن نسب جي منتار
نه آهي - اوهان کي شال اوهان سڀڪنهن سوءِ
نظيرات ڪان بچائي پر ڪڙي تعجب ڳالهه ۾ تي
حيران ٿيو ته لکجي ته الله تعاليٰ عز اسمه پنهنجي ڪلام
۾ عيسيٰ قدر لکيا آهن آيت آيا ڪهڙن جي
ايمان لاءِ نازل ڪيا پر ڪهڙا منڪر سڀئي ڪهڙا
الله تعاليٰ فرمايو ته رپلائي جو مٿن بالمعذبين
فبأي حديث بعده يؤمنون .
ڪند ٿو حيران آهي ته ٻاوجود سڀ ڪلام الله عزوجل
جي هوندي به ڪيترو به هدايتي پر اچون نازل
ٿيون ته به اهڙا ڪي ازلي شقي جراتري تو ڪڏهن
ٻيائي ايمان - سوا اصلي ڪهڙا اهڙ وسڃي ڪٿا ازل
ڪن جو آهي پرو من ڪنهن جو نه آهي -

٧٦

الله تعاليٰ عز اسمه فرمائيندي ۾ هن ته ٻئي ندري
حاجت فبأي حديث بعده يؤمنون جي
تنبيه ملين سو سائين شال عوانسان ڪي ايمان
جو ڪجهه ۽ قلب سليم سان ڪجهه نه ڪڏهن جي جاءِ
نه آهي - سڀ ڪي ڪرشن ۽ ڪهڙا ڪي سڀ ڪهڙو
بلڪ نفوس ته لقوي ڪلام ڪسيج لي به دولت ايمان
جي وڏا ڪئيندا ٿيندو ورنه ڪجهه ڪلام الله عزوجل
لاءِ به پوري ام ڪي ايمان پيو ٿيا آهي ؟
حنابا اصدقي به جنهنکي اوهين ڪريون عطا
ڪيو نه آهي جو په . . . ۾ ٻڌي ڪجهه ڪنڊ
حولت ڪجي . . . ذري هلندو صديقي
ٻجي - اها بشارت صد . . . بي جنت
سلطح جي نه آهي - ڪم سيد امري . . . بي امر
بهشت ۾ لسن آهن تيان صديقي پر اسان پارا
نه الاجي جاتي هوندا - الله تعاليٰ جي قسم هيٺيجي

٧٧

الله ته سڀ انسان جيئي پر آهن . پر جو
انسان ۾ سيد پي مونجي ڪهڙي ٻيڙ
ته آهو . باقي سڀني کي عمل ۾ ڇا پر انا عم
اين . . . هن فضل سان . سوا سين نه عمل
رکي ته پيون پو جي اسان ٻارن کي جاءِ
بهشت ۽ ڪجهه ڪرائين يا دوزخ ۾ سنڌ ۾ مٿي
اوهين صديقي سڏائي بهشت ۾ هلند ته
اسين اوهان جي نهان پر اساجي ته ٿو به آهي
محذور ۾ اصد بار توبه ٿيري الف استغفار ۾
. . . - پوسپوئي صبح ٿه ته ڪيا پر ڪو ڳالها ڪري
جي حبيب اسي تيره ا -
بر سر مطلب نه منهنجي لکيو ويو آهي ته باطني
صورت سان به هن نسب جي محبت جي نار ڪهڙو
سو هلندو ڪر مجد و مرصا البياض سيو ستاني

٧٨

قدس سرہ جیم تہ لکیو ویو تہ نصیحۃ الابصار
بزرگ میان ولیجد جی تصنیف تہ نان
مختصر نقل اوھان صاحبن جی واقفیت
لاءِ ۔ لکنتا تہ حضرت خواجہ شاہ
صفی اللہ سرھندی فاروقی صاحب
مخدوم قدس سرہ جی جدن شہر سیوھڻ
۾ تشریف کھڻی آیا تہ الحي شب اولیں
قدوم ۾ سندن جیم عالم رویا ۾ مشاھدو
ٿیو تہ حضرت صدیق اکبر رضی اللہ مخدوم
صاحب البیاض علیہ الرحمۃ جي بازو
وٺي حضرت خواجہ صاحب جي ھٿ ۾ سپاري
فرمائي تہ ھذا مني وانت
شيخه (اگرچه آن حضرت صلی اللہ)
پوءِ صبح جو خواجہ صاحب ياد ڪري مخدوم
صاحب جي ملاقات ۾ مسرور ٿي ھن ازھيان ڪي

٧٩

حضرت قلندر جو نور مرقدہ جي روضه متبرڪ
۾ داخل ٿي بموجب شعور شنيده هئا
مخدوم جو هٿ قلندر جيئم سپاري هو
الغي مهل ۾ قلندري روح مبارڪ سان
ھنئين تن جو روح قلندري ڪد جائي
۾ هو مراقبه جي صورت ۾ ۔ ملاقات ڪان
پوءِ قلندري ارشاد ثبوت احسان ڪري
بي احسان ٿيو (اگرچه آن انسان قلندري)
اهڙي اشارت بشارت بعد دستار خلافت
نقشبندي راه جو خواجه صاحب جي فرق مبارڪ
تي سينگاري هيئن تڪيل جو مضمون ميون
جو اجازت نامون لکي مخدوم صاحب جي حواله
ڪيو هو جنهن جو نقل صحيح هت لکجي ٿو
نقل اجازه نامه خواجه شاه صفي الله
قدس سره بدستگيري يار غار

٨٠

اجازة لعبد الله مخدوم عبد الواحد عن الله
فقير صفي الله على اقتداء فعل رسول الله
صلى الله عليه وسلم حيث فوض مفاتح
الحرم لمن كان يملكها قبل فتح مكة
زاده الله تعالى وجل شانه شرفا و
تعظيما بحسب ما امره الله تعالى جل شانه
ان تؤدي الامانات الى اهلها ۔
وكذلك انا اودي الامانة الى من
اهلها ۔ واجيز اجازة لمن هو حري
بذلك اعني الاخ في الله المخدوم
المسطور وارجوا منه ان يتقبل عني
ما اعرض عنه من الارشاد والاظهار
نور الله في الناس ۔
باقي جي آڻي تڪميل آهي ۾ ... تيلي الڪرڻ
ڪري ڪهڙو سعري سمجهه ۾ نٿا اچن جو ته

٨١

آءُ عربي علم ۾ جيئن جو ناداڻ آهيان ۔
عربي ۾ ڪهيل ته آهيان ۔ جهڙو
حال اهڙو ئي قال ۔ باقي گهران ٿوا اوهان
ملين جو بابل ۾ افضال ۔
جناب مولوي مشرفا ۔ لکن ٿا ته جڏهن
حضرت خواجه عليه الرحمة سيوهڻ ۾ هوا
ته ڏينهن ۾ مخدوم صاحب ميان محمد ابراهيم
صاحب مدني قدس سره به خواجه صاحب
جي خدمت حاضر هوا پوءِ سيوهڻ ماڻ منزل
لڪي جي حاصل لاءِ روانا ٿيا هو احمد مخدوم
۾ هردن افزا ٿيا هوا ته هن جنهن گهار
۾ جڏهن جي حبلي ڪافي روانا هوا جهاز کي
پيرا تو ھلیو ھتي آڪري ... ۾ مخدوم
جي منبر ... حضرت خواجه پنهنجي ...
مسند ڪسمي ۾ لهي پيا ۔ لکن ٿا ته القول ...

٨٢

۾ خواجهُ طبع نازڪ ۾ ٻيڙه هوا. وقت
نزع جيئيم ٻي فرمايا لون تہ ڪسي ست
ڪه دستگيري ڪند - مخدوم صاحب مدني واري
لي چيو تہ منهنجي حاضر - چونڪ تہ جي قدر
قرض جي خواجهُ صاحب تي هو جنهن جي ادائي
لاءِ ذمو صاحب مدني جي پاڻ تي کنيو هو
حضرت خواجهُ جي وفات بعد مدنيءَ طرا
صاحب جي ڪان تي جڏهن وطن پهچي ۾
اچي مشرف ٿيا تڏهن عالم جي قطب ۾
شايد عشق رشڪ هو مخدوم صاحب
البيا من سيوهاڻي جي خلافت گرهي مراهل
منزل طريق جي خليفا اولين خواجه صاحب
جا دستار بند ٿيا هوا -
صاحب مدني ڏاري لِکي لڪيرڪري هني
صاحب البيا من داري ڏجي تہ ادها جي باقي

٨٣

امانت مرشداڻي اسان وٽ آهي سا اچي وٺي
حاصل ڪري وڃي - حاصل علام مخدوم
صاحب جي مرهبات مان هن طرح تہ معلوم ٿئي
جنهن مڪتوب جو نقل انشاء احمدي گذجيل
سنڌ ان خاص مريد بزرگ محمد افضل سيوهاڻي
جيان ادها جي واقفيت لاءِ لکيو وڃي ٿو ۾
جنهن جواب خواجه صاحب اولين ۾ سيوهڻ
۾ مخدوم جي مراتبہ مرتبو هوا جي صرف جو
خط جواب سيد محمد شاه جي نالي تي بہ انشا
واحدي ۾ موجود ٿو ڏسجي.

نقل مكتوب انشاوا حدی
حضرت مخدوم صاحب البيا سيوستانی
قدس سره

مجمع باز مخلصان صلاحيت نشان ميان محمد افضل سلمہ ربہ

٨٤

بعد از سلام مكشوف ميدارد رقيمه مرسوله رسيد
حقيقت ميان ابراهيم جيو معلوم گرديده - بزرگ
هستند اگر ما مور باشند چرا از ان جا توجه نه نمايند
و دعده وفا رسانند هرگاه نور القمر مستفاد من نور
الشمس قمر با كمال دوری در آسمان اول شمس كه در
چهارم فلك ست استفاده نمايد و شمس مانع نه
از افاده نيست انسان كه احسن تقويم ست و از شمس و قمر
رتبه زياده دارد كه بموجب نص و سخر لكم الشمس والقمر
تسخير ايشان دارد چرا دوری مكان مانع از افاده و
استفاده در حق وی گردد ليكن قدرت آماده بايد
كه باشد و آن وقت كه از بندگان مرخص شده در كهری
آمده بودند اينجانب كه خود را در هيچ اعداد نمی آرد
با ايشان ملاقی مدتی در مجلس بود هيچ توجه و ترقی نه گو
ليشد اگر داعيه مرشد كامل آن بند دراز رقت بجا
می آوردند ليكن هيچ اثر ظاهر نشد الحال هم اگر قدرت باشد

٨٥

هيچ نرفته او تعالى الحق فهما والسلام -
بيشك ز ركشا كار با بر پروردگار ست اما جا كه
شوره خوری ست خطبه خوانی آنجا ست زياده چه
گويم ز ركار كند مرد افتادگی درزد پوين جي انهي ڪلام
دستگيري يا رسرور بود در نظر نيست كه در اجازت
نامه حضرت خواجه صاحب چه كرشمه مدح بمقامات مخدوم صاحب
پسر صديق اكبر رضی الله عنه مرقوم فرموده رفت
هيو بہ پاڻ قلندري مشرب جي بحر ۾ موجزن هوا -

يا رب به قلندران درگاه — از سر قلندری كنی آگاه
در عشق خودم قلندری ده — تا فير رود بماند الله

عظم شانہ - تي هر ڪنهن ڪلام جي مهري جا ميل

شهود ثاني عاقبت آشكار
به نقل مشهور

مير صاحب معلي خان حاكم سند هميشہ
پنهنجي شڪار گاهہ ڳوٺ بداپل نالي جي سير

٨٦

جيم منزل کي ... ڏهو پر الهي هر وقت
اچڻ ۾ حضرت قلندر جي زيارت لعل
جماعت مخدوم صاحب جيم اچي ملاقي
مخدوم عليه الرحمه جو ٿيندا هو
ڪنهن ڏينهن ذڪر ۾ فضائل
ائمه شريف ۾ اصحاب ڪبار جيم مير صاحب
موجود هو جڏهن نوبت فضل حضرت
صديق اڪبر تائين پهتي ته جيم تقرير هلي. مير صاحب
بلند ڏي اچي درهم برهم ٿيو هو ناگاه
بزرگ جلالت مآب ميان مير محمد عباسي
مشهور مخدوم لنڱ ياڻي يا ڏکائي
سيوهاڻي جو اولاد مان پير شڪر گنج
محمود سامناڻي جي اولاد سرآمد هو
تنهن سنڌ ۾ علامي سان مير صاحب کي
منهن ۾ چيو ته اي مير حضرت صديق ته

٨٧

جي عهد ۾ توهان جو ڏهچين هاڻ هيڪر
پر انوار سنڌ ۾ ڏي بين هاته هو ته سنڌ ۾
خدمتگاري کان هيڪ مرتبي نه رهين ها
۾ سنڌ ۾ خاڪ لغا ابن جي شر موذي جي
اکين ۾ پاٻوڙ ها يعني جانچ نه هجي ها
ڪرامت صديق اڪبر جي اڄ ته
توهان هميشه دوزخ تو ٿيو اهي وجه سنڌ ۾
جز مبارڪ اکيو تنهن رکندا هئين.
اهڙي سخت ڪلامي کان مير ته مرجي اٿي
ويو هو. ۾ هن ... تڪميل بيت مخدوم صاحب
صديقي ڏي موڪليا هئائين.

نقل ابيات مير صاحب رحمة

عاقبت يار يار خواهد شد	دل دشمن فگار خواهد شد
سحر وشي جز نواي بلبل	موسم نوبهار خواهد شد
گرچه بلبل بباغ مي نازد	بستهٔ زلف يار خواهد شد

٨٨

جان من در قيامت صغرا	پيش مهدي نثار خواهد شد
نام مشڪل ڪشا علي ولي	روز محشر حصار خواهد شد
کرم از مهر مرتضيٰ نجف	زائران ديار خواهد شد

مخدوم صاحب جو ان هن بيت سان بيت لکيو
۾ ڪليس سنڌ ۾ حڪومت ۾

عاقبت يار غار خواهد شد	دشمنم بيوفار خواهد شد
چونکه دلدار در کنار آيد	بحر هم برکنار خواهد شد

لپڻ ستن بيتن کان هيٺ تڪميل بيتي شامل
ستن بيتن جي آهن مختصر سولي شعر جو لکيو

هرکه دارد سعادت ازلي	دوست چار يار خواهد شد
خاتم چار يار شاه نجف	از خوارج حصار خواهد شد
هر اصحاب پاڪ بگذرانند	دشمن ايشان خوار خواهد شد
روز محشر که جمله جانا شود	رافضي شرمسار خواهد شد
ميرمن گر براه راست رود	بيگمان رستگار خواهد شد
واحدي گرچه شعر مخفي گفت	عاقبت آشکار خواهد شد

٨٩

مخدوم صاحب جي شعر ۾ پوين مصرعه
واحدي گرچه شعر مخفي گفت
سا مصرعه مير صاحب واري بيت جي
جان من در قيامت صغري پيش مهدي نثار خواهد شد
جي جواب ۾ شامل آهي. يعني قيامت صغري
... ۽ مشغول اولين قبر جي عذاب ... ۾
آهي جيئن مير صاحب حيات هو تيئن اهي
نتيجه ڏسڻ لاءِ جيئن ٿيو هو تنهن منزل
جي صورت مخفي هئي. عاقبت آشڪار
ته هن تي جڏهن هن جنهن ڏينهن ۾ پهتو.
نمند ته به پڇاڻي کا اهڙا ج لکي. رب عظيم
جلشانه جي در ۾ توبه آهي. معتابن ۾
تو ڏسجي ته بعض اصحاب ڪبار جي عذاب ۾
جيڪا ن ويچار ابليس به پيو هجي.
جو شاته پير صاحب ميان غلام محي الدين صاحب سرهندي جيڪو لکيو.

٩٠

دولت سرهنديءَ جي عيوض ڏيڻ ميرصاحب جي
ماموني دربار ۾ [illegible] پيتا هئي
حضرت ڪل محمد سرهندي حيدرآبادي
اڪمل اجل ولي حيدرآباد ۾ هو سو اڪثر
ڪن ڪن وقتن ۾ رافضين کي لتاڙيندو هو
علي اڪبر ايراني فوجدار حيدرآباد جي ميرصاحب
جي اهڙن گفتارن ڪري دل ۾ ميرصاحب ڏانهن
عيب رکندو هو پر ڪجهه ڪري نه سگهندو هو
هو - جن ڏينهن ۾ مخدوم صاحب حاجي پيا هئا
سرمست لاڏلو تلنڊ [illegible] اصل حقيقي مشرب
تلندي [illegible] جو سجاده نشين [illegible]
ڏانهن [illegible] ناتيا هوا ته هن حيدرآباد ۾ پير مٺين
سان [illegible] ملاقي ٿيا هوا - قيل قال ڪان پوءِ اهي
رافضين کي پيرصاحب عادت هو - حاضر الوقت
حاڪم عبدالله ۾ [illegible] احمد [illegible] سيوهاڻي نقل

٩١

نقل ڪيو ته ميرصاحب مرعلي جي نسبت
پيرهم [illegible] بيان ڪيو [illegible] طرح
از عترت يعني آل يار غار منڪر اصحاب گرفتار
يعني از عترت مخدوم صاحب سيوستاني صديقي
واز ديگرے آل يار [illegible] يعني از شفاعت
حضرت غلام محي الدين صاحب فاروقي قدس اسرارهم
مشان پڇيو [illegible] ته عاقبت منڪر اصحاب
چه شد ڪه در بعض دي اميدواري داشت
سو سائين مولوي صاحب جي مشائخ عالي دستگاه
حقائق آگاه ۽ امراء نيڪ سيرت [illegible]
بيان [illegible] اسامي [illegible] حسب نسب
جا هن طرح قائل ۽ مائل ۽ [illegible] تماشي جا
محبوب [illegible] پر جي خود [illegible]
جي [illegible]
[illegible] جي [illegible] شعشعي

٩٢

۾ [illegible] هوندا [illegible] اهين
سچ جو [illegible] ثقيل سمجهي اسفل ملعون ڏي
اصلي [illegible] - آخر هن ۾ مخدوم صاحب علي جان
رحمة [illegible] جي صداقت جا معاني ڏي [illegible]
مخدوم صاحب سان [illegible] ڪيائين [illegible]
[illegible] - بلفظ باطني [illegible]
جي شاهدي ثاني جو مشاهدو عجيب
هن نسب جي اثبات ۾ [illegible] موجود
ته هن [illegible] ۾ انهي [illegible] لعائش
نامناسب ڄاڻي ته نقل ڪري هن دستور [illegible]
شعور آهي

نقل مڪتوب پير شهاب الدين نوشهرائي قدس سره

جنهن عالم [illegible] محبوب [illegible]

٩٣

تلنڊ جي حضور ۾ [illegible] - مقامات باطني
مخدوم محمد صالح سيوستاني برادر صاحب برادر زاده
البيان سيوستاني جي ۾ مشاهدو [illegible]
جو مڪتوب [illegible] جواب [illegible] ظاهري ۾
يادگار [illegible] مخدوم محمد صالح ڏانهن سيوهڻ
۾ [illegible] مالڪن جي
[illegible] شايد [illegible] هو

مڪتوب بدستگيري يار غار

بسم الله الرحمن الرحيم

سبحانك لا علم لنا الا ما علمتنا رب
مابين اليقظة والنوم حضرت سيد
الاولين والاخرين محمد النبي الامي صلى
الله عليه وسلم ومعه ابي بكر رضي الله عنه

٩٤

تعالى عنه وانت وكان رجل من المشاهدين
بيده قدح احمر وعليه ثياب حمراء وفيه
شيئ من العسل واللبن وقال ابي بكر
لرجل المجذوب المذكور اعط هذ
القدح لا ولادي فاسقاك بحكم
النبي صلى الله عليه وسلم بيده فقلت
له ما هذا قال حصل له الحكم من الدنيا
والآخرة فقلت نعم هي
ثم رايت الناس من الرجال والنساء يطوفون
حولك فقلت ما هذا قيل تحبونك
قلوب العباد والله اعلم بالمراد
والسلام عليكم ربنا لا تواخذنا ان نسينا
او اخطانا
مخدوم محمد صالح سيوهڻ ۾ صحبا الله
الصالحين ماڻهو سنڌس عمر ۾ ريحان ۾

٩٥

عرفته عامات جا وڏا بنا نهاڪن هت فقط
سنڌس گفتار جيئن آثار ماڻهو هن شعر نشان
کير ورجي ٿو.

از دو عالم غير ذات پاک حق دركار نيست
مست و هوشياريم مائل عزل بيكار نيست
رايت راه قلندر دوش ارائيم و بس
تاج تقوى بر سرم از خشن پوشي عار نيست
سرخوشم از جام وحدت مست از روز الست
محو روي يار يكباشم لعالم كار نيست
از سر جوش جنون در راه مستي گام زن
هيچ حاجت از رفيق در نفس غمخوار نيست
از شراب شوق سرمستي محمد صالح
در دل و جانش غرباءالعنت درماي يار نيست
فقط

٩٦

شهود ثانيه

سيد امام الدين ع سبحن شاه كان

هي پير پائرسگاز بيب نريت ۾ شبها هت ۾
هڪ جڳهه اهو حضرت غوث ملتاني قدس الله سره الاقدس
جي درگاه جي پاڙ جا ارادتمند وڃيل تڏهن
تمنگون جلسه نسبت ۾ ملتان ڏي عزم فرما
هوا راه ۾ جڏهن سيوهڻ شهر ۾ پهتا هرا تڏهن
مخدوم عارف بالله سجاده نشين واحدي
۾ مشرب حقيقي جي مجبري سجا مصلي نشين
المشهور قاضي قلندر عليه الرحمه جي مجلس
اچي مخدوم سان ملاقي ٿيا هرا - الغرض ته
سوا وقال الله قال رسول صلى الله عليه وسلم
جي مونهكر هندجو ذڪر جو هليو جيڏهن

٩٧

سادات مجلس مخدوم صاحبڪان مولوي آيا
تڏهن هڪ ڪجهه ٻي کي حقارت طور گڏا حيا تون
نه مخدوم وڏن علم درويشي جو نه ٿي ٿو -
اهي رات جو خواب ڏاڍي ڏسن ته هڪ وڏو خيمه
کرو ڏنيل آهي سردار عالم صلى الله عليه وسلم جو مالي
سگو ريسان - اهي خيمه جي دروازه تي ابي بكر
صديق رض بيٺا ڪان اوري شيخ شهاب الدين
سهروردي ڏنيل هوا اي جنهن کي شيخ شهاب
الدين سهروردي تو مصلي حضرت ابو بكر صديق رض
ڏا هن - اهو تو وجي حضور سرورعالم صلى الله
عليه وسلم جي ۾
جڏهن نوبت اسانجي ايي نقل جڏهن ته جي
اهن ڏٺي سادات جي وڃڻ لاوق - تڏهن
سهروردي صاحب اسانکي ته جيڏهن حضور سرورعالم
صلى الله عليه وسلم جي - سبب ظاهر ٿيو ته اهي اسان جي

٩٨

اولاد جي محقيق ڪري آيا آهيون تنهن ڪري
اوهانکي نا خير ڏجي لاءِ پيو آهي
صبح جو آهي جو سادات ڏري محمد رضا صاحب
جي مجلس ۾ حاضر ٿي معافي جا طلبگار
ٿي سمورو نقل شبينه مخدوم جي پيش اندام
پاڻ فرمايائون سادات کي ته الحمد لله -
اهڙو مرتبو الله تعالى عطا ڪري -
جنابا اسين ته بازاري مثال آهيون اوهان
اوهان سڳورن جي برڪت لائق ڪري -

شهادت رابع

نقل ٿو ڪري مسماة نافل دائي ڏي محمد فاضل
حيدرآبادي . مسماة عابده ۽ پرهيزگار
هئي ۽ هميشه شب خيز ۽ ورد وظائف ۽ ذڪر
اسم ياد ڪرڻ اسم جيم مشغول هوندي هئي.

٩٩

مسماة نافل نقل ٿي ڪئي ته هڪ رات
منهنجي والد محمد فاضل نقل ٿي ڪيو ته حضور
سرورعالم صلعم جي زبان آکيان ته آهي
محل ۾ حضرت صديق اڪبر جي تصوير ڪئي
نظر جي زيارت نصيب ٿيم پاڻ فرمايائون
ته فاضل اسين هاڻي اچي اوهانوٽ رهندا آهيون
موڪل پنهنجي اکين ٿي هٿ رکي صد شڪر
ٿي ڪيائون ڏينهن ڪان سڀ محمد ڏم منهنجي
مرشد ذالك فضل الله الواسع جر سورت
۾ پيشو سيد رآباد ۾ اچي مسماة نافل
جي گهر ۾ برڪت ورتي - محمد اصل ٿي جيڪو
ته موڪلان ذات شريف جو جو جواهر
جيائون ته اسان جي ذات صديق امير المومنين
صديق اڪبر جي اولاد منيا دنيا آهيون
تڏهن اهو خواب پنهنجو جهولي بيان ڪيو

١٠٠

مريد ٿي سنڌ ۾ پيوند شوهر پنهنجي
جماعت ۾ سنڌ ۾ پويان مشين خاندان
جاخدم ڳنگار ٿيو پر پيءُ ثبندا آيا تا ابو

خواب حقير

اضعف عباد الله جو والد ماجد محترم بيت شريفين
روانو هو ناگاه هڪ رات نند ۾ ڏسڻ ۾
آيم ته جيڪي پڙهو ضعيف نادان سان ڳالهيون
بيانيون تن آڏو پنهنجي قبله ڪي مرشد پو گالها
پوءِ اُن کنهن جيم ۾ ڏيکار هڪ پيالي
ڪاشو جي جنهن ۾ ڪاروداغ نور ۾
هيءُ ڏنو اهي ڏيکاريندي پيالي جي مرشد
ڪيم ته ڪيئن داغ پيالي وارو جانيما
حضرت صديق اڪبر جي ائين - موڪل
پنهنجو پل وجهان سان آها هي ڏيڻي

١٠١

خواب ڏسڻ جي ٽئين ڏينهن جان محمد نواب
کو مريد هو مخدوم رضا ميان ڪا محمد شريف
جر ٿنهن منهنجي والد جي وصال جي خبر ڪئي
جو معلوم ٿيو ته جيئن يار جي ڪوهه جي منزل
تي جان حق سپاري مرقد پنهنجي ڪرڻ
کوه حضرت صديق اڪبر جي ڪيا پيءُ
موڪل واري خواب جو تعبير ٿيو -
ايندڙن هرڪنهن آڏو بدشد گالهائو طمع
اهو مطلب ته هرڪنهن ايندڙ سان ٿورن ڏل
جي محبت اندر سان فاتحه پيو ڪريو.
۽ پيالي مثل ڪوه جي آهي جنهن ۾ داغ ڪارو
نشاني موت جي آهي جا پيما ته حضرت
صديق اڪبر جي آهي والد منهنجو اولاد
سنڌ ۾ آهي - ٿوري موت جي داغ سان سنڌ
ڏنائون تعبير صحيح آهي آڪڻ جان مرحوم رحمة الله عليه

١٠٢

پرهي به روحاني قربت سبب صديق رضه
جي اولاد سان ڏاڍي چڱي -
مولوي صاحبا! ديري ٿو لڳان ته هن انقلابي
هر ڪو پيو پاڻ سڏرائي ۽ پيڙهي عزت
حرمت تابوت کي پيهي جي تعظيم رسمي ڪاڄ ملاءِ
مراسم نبوي صلعم هثان دين ته جيان
پر عمل مڃتا ظاهري اهڙن جا به پيا ڏسجن
ته به ڪو ڪنهن به جا اولاد ۾ هر ڪو اهي
نسبت ۾ پائڪي وڏ ڏجاڻي بي بنيادي آدم
نگاه نٿا اٿن - جهڙي اهڙا ڪا ڪنهن
نسبي ڪان محفي نه ته جي ڏجارا ڪرامتي
عملي هوا ۾ نسب جي اعتبار جو ڪو انتظار نه ٿي
جاناٿو ته جيڪا هن ڪنهن خاندان جي
عزت ڪي ۽ حرمتي چار ڏئن ۾ لکيل
جي هوند ڪو ڏسي ته هو فرق پاڻ کي جو عو

١٠٣

ڏسي پراڻو ٻيو ڪنهن جي شڪره شعري ٻڌي
او تعالیٰ شل إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ
أَتْقَاكُمْ جي حڪم سان عنهن تقويٰ
جي ڏجارا مان هن متعطش کي جرعه ڏيئي
عبادت پرهيز ۾ سيرا ڪري آمين
جنهن ان کي ناڻو دارين جو ٿئي
پر جنا با جن خاندان جو شرع عمل آڳي اهي
جي ٻي ڪنهن کي نظر ۾ نٿا سمائن ته اهڙن
جو البت ارمان هوندو - حديث اڪلا هيي
نسب اشرف جي عزت ۾ پيا پاڻ ڏوڙائين پنهنجي
پيا به ڪنهن ليهي نسب ۾ جا ۾ لير الحسب
جا ۾ ڪنهن معدن ذهب والفضة ليهي
ڪينهن اولياءَ جي نسل جا ڪهڙي طرح
نه نسب اشرف جي ڪنڌي سگهرا عزت ڏين عنهن به
الغرض نسبي وارن ڪان - اها جا انصاف جي آهي

١٠٤

ڪٿي ڳالهه ۾ پيو ٿي وڃي ته صديق
اڪبري جنهن سلسلي پيوند
صديق اڪبر سان اٿن ۽ جي اهڙي
ڏاڍ نگ مان ويري مريد حضرت شيخ
شهاب الدين سهروردي جا آهي
سلطان المشائخ سهروردي سان پيوند
هو ۽ طرف مشطاري ڪ عشقي ۾
اگرچه اهڙا پير مشائخ شطا
راه مشطاري ۾ گام ڏن پيرنا
بعضي اوقاتن ۾ ملفوظات ۾ سلطان
جا صحيفا مسيح الاولياء کان حل
ڪندي سان محبت باراڻي جي رکندا
آيا پو ۽ زماني نوبت ۾ مريدي آڳي پوءِ
وقت اهي جهڙا آهر ڪو ڪٿي هجي ته اعتبار

١٠٥

باوجود ڪنهن جا مريد به نه ته به اهڙا
گدايات پيا سمجهن ته هي اسان جو مريد ۽
هو اصلي ڏجارا نسبي سادات وغيره
مرشد ڪرائي جا الوداع جي ڪندي
تم بالخير - اگرچه اهي نسبت جا جي
هن زماني جي هيٺ متاخرين باب آهن
گهٽا ڪاغذ هوند ڪارا مجن پيا
سيج چوڻ ۾ ويري به مسند ريخ
جو آهي دنيا در گذر - ليڪو پنهنجو
پاڻ کي ڏسي پير وڏيرو هر ڪو ٻي
هتان هليو.

واه! ياد آيل خواب

ڏٺل جو شرف هن موقعه تي چولعا جي
ته لکندڙ کي البت نسبي ارمان ۾ هي
[illegible]

١٠٦

متين گذارڻ جي بابت. ته ناگاه مسجد
شريف عاليشان ۾ وڏي جماعت نماز
جي انتظار ۾ ويٺل آهي محراب سامهون
وچ ۾ ساڄي ڏاڍي جي حضرت امام رباني
مجدد الف ثاني قدس سره ويٺل
۽ ڏٺائون ته پهرين جهڙين جماعتين کان
پوءِ ڏاڍي پاسي نماز لاءِ ويٺل ڏسائين
پيو. جڏهن تکبير ٿي تڏهن
سڀ اٿيا ۽ ڏٺائون ته پر انهيءَ محل ۾
حضرت امام رباني عليه الرحمه اشارو
ڪيو ۽ ڪنهن ٿا ماڻهن ته اڳيان نماز پڙهاءِ
ڪندا ته اُن جي جواب ڏيڻ ڪيو ته آءُ
ايها ڪي ڪنهن جي ڍڍو ڪري ٿو
سامهون ڪري سگهه جو آءُ اڳيان

١٠٧

عاقبت وري پاڻ اڳيان نماز پڙهايائون
انهيءَ تعبير مان ايترو معلوم ٿيو ته صحيح
النسب اولاد صديق اڪبر جي تعظيم
اڳرائي حضرت قدس سره کي بيشڪ
منظور هئي. اولو الابصارن ۽ اولو الايدي
وارن جا ته اجهي اهي حساب پاءِ آهن
پيا جا جا شند اچي صرف پاڻ پوڄائين.
جناب مولوي صاحب. معاف ڪندا
گهڻي طول طويل ڪي ٿو لکان ته ته ٻه هون
باطني ۾ مشاهدت صحت هو نسبي
جيلاءِ اچاو ڪي ڪتا يا وات پڙهائي
فقط ظاهري اهڃاڻ هو بساط عنا
جاوري ته ته انهن ته جيئن مسيح الاولياء
جي قرابت مان ڪرڻ جي هند هندي.

١٠٨

اولاد صديق اڪبر جي مان
مشهور آهن - پهرياءِ حضرت
مسيح الاولياء جو چاچو بزرگ

حضرت ناصر الملت
قدوة الكاملين
مخدوم شيخ طاهر
محدث ابن شيخ يوسف
پاتائي گجراتي قدس الله
سره الاقدس

سندن مرقد مبارڪ شهر برهانپور ۾
سندن تصنيفات مان تفسير مجمع البحار

١٠٩

پڙهو آهي سن ٩٥٠هه کان پاتر گوٺ
جيڏي سياحت ڪندي گجرات ۾ هيا
آهن اهڙو حوالو وطن پاتر سوڪ گلزار
ابرار ۾ موجود

ضروري اعلان

حضرت شيخ طاهر محدث پٽني
اصل گجراتي مصنف مجمع البحار سو آهي
جنهن جي جنگ ۾ براهيم اڌام سان هئي
ڪتابن جي مطالعه سان معلوم ڪندا
خصوص گلزار ابرار مان جنهن جو مصنف
حاضر ناظر انهي زماني ۾ جنهن طاهر
سان ملاقي هو حضرت طاهر سندي
گجراتي سان برهانپور ۾ حضرت اسحاق تلمذ
سان ڪڏ شيخ طاهر پاتائي متين کان

١١٠

نيض گير هوا ۽ بيابز ذڪر سنڌ ڪتابن
۾ صفائي سان ڪليل موجود آهن تر
هڪ طاهر اصل جو گجراتي بواهيري هو
۽ ٻيو محدث طاهر سنڌي ابن يوسف
گجراتي هو - پوءِ انهي گهوڙي
ڪل ۾ همنام طاهرين هم زمان ۾
هڪ ٻئي جا حال گڏيو سڏي رياهن
ڪندا - رڳا ٻي تحقيق داخلا ڪيو ٻنهي
ڪتابن جي زيب زينت ڪندا ويا.
بلڪ فقير ڪتاب گجرات ملحب جو صاحب
گلزار ابرار ابن بر توجها ثاني تر خبڪ
ٻنهي جي ٻنهي محمد طاهر اصلي گجرات
جي سان هئي ۽ مجمع البحار جنهن محمد
جو درست قبل هو نه طاهر گجراتي جو -
۽ اهو مجمع البحار جو علم حديث ۾ آهي.

١١١

۽ سنڌي طاهر محدث جو خاص
تفسير مجمع البحار طاهري تا لکن
مجمع البحار جي علم جي ڀي صورت آهي انجو نقل
سچو به گلزار ابرار ۾ ڪليل موجود هو آهي
يعني اهو تفسير مجمع البحار جو لطف
لطائف قشيري جي اسلوب تي لطائف
صوفيه قدس اسرارهم جي نڪات ۽
اشارات تي حاوي آهي - ۽ هن شيخ طاهر
محدث جا جي مسبح الاوليا جو تصنيف
مان ڪتاب مختصر قوت القلوب
۽ منتخب مواهب لدنيه ۽ ملتقط
جمع الجوامع سيوطي ۽ موجز قسطلاني
جنهن کان وڌي عالي شرح بخاري تي
نه آهي و ذاردا بارهن دفاتر ۾ لکي متن
۾ مختصر ڪيو اٿن ۽ تفسير مدارڪ جو

١١٢

ٻنهي جي ٻن فرزندن جيلا ۾ مختصر
ڪيو اٿن ۽ انجي آغاز ۾ هن طرح لکيو اٿن
قال ابو عبدالله طاهر بن يوسف
عليه رحمة الله - ۽ اسلمي رجال صحيح
بخاري هڪ شيخ معرفاني جي طور تي
۾ رياض الصالحين جنهنجو ٻيو نالو روضة
الصفا حديث حسن ـ ي بيان آهن
جنهنجي انهن امت جي بخشش ۽ امداد
مرادون لهڻ جون خوشخبريون دار آهن
ٻيو روضه رادن وڏن مشائخ طريقت
نامعا نه گفتار سان سرسبز آهن.
ٽيون روضه ارباب توحيد ۽ وحيدان
۽ اصحاب عشق ۽ عرفان جون عدليون
عبارتون ۽ نمڪين اشارن سان تر
۽ تازه آهن -

١١٣

حاصل ڪلام اهو حضرت شيخ طاهر
صديقي شهابي مشهور ۾ ٻنهي متي
ٻاٽ سنڌ کان گجرات ۾ مشاهير العصر
هو. مختصر
ٻئي سنڌ ۾ هڪ عبدالله ۽ شيخ رحمه الله
جي ٻئي سيوهڻ شهر ۾ جايا هوئين.
پوءِ آخر ۾ ٻئي عرب ملڪ مشهور
هو اشيعنين خطاب سان - اهي اولاد
امجاد امير المؤمنين صديق اڪبر
جي نسل سان عربستان ۾ گجرات ۾
جاءِ تي پڌرا ٿيا ۽ اسمه عبا آهن
ٻاٽ شهر جي اٿ ڪان منهنجو مرشد
ذالڪ فضل الله الواسع
جنهنجي درگاه ٻاٽ ۾ جا ۽ زيارت عام
خاص آهي اهي حضرت عليه الرحمه جي ابا جا

١١٤

مان اڏڻي رڪفو واحد ڪرڻ
آهن اها انبساط صديقين جي الحق
المراف اعناف ني آهي - الحمد لله على ذالك
حضرت مسيح الاولياء جي پيءُ جو ٻيو

حضرت مخدوم عباس محدث پاتائي هنگورجائي قدس سره ابن يوسف جمال جلال

انهيءَ جا سنڌس تاريخ معصومي ۾
گلزار ابرار ۾ تحفة الڪرام وغيره
ڪتابن ۾ موجود -
هن محدث جي قرابت سنگيني حضرت
سرور بير مخدوم نوح صديقي هالائي

١١٥

قدس سره جي ڏاڏنگ ساڻ ڏهتائي نسبت
سان لڳي ٿي. حضرت نوح رحمة الله
جي آبائي قبيلي مان پاٽ ڳوٺ ۾ رهندڙ
هوا مخدوم فخر الدين پاٽ جي ڏي
سيوهڻ ۾ اچي رهيو هو جي الهي مان
وڏي فخر الدين مان بو ٻهڻ جي سنڌ ۾
وڃي منتظر ٿيا هوا اهو قبيلو سالڪين
عمري لکن ٿا. تحفة الڪرام سنه ٩٢٥ اجيم
حقيقت هي لکيل ظاهر آهي
حضرت مسيح الاولياء جو ڏاڏو شيخ
شهاب الدين صديقي سهروردي ثاني
بن نور الدين منشي ذکر ڪيل هو ۽
۾ مخدوم الدين وڏو سونا ڏو هو حضرت

مخدوم نوح عليه الرحمة

جو- لکن ٿا ته فخر الدين جي ڪيترن پاڻ هو

١١٦

حضرت شيخ عمر شهاب الدين
صديقي سهروردي قدس سره جو ۾
مسيح الاولياء شهابي سهروردي
خاص اولاد مان سنڌ ۾ هو، جو
سهروردي پيشوا طريقه سهروردي
۾ ويٺل ٻه عجم سهروردي شيخ جو هو
۾ جي ايام سهروردي جو حاڪم به هو
اهو قبيلو ڏاڏي جي بو ٻهڻ - سيوهڻ
لعل جي ڪان پاڙي ۾ آخر هالن ۾ وڃي منتظر
ٿيا -
فخر الدين سنڌي جي اولاد مان محمد اسحاق
هو جنهن جو پٽ مخدوم ميان نعمت الله
هالائي هو الهي صلب ڪان حضرت
مخدوم نوح نو لکي مرشد ارقالي امبقي
ڪيو هو ۽ جهان ۾ پيدا روشن هو-

١١٧

مسيح الاولياء جو ڏاڏو شيخ يوسف
پاتائي ۽ مخدوم نوح گڏ پڙهندا
هوا پر شيخ مقبول عمر ۾ ڪنهن
ته هن وڏو هو-
اگرچه ڪنهن شقاوت عمري ماڻهو لعل
پلي مخدوم جهان سهروردي صديقي
نوح قدس سره جي نسب ۾ اعلى ابن عبدا
اهو - جي چوندا آهن ته پيرن ۾ هالائي
چوندا آهن ته حضرت مخدوم پير عبد الوهاب
اعمل اولياء جنهن جو قبو حيدر آباد جي قلعه
جي اترائين شاه جي قدس جي متصل آهي
سو پٽ هو مان مير جنهن کي مير پير
سر سڪري پير چوندا آهن - وڌندڙ اولياءَ
هو جو سيوهڻ مان لڏي ويو هو لاهور.
سفينة الاولياء ماره ماړ شفقت درويشن گي

١١٨

لکي ته سو برخلاف - غرض اهڙن
اختلافن ڪان ڪو ڪتاب خالي نه آهي
بلڪ سنه ١٢٨٦ع جي اخبار معارف ۾ جو
محمدي ڪراچي ۾ سيد فاضل شاهه
دري اڙهان ١١ پنهنجو نقل ناعام
مخدوم صاحب هالائن جي نسبت ۾
شايع ڪيو اٿس جو لکندڙ کي ناگوار
معلوم ٿي نقل احمقن جي شاني جو آهي
سوائي اخبار ۾ نه ڏيکاريو.
اضعف عباد الله اهڙين ڳالهين لکي
پڇيو ته هيون جناب سيد نور علي شاهه
منارجي جي معرفت جو اهڙو ڏينهن
۾ اهي طرف جو بيدار هو - جو ان معاملي
اهائي ته ادها بخط مخدوم صاحب
نسبن ۾ عبارت درگاهه جي ڏنو هو جو ته

١١٩

شاه عبد الوهاب عليه الرحمة

حيدرآبادي برابر اسان جو ڏاڍو
آهي ۽ ادهان جيڪو سيوهاڻين مخدوم
صاحبن جي نسب ڪيو ته حوالي
پيرن وٽ اهڙو حوالو ڏيکاريو ته پاڻ
سيوهڻ بربخش ومبرو بدن قبيلي
ساڪن جو پاڻ سو جو شاهه صحيح آهي
هن ڪتاب ۾ تڪيل آهي - ڪهڙو ڪري
ڪتاب ۽ رساله وٽن موجود لکن ته
جواب هن طرح جو شاهه ادهان جي
صحيح آهي ته انکي به برخلاف نه جو ته
۽ جواب مان معلوم ٿيو ته سيوهاڻين جو
نسب صديق اڪبر سان متفق
هئڻ لئي اسانجو ڏنو ۽ سند ساحياء

١٢٠

سمورن قبيلن ڪرم سو ڏني هئي
۽ اهي بابت لکندڙ کي هڪ وڏيڪ لکڻو
پوي ٿو پر مختصر ڪيو ويو ته منهنجي
مرشد پاڻ تائين مخدوم نوح صديقي قدس سره
جي اولاد مان نه آهي پر پير مرشد جو قبيلو
آبائي جو سان منهنجي مرشد جي ڏاڏي
جي نسبت قرابت ٿي لکي سڀ صحيح
صديق اڪبر جو اولاد هو فخر الدين
وڏي ۽ سند جي مجهان - ۽ منهنجو
مرشد جنهن جا بابا سگورا وڏي باءِ
حضرت عمر سهروردي جي اولاد مان صحيح
ثبيل آهن - تڏهن جيڪي ٿو ته اها شاخ
قبيلي سابقين فخر الدين صديقي جي
به نشا نبر ماڙ ڀيري هو ڪثيل نسب جي

١٢١

پنهنجي مٿي بڪفو واحد سند ڏيندم
هڪ بين ٿي شاهد مشهور آهن -
پر مخدوم عباس محمد قدس سره مٿي
ذڪر ڪيل (اهي حضرت جي قبر هنگورجو
ڳوٺ ۾ آهي) انجي اولاد مان حضرت شيخ
جنيد الله فرزند سندن حضرت شيخ
مخدوم اسماعيل طائي جي بي ولي اعل
جنجي درگاهه عاليجاهه ڳوٺ هالا پراڻو جيم
جا ۾ زيارت عام خاص جي آهي ۽ مٿي
ميلو لڳي ۽ سندن اولاد ديه شيخاڻي تعلقه
ڪنڊيارو ۾ احيا حيات ڪري قبيلي
سو ڏا هليا آهن -
سندن قبائل مان مخدوم نور محمد صاحب
بمعه قبائل اولاد احفاد ديه ٿريچاڻي تعلقه
لوهري ۾ موجود. اهڙي بحث تا ڏيکارين

۱۲۲

هي به هڪڙي نڪ گهڻو احد صديقين
جي پاٽ جي زمين تان آباءَ اجداءَ
سيوهاڻين ۾ پاٽائي مان منتشر
۽ اهي قبيلا حضرت عباس شهابي سهروردي
مين ذڪر ڪيل جيان اوڏي ظاهر

مختصر نشانيڪو هجان

حضرت مسيح الاوليا جي والله ماجده
جا چاچا سڳورا ۽ حضرت مسيح
الاوليا جي چاچي حضرت شيخ طاهر
محدث مين ذڪر آندل جا پائيندا،
حضرت شاه محمد معروف
۽ شاه عثمان هي سڳا پاڻ ۾
ڀائر شيخ عيسى سخي مشهور پاٽائي

۱۲۳

قدس اسرارهم جي هي صاحب اوليا ۽ اصل
اهل پنجاب جي صغير ڪبير جا مرشد
ڪامل هوا. خادمن جي عمال ارادتڪان
وطن پنهنجو پنجاب ضلع مظفر گڙهه
تحصيل عليپور شهر سيت پور ۾ اختيار
ڪيائون. سندن درگاه عاليجاه
زيارتگاه عام و خاص اهي اڄ شهر شريف
ستين صديقين جيئن معمور ۽ پرنور آهي.
ڪتابن ۾ حوالات پر گلزار ابرار گرانت
جيئن موجود. ڏسو لائق النور... العزم
۾ اولاد مان صديق اڪبر جي پڙ ڏا
ذالك فضل الله الواسع منهنجو مرشد
جي آبائن مان - اهو قبيلو صديقين جو به
اوڏي هو جيئن ته سندن انتساب فيض جو

۱۲۴

پاٽ سنڌ ڪان ناشي ليءِ اهل پنجاب
لي دي چمڪيو هو انهن حضرتن جي
اولاد جي سڳهه وڏي ليءِ عجب هي.
جناب مولوي صاحب! الله جل شانه جي
ڪا هدايت حاصل ادهان لي تي آمين
دري به توجهو تڪو صدحقدم جلي
ايتري لباط جي افتاب لي تري لقان
جي سان يڪيندو ته هرگز ڏيکي نه
سگهندا جو ته هڪ به گهر نه آهي
پرڪو ڪڙي طرح ڪور چشم ليءِ جلد
آفتاب نه سهي سگهي ته هيڏي
جاهر جو پاڻ ۾ پنهنجو اصل نسل سڃاڻي
۽ جاڻي.
پرڪو سعادت ازلي جو يار هوندو ته
صحيح سخن لي ملعجل آساني سان سمجهي

۱۲۵

سگهي ٿو بشرطيڪ **الا من اتى**
الله بقلب سليم جي
پاڪي ۾ هوندو ته؛ پر جي الڪم اونده
دل ۾ گلا خواه مخواه مدگ. ته سائين
صاحب علم جا راهب آهي ڪي ته الله
جل شانه ربي دشمن خواه مخواهن جي
نزد سڀڪي اونده ۾ اونده ٿيو دي ٿي
پو ۾ انهي آڌو ڪڍرا ڏيا بار با.
چونڪ آهن ته عجب مڪر جي دل ۾ اڳهه
روشن جيڪي او تعالى لو او لولا ابصار
ڪري سيا ٿي ته هن سان حال ڪئي ڪجي
پر دشمن آڌو حضرت سعدي رحمه الله
وانگي جو جيڪا دري تڪرار سان ته

هنر بچشم عداوت بزرگتر عيبست
گل است سعدي و در چشم دشمنان خار است

١٢٦

اُهو جا ڳي جواب ڏيندو تربه قونواهڙي
سنگم سان .
جناب مولوي صاحب حضرت آصفجاه
نظام الملڪ مير محبوب علي خان بهادر
حفصي شهابي سهروردي صديقي
تخت نشين دار الخلافت حيدر آباد دکن
ادام الله عز وجل مملڪته جنهنجو
منصبدار حضرت نواب محمد مسيح
الدين خان شهابي سهروردي صديقي
جو برهانپور مان حيدر آباد دکن ۾
اچي ويٺو هو . سنڌ جي ذڪر ۾ هن به
ڏنل آهي جو اهو نواب باباشاه محمد
فتح محمد محدث برهانپوري جي اولاد مان
هو، جنهن باباشاه فتح محمد محدث جو
مفتاح الصلواة سنڌي علمائن ۾ نشان آهي

١٢٧

سو باباشاه پٽ هو حضرت مسيح
الاوليا ميئي ذڪر ڪيل جو، تنهن آصفجاه
نواب مشين کي اشارو ڪيو هو نظام
الملڪ جنهنجي ارادت حضرت مسيح
الاولياء قدس سره طرف اڪمل هئي .
تنهن بادشاه جي حڪم موجب
نواب صديقي حضرت سجاده نشين درگاه
عاليجاه کي تڪليف ڪري گڏ مرحوم
اولاد مسيح الاولياء جي سنڌ هند
گجرات وغيره جاين قريب بعيد جلاء
صاحب سجاده درگاه انهي غرض لئي
سياحت ڪندي آخر ۾ اچي سنڌ ملڪ
۾ تشريف ڪري سيو هڻ ۾ پات جي اولاد
مسيح الاوليا جي حقيقت هتان ڳتان
سمجهي وڃي رسالو نالي تحفة الاذڪياني بيان

١٢٨

مسيح الاوليا تصنيف ڪري
حيدر آباد دکن جي مطبع ابو العلائي
۾ شايع ڪيو هو حضرت نواب صاحب
باباشاهي اهو رسالو پيش نظر حضرت
نظام الملڪ جي ڪيو هو جنهن
شاهي نشان ڪري بعد عتب
تواريخ شاهي جيم داخل ٿيو هو .
الغرض ڏينهن ۾ طغياني پاڻي جي
ڪري سخت بوڏ دار الخلافت
جي رهاڪن ۾ رهيل کي نقصان
پهتا هوا تنهنجي هدردي لاءِ حضرت
سجاده نشين جي نامي . هن
سنڌ مان مسيح الاوليا جي اولاد
گڏجي سهروردي خاندان جي عرفان لئي
حضرت نظام الملڪ ڏي نار ڪي ٿي

١٢٩

ورند و جواب مقبوليت شهابين
سهروردين شاهي تار ۾
صادر ٿيو ١٣١٩ع ۾ .
جنابا ! اوهان جي دل هن خاندان
ڪان پرپٺ ڪلا الود گالهه بڌي بزرگي
مون اهڙين حقيقتون اوهان
وتوبيت سبب ظاهر ڪيون هن
خاندان جو نسب حسب ڪنهن امير
ڪبير ۽ مشائخ ڪرام ۽ علماء عظام
اهل حسب نسب جيڪا معزز آهي
دستخط مير نصير خان حاڪم
سنڌ ۽ پلنس مير محمد حسن علي خان تالپر
اها تسعه جيم تر اهل سنت جماعت
جي علمائن الابصار سيوهاڻي
جن عقيدت و ادب ڪيا آتي ۽ فخر هيوائن

١٣٠

اول مير نصير خان حاڪم سنڌ جي
پنهنجي حڪومت ۾ جيڪا گذشته
پيوسته معافي زمينات جي هئي تن
کان سواءِ سٺ جريب زمين لالو آباد
جا خلاءِ سا ديه باغ يوسف تعلقه
سيوهڻ ۾ معاف ڪيا هئا.
ڪاردار شيعه اهي هند جي معافي نه
جانڻ پنهنجي شعائي جي بذيرائي
مير صاحب شيعه وقت موذار ڪري
هڪ سو ريا پوڪ زمين مخدوم صاحب
جي ليءِ تاوان ذمه مخدوم جي ڪري
ڇڏيا هئا - وڪيل مخدوم صاحب جي
سيوهڻ مان هلي دارالامارت شهر
حيدرآباد جيم رسي حقيقت گذري
گوش گذار مير صاحب جي ڪئي هئي.

١٣١

پر پٺ جي صورت ۾ مير جو فرمان
سنه ١٢٤٨ هه ۾ صادر ٿيو ته مٿان مخدوم
جو مزاحم ٿين هنجو منصب ڪمالا
دستگاه ۾ فتور درپيش آهي -
اها سٺ جريب جي زمين به معاف
سرڪار ڪئي اٿن - سند جي جاري
ٿين کان پوءِ شعائي جي بيائي شرم
آلودي لئي اهي ڪاردار جي منهن ۾ داغ
ڏنو هو. لئي ۾
تو دستار مند اڃا سيا- جلال خدا بر سر شد.
مير صاحب حسن عليخان جي شعائي جي ملت جا
شرائط ادهان کان جو مخفي هوندا؟
جا؟ مير صاحب جي شيعه جي قوت - ڊري
جا؟ اهي اڙ سنت جماعت - دو صدان
لا يعتمان جي ڪهڙي اهي حمايت؟

١٣٢

جارگي سنت جماعت جي وٺ هئي
شعايت - سنه ١٢٨١ هجري جي خط
۾ ڏسو ڪئي - اهي هڪ ٻي مڪتوب
مير صاحب جيجر هت نقل ڏيهان ٿو
ته ڪنهن به معتبر اصحاب ڪبار جي
اقرار جي ڪٿي دعوت نه ڪئي هئي پر
هر ڪو منهن ۾ شيعه ملت جو قوي
ٿيو مير صاحب جي ملت ۾ پذير ٿيون
ٿي به على هذا القياس ديا مير ڪا
نڪا آگاهه بيلا - پر مخدوم حاجي
سرمست الهي عز وجل دعوت ڪيس
اصحاب ڪبار جي جيتا جي.
ورنه وه مير صاحب جيڪي لکيو هو سو
نقل ته ڏسو ته ڪهڙي طرح سندن
خاندان جيتا ۾ هو.

١٣٣

پاڻ پنجاه رپيا نذرانو قبول نه ڪيا هون
فقط اهي سبب لئي ته ڪڏهن ڪا هرتڪي اش
پلن کان نه منهن موڙڻ جي ۾ جا پيا هن
واري صاحب حڪومت عهد مير ڪريم عليخان
جيم ڪٿي جرابر شعر لکي موڪليس
الهن صاحب جي شان يد الله فوق
ايديهم ۾ دستگيري بازهار جي
هوند نه جيڪي سرچو! صديقي ڪٿائي
پر صديق تا جنهنڪي پنهنجو اولاد ڪري
جاڻي -
نقل مکتوب مير حسن عليخان صاحب
سنه ١٢٨١ هه
مير محمد حسن علي ١٢٦٣
مخدوم صاحب مهربان ولايت ڪرامت نشان
غواص بحر عرفان دُر درياءِ ايقان مخدوم
ميان محمد ساڪن حويلي سيوستان -

١٣٤

خدا تعالیٰ جلّ شانهٗ خاندانه آن ولایت
نشان ابداً بر فیض معمور فرموده است
لهذا امیدواریم که در ینوقت به توسّل
حضرت سیّد قلندر لعل شهباز علیه الرحمه
مدام مدد دعا خیر و عافیت در حق اینجانب
ارزان فرمایند۔
و مبلغ پنجاه روپیه در وجه خیرات نذرانه
ارسال خدمت است امید که خواهد رسید
و به موجب اشاره آن ولایت نشان هر
انفاس متبرکه را خدا تعالیٰ جلّ شانهٗ شرف
آفریده است اینجانب ازان روئی تا
نیست خاطر طمانیت دارند.
از جانب احمد علی سلام علیکم بدرجهٔ اجابت رسند.
۱۲ شعبان سنه ۱۳۱۸ھ

١٣٥

جنابا! ايترن اهڃاڻن صاحب ثقات
جي هي سلسلو آباڻي هن هند جو مضبوط
ٿيل پوءِ جي ارهين دانشمند به ڪيئن
موتين کي ڳلاسان غبار آلود ڪندا ته
جيئون ته بي ڪهڙي وات سان صحيح
به معرج النسب آهن. جيئن ڪاج
ڪو جبر ٿيلي پٽ ته ڪوا مرا نيلي -
مرون وجي محبت ڪوڙ جي پڙهين ٿي
ئي آهي - اهي وچم ثبور پڙهيا محمدات
به پاڻين ترديا به ٿعي ايئن آهن جيئن
اسين ٿيا آهيون هر ڀيرو پنهنجي عورتن
جي ڪر ورم پاڻ ڪان مهٽ من سچو ڪي
به نه ڪندا دنيا پر ايئن ته نه آهي انصاف
سان امتياز ڪرجي - پيادر ٻيا هي جي فرمودن
عبارتن پاڪ لاشريڪ پيا جاڻن -

١٣٦

رگو پنهنجي ئي سونا ٿي ٿي ڏي پنهنجي
شادي ڪري نٿا ڏين -
آءُ چوان ٿو ته سرور عالم صلي الله
عليه وسلم کان ٿي سندس اولاد ڪان
پيو ڪير مٿانهين جو درمرهي سگهندو
جي هٿندو ته اڪو ڪو ٿي ودمر الش
تنهن سرور عالم صلعم به امر ان لاشريڪي
دم هٿندي جي ڏيکاري لاءِ رسم
سنت پنهنجي مضبوط ڪئي سبب
پنهنجا نور انور هرباڻي ڏنا تدهن ٻيا چيا!
سرسائين! فرق عالم ٿي لاشريڪي
جا افعال ٿو ڏيکاري ته ته پنهنجي
سلسلو آباڻي عنهن ثقات سان
نٿا ڏيکاري سگهن رگو دانهن امارت
جي معراج ٿي پوشاڪ ڏيئي جي ٿي

١٣٧

پاڻ کي اُچي ذات پيا جاڻن ٿي چوائن
منهنجي رهڻا ثن ورت ثبوت جناب
جي غير معتبر آهي ٿي بابت ٿي شڪرا
ڪتا داري يا سنڌ يا پنج وڏي
جي نار غزوي ٿي نڪن جي سيد هي پاڻ
ڪين منجهي صداقي معرج النسب ٿيا آهن
ٿي ڪجهي ڀبل جي سلم وانگي نعشن نعشن
جي آماڙلي بيولن بلبلن تماشا ئيندا
آهن - قبا اطلس جي بي هندي ٿي
ديکو ڪين مرشد اثبل آهن پر
هنگي پوشاڪ الهي هن سان واصل
ڪرائڻ حق مرد جل جيجي تڪميل آهي
ته ڪي دينڻ ڪلم غالبيا يا تحفه ڪي
پنهنجو هن دل قرار جو وڏا ايئن نا
لعجوائي حديث شريف

١٣٨

کُلِ تقي و نقي آلِ

مرحبي سدا پيا کن هدايت جا
ترجهليو زندن پنهنجن ۾ مضبوط
راه سنت جي -

ففروا الی الله - ماسوی
الله پيا ڏنڊ اچڻ انيندا ويا
خاص ڪلا مليا حقيقي تي تابع
طريق سنت جا آهن.

خداوندا مرا گردان ز ملا بادبندرا
که محکوم اند بر اصل حدود الله گمراه ان
شال اهڙن ملن مان عمري آتا ريي
۽ اهڙن ملن جي تنح ملئه جيبان
ڪوڙڪ انجا ٻلن کي ٻاري ۽ پچ
وڌي ۾ ستڙ ڏکي ما زن عشق جي هراهي

١٣٩

جي سو هڻ واري بيري رکي دين کي ليتراڻ
جيڪان مومن کي رکي ۾ معنا نسبت
صديقي وغيره ذات جي اهڙي اکرڙاڻ
سان شال تڏهن نه معنيح رکي الفقر
فخري جي جيئي سان سچو سچو
سچ ڪيل اکهاڻي آمين -

جناب مولوي صاحبا !
من نمی گويم که گلشن باش يا خاشاک باش
هرچه باشی باش ليکن از دو رنگی دور باش
يڪدل يڪرنگ ٿيڻ تي اميد سلوڪ
يار يگاني جي اٿو - آءٌ خام نويس خادم
العلماءُ ادهان پلڙن جر آهيان جيئا
گهڻ وقت هن نادان جي تحرير تقرير ادهان کي
دل کي ناگوار ٿي ۽ ڪن گستاخي سمجهه ته
معافي جو طلبگار آهيان زياده سچاڻ

١٤٠

الله مي

اللهم اجعل آخر کلامي

لا اله الا الله محمد رسول الله

صلی الله عليه وآله وصحبه

وسلم .

يڪي احقر عباد الله الصمد الاعمی
محمد قاسم ولد حاجي پير غلام الحي قريشي
حيدرآبادي حال هيڊ ماستر
سکول ننڍ قيصر خان نظاماڻي
بتاريخ ٢٢ - ربيع الاول ١٣٨١ه
تحرير يافت

١٤١

ضميمه

سلالة النبوي العظام نقاوه

دودمان کرام جي عبارت شرف
نسبي خانداني جي دلالت انا الفقير جا
مخدوم صاحب سيوهاڻن جي شان ۾
جا سندين نسبت حضرت
قسيمه الاولياءَ سان
انجي نسبت حضرت سلطان
المشائخ شيخ شهاب
الدين صديقي سهروردي

۱۴۲

ساڳ ۽ انجي نسبت حضرت
صديق اڪبر رضي الله عنه
سان مستقيم ۽ متفق آهي
بخبا العظا اهيئي سڪرا
بيدا ٿيا هوا ۽ انهي لي دودمان ام
جابر ڪنهن نقي ۽ تقي ٿيا
هوا -
اهامتين عبارت نسب نما
سيڪنهن مڪتوبات صدق آيات
حضرت خواجه شاه عبدالباقي
ابن حضرت خواجه شاه صفي الله
صاحب فاروقي سرهندي قدس
جيان ظاهر آ شامل ني يا ڪي
حضرت خواجه صاحب حدوزه مغرالية

۱۴۳

قدس سره جي مشاهدن مشهود
بدستليري يار غار جي سان جنهنجو
مال هن مڪتوب جي متن ۾ مندرج آهي
پر حسبي عبارت ڪتيل خاندان
جي شان ۾ مضعد ايوان نه طاق
بلند مشڪلڪشائي مخلوقات
مستمند جي شرافت وقت بوقت اڳيا
بزرگان عاليشان حضرات سرهندي
صاحبان قدس اسرارهم قرار داد ڪنداهر وصال
الحق لڪيا ويا -
هائي ادهان يلارن مولوي صاحب مناجون
جي مرهني لي معتصر - وٽيو نراهڙين سڪرن
آلوٽن حضرات اهل بيت جي لي هر برڪعلف
دربارن سمجهو ۽ وٽيو نه اهڙن اشرفن آلوٽن

۱۴۴

يلارن کي بيشڪ اهل دل، اهل يقين،
۽ اهل سند متين ۽ آهل تقه عالم
جا فيضرسان ۽ ڪارساز سمجهو
اگرچه خام نويس هر جيڙ و نفس اماره
جي متابعت ۾ نه آهي، نه آهي پر
هڪ چراغ مجلي نمعني اسرار معنوي
اقراسان ادهانجي ظلمت تفاوت آزر
سامهون نوجهلي جنهنجي جيڪانت
لي پنهنجي نفس ۾ لغار شڪو ته
ادهانجي تفاوت سجي يا اهل ارشاد
فيض رشاد جي سعادت سجي جي
جهان ۾ فيض جاذيا يا ريندي اسميا هوا
خاتمة
بالخير و السعادة

۱۴۵

وبطلب هدايت الله وهو
الغفور الودود مع الحسن
والرفاقت والسلام

مڪتوب ڪاتب
يا ڪاتب دال
نقل ڪيل مير صاحب
خان تاليرا ڪو ٿوڌاڪم سند
۱۲۹۴ سنه هجري مقدس
سنه ۱۳۸۱ع ه
اضعف العباد انڪل ه
پروانا عهد مير صاحبن ۽ ڪلهوڙن
۽ يا تشاهن ڏهلي جي ساڳ بموجب
تائيد سند محمدعلي شاه آغا جي
جي سفارش ۽ تصديق و نرطجي

١٤٦

عرض ته ڪنهن پوري اَپير
ذاته مير محمد حسن علي خان
صاحب جي خدمت حاظر هو
افسوس مير صاحب حضرت
صديق اڪبر جو نسب بر
اشاره صديقي مير فتح علي خان
صاحب جي سنڌ ۾ ڪمال کوسي
سڀ پروانا اُمالڪ اُجلوئي
پيري ڦٽا ڪري ڇڏيا هوا
سنت جماعت جي باب ۾ آغا ئي
متي سائل گفتار ناهجا ڪيڏرو
ڪو هو
سائل صورت محل ته موقوف
ڏسي اتان بمعرض ته سڀ پروانا
جمع ڪري في الحال خدمت مير محمد

١٤٧

حسين علي خان جي وٽين حاظ
ٿيو هو
جن ياد ڪالهه جي وچ ۾ تو لکي ته
هي ضعيف ها ڏٺي مير نور محمد
خان جي پارن مير حسن علي خان
جي ملت شعائي بابت جي ڦهڻجي
ڪورٽ ۾ الهي متي هلت مير
حسن علي خان جيڪي شاهد هو
غرض مير حسين علي خان جي حاظر
وقت ۾ بد ستور شعور تعظيم خاندان
جي وهي سڀ پروانا ملاحظه ۾
مير صاحب جي آندا - جو هڪ هڪ
پروانو پڙهي مير صاحب جمائجي
ته اثبات ته خدائي سبحان پڙهي
هڪ وڏو تعظيمي پروانو تصديق

١٤٨

سائي انگريز سرڪار ۾ لکي ڏنو
هو - جو مير پويلي ڪمشنر صاحب
بهادر جي پيش هو
حاصل ڪلام پروانن ڏسڻ کي
جذبو خلق خدا عزوجل جي اڳوڻ
حاڪمن جي مشتئي ڪان خاص
آزادي مالي پاس خاطر مخدوم صاحب سيوئي
جي جو پروانو ڏناء تڏهن ته نقل
ڪياءِ ته سنڌ ڏيڊم اڳوڻن
سرڪارن ۾ خاندانا قديم ڪن
قسمن جا گٺيل هوا
هر هڪ قسم جا وڏا عزيز ترا هوا
ڪوا جيڪي پاس ته سڀائي سرڪارن
جي لئلفن ڪان چيتا
قسم اول ۾ سڀئي جنهن کي شان وارن

١٤٩

عبارتن زمينون جاگيرون ڦتان
بوميا ء سيڪا تڪليف مٽن معاف
هوي ء اهڙن عزيزن خاندانن
جي پرپٺ فقط سنڌ ن وچلن
ايلچين جي جوء ته سرڪارن ما
سڀ ڪم جو پورائو پٿي ٿيو
پڇ ء ٿي قسم وارا بتدريج
هڪ ٻين کان گهٽ عزت ۾ ء
عبارت ۾
مير صاحب ته چيو نه موڪ
سنڌ جي خاندانن جا پروانا ڏٺا گهٽ
آهن - پر جن پروانن کي ڏسي
جنهن تو ته سيوهاڻين جو مخدوم
خاندان پر اڳوڻن سرڪارن ۾
اول درجه جو گڻيل تو ڏسجي سڀ

١٥٠

اول درجه جي خاندانن جون ڪار
روايون ٿيون ڏسجن اول
درجه جي شاگردن عبارتن
مان ۽ ٻين پروانن جي عبارتن
کان وڌيڪ خانداني نقل
سند جيڏانهن مير صاحب جي تجويز
ترسان نه ڏني
سومن جا بيدره اضافي
به تقسيم مرشدن لي ـ ـ ٥٣ روپيا
معاف هون به پاس مخدوم صاحب
جي ۽ ٻيا سومن جا سب
غربا ضعفا مالڪن جي بيگاري
حاڪمن جي ڪان جنگل هوا علمون
جي عمل ڪان
جناب مولوي صاحب جيڪي

١٥١

هون مٿي به لکيو آهي ته سڀني ساٿي
ڪورن ڪماڻي ـ علي بلا ڪرڻ ملا
سوا ومان لنسخب بابت غيبت
عين يانه ڪلندر جنڌه مدبر خانداني
عبا سير زميندار علماء مريد
ڪان بڌو ٻئوهائي نالي سان
نڌه اجايو مغز ليا يوتت اوهان
صدق جي ٻين آصل ڪان تابع آهيان
اول آخر والسلام سنت اسلام ؛
او تعالى حق سڀجهائي

ڪتاب نا هينئري ٻي
هون هيئن صحيح ڪندي
سمورو ڪتاب پڙهي ڏٺو
آهي سمورو [illegible]
ثابت ڪندڙ ڪه جواب
آهي گڪر ـ مانه ڪيو
اشاره صاحب مولوي
صاحب مٿان هدايت
به نسبت شهد ڳالهه ڏس
سمجهه پڙهڻ تاڪه
اهي به نسبت به سمجهوڻي

جيڪو آهي ته مولوي
وقف ڪهڙا
جنهن ب [illegible] و
ته هو الڪي تسمجهوا هو
ته آهي جو [illegible] ڪتاب
به ڪري ٻاکو فناه
ڪري هو صاحب اهلِ فضيلت
دلهن ي ـ مولي حاجي
ڪري مان معلوم ٿيو
آهي ته صاحب مخدوم صاحب
محبت جي صاحب مولوي
لقب ساماني عبدالستار صاحب

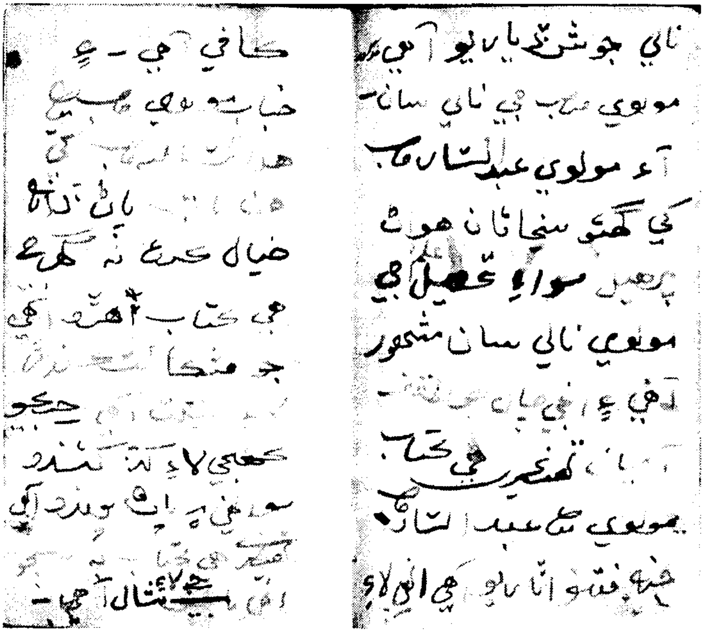

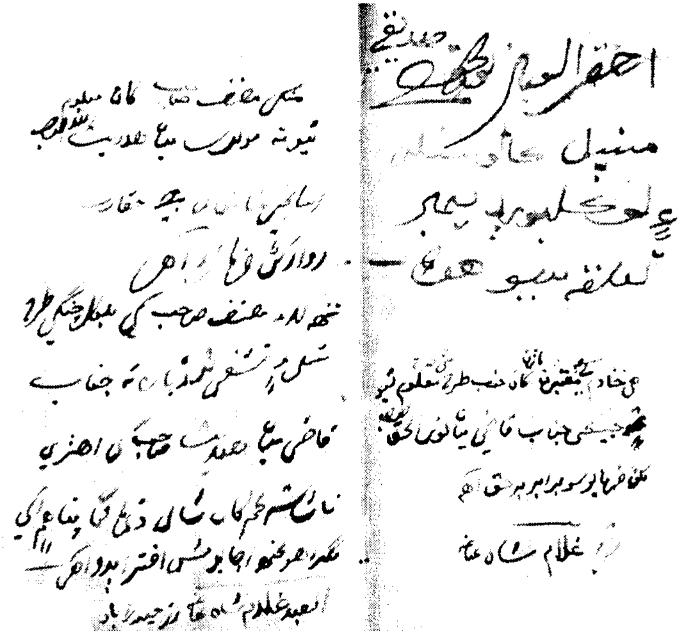

سنڌي ادبي بورڊ پاران دينيات ۽ تصوف تي ڇپايل ڪجھ ڪتاب

قرآن شريف (فارسي ترجمو)	مخدوم نوح سرور رحہ (هديو) مقدمه: علامه غلام مصطفيٰ قاسمي	150/=
سيرتِ مصطفيٰ	مولوي محمد عظيم "شيدا"	130/=
شانِ رسول	گل حسن گوپانگ "شاد"	60/=
احاديثِ رسول	ترجمو ۽ ترتيب: غلام محمد بلو	145/=
تفسير هاشمي	مخدوم محمد هاشم ٺٽوي	70/=
اخلاقِ محمدي	حڪيم فتح محمد سيوهاڻي	30/=
اسلام جي تبليغ	پروفيسر محمد حاجن شيخ	120/=
حج بيت الله	ڊاڪٽر خالده سڪندر مينڊرو	100/=
جمالِ حبيب	فقير محمد اسماعيل ٺٽوي	80/=
حمد و نعت	شهباز علي ملازم	40/=
حيات النبي	حڪيم فتح محمد سيوهاڻي	60/=
بياضِ واحدي (حصو پهريون)	مؤلف: مخدوم عبدالواحد سيوستاني (نعمان ثاني)	380/=
بياضِ واحدي (حصو ٻيو)	مؤلف: مخدوم عبدالواحد سيوستاني (نعمان ثاني)	380/=
مفتاح الصلواة	مؤلف: مخدوم فتح محمد السندي برهانپوري سنڌيڪار: مولانا محمد انس راڄپر	200/=

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.